Norsk Fengsels- og friomsorgsforbund (NFF), Fellesorganisasjonen (FO), Landsorganisasjonen i Norge (LO) og Landsorganisasjonen Stat (LO stat)

FOKUS PÅ EKSTREMISME
Kriminalpolitisk konferanse 2016

Referat fra den 23. kriminalpolitiske konferansen
– Sundvolden 10. - 11. mars 2016

INNHOLD

Program 3

DAG 1: Torsdag 10. mars 2016 5

Åpning v/ Renée Rasmussen, LO-sekretær 5

Ove Vanebo (Frp), statssekretær for Justis- og beredskapsdepartementet 8

Hva gjør ekstremismen med oss som mennesker og samfunn? v/ Einar Øverenget – PhD i filosofi 24

Ekstremisme og ekstremisering – v/ Lars Gule - Filosof, samfunnsdebattant og førsteamanuensis ved HIOA. 40

Ekstrem Islamisme, jihadisme, salafijihadisme, takfiri v/Øyvind Strømmen, journalist og forfatter 62

Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme, ansvar, oppgaver og samarbeid v/ Tommy Larsen, Politiets sikkerhetstjeneste (PST) 81

DAG 2: Fredag 11. mars 2016 98

Høyreekstremisme: Utviklingstrekk og utfordringer v/ Tore Bjørgo, professor ved UIO og Politihøgskolen, leder for Senter for ekstremismeforskning (C-REX) 98

Fokus på ekstremisme v/ Jan Erik Sandli, assisterende direktør i Kriminalomsorgsdirektoratet 121

Siham Sidali, prosjektleder for mentorprosjektet (KDI) 128

Radikalisering i fengsel v/ David Hansen (PhD), førsteamanuensis ved KRUS 135

Erfaringer med mentorordningen i Danmark v/ Annette Esdorf, senterdirektør i Direktoratet for Kriminal-forsorgen 148

Å jobbe med utenforskap og inkludering v/ Ikhlaque Chan, Leder for aktivitetssenter for ungdom i Bærum 168

Avslutning og oppsummering v/ Mimmi Kvisvik, forbundsleder i Fellesorganisasjonen 185

Program

Dag 1: Torsdag 10. mars

11:00-11:15: Åpning v/ Renee Rasmussen LO Sekretær med ansvaret for kriminalomsorgen i LO.

11:15-12:00: Statssekretær Ove Vanebo (Frp) for Justis- og beredskapsdepartementet.

12:15-13:00: Einar Øverenget – Hva gjør ekstremismen med oss som mennesker og samfunn? Han har doktorgrad i filosofi. Han har jobbet ved universitetet i Oslo, og bygget opp ACTIVA humanistisk akademi. Han var sakkyndig vitne i rettsaken mot Anders Behring Breivik.

13:00: Lunsj

14:00.14:45: Lars Gule – Ekstremisme – hva er det? Filosof, samfunnsdebattant og førsteamanuensis ved Høyskolen i Oslo og Akershus. Han har bl.a. ansvar for etter/videreutdanningsstudiet «Kunnskap om ekstremisme og radikalisering». Han har utgitt flere publikasjoner og artikler om temaet.

15:00-15:45: Øyvind Strømmen – Jihadisme. Han er journalist og forfatter, kåret til «årets frilanser» i 2011. Han har utgitt flere bøker, bl.a. «Det mørke nettet – om høyreekstremisme, kontrajihadisme og terror i Europa».

16:00-16:45: Politiets sikkerhetstjeneste PST: forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme, ansvar, oppgaver og samarbeid

19:30: Middag m/underholdning

Dag 2: Fredag 11. mars

09:00-09:45: Tore Bjørgo – Høyreekstremisme og utfordringer/forskning Professor i politivitenskap. Leder for Senter for forskning på høyreekstremisme.

09:45-10:15: Jan Erik Sandli- Assisterende direktør i Kriminalomsorgsdirektoratet.

Kl. 10:30-11:15: David Hansen – Radikalisering i fengsel - Førsteamanuensis ved KRUS. Hansen har doktorgrad i sør-asiakunnskap, og forskerbakgrunn bl.a. på voldelig islam.

Kl. 11:30-12:15: Annette Esdorf – Erfaringer med mentorordningen i Danmark Centerdirektør i Direktoratet for Kriminalforsorgen.

Kl. 12:30-13:15: Ikhlaque Chan – Å jobbe med utenforskap og inkludering Leder for aktivitetssenter for ungdom i Bærum. Han har fulgt ungdom i det radikale islamistiske miljøet i Bærum kommune. Dette har fått ca 150 ungdommer i randsonen ut av dette miljøet.

Kl. 13:15 Avslutning v/ Mimmi Kvisvik Forbundsleder i Fellesorganisasjonen oppsummerer årets konferanse

Kl. 13:30 Lunsj (avreise)

DAG 1: Torsdag 10. mars 2016

Konferansen ble åpnet kl. 11:05 av konferansier Vidar Vold

Åpning v/ Renée Rasmussen, LO-sekretær

Kjære alle sammen! Jeg har gledet meg utrolig mye til denne dagen her - til å åpne den kriminalpolitiske konferansen. Vet dere for hvilken gang vi arrangerer denne konferansen? Er det noen som vet det? Er det over 10? Er det over 20? Ja. Ok, er det over 30? Nei. Dette er faktisk 23. gangen, og for meg så er det altså 3. gangen jeg får lov til å åpne denne konferansen. Det har i alle disse årene vært satt viktige temaer på dagsorden, og dette gjelder også i år. Det er et spennende tema, det er et utrolig viktig tema. Og som vi ser rundt oss i forhold til hva som er tema på mange konferanser rundt omkring, så er det absolutt et dagsaktuelt tema, og det påvirker oss alle. Temaet er ekstremisme, og programmet er spekkfullt av gode innledere.

I LO har vi faktisk hatt tre konferanser det siste året hvor vi har satt ekstremisme på dagsorden. Det startet med student- og ungdomskonferansen i april i fjor. Det var et behov for den gruppen å få diskutert dette etter at vi for 4 år siden ble rammet av en grusom terrorhandling. Ikke bare sprengte gjerningsmannen regjerings-kvartalet, men han gikk etter våre ungdommer på Utøya. 69 stykker ble drept. To av dem var Snorre og Sverre som var der i LOs tjeneste. Hos oss i organisasjonsavdelingen, så har vi ungdomsrådgiver Kent Rune som så vidt klarte å overleve ved å flykte ut gjennom et vindu. Det vil si at han stod i døråpningen da Anders Behring Breivik kom inn og stivnet helt. Han fortalte meg det når jeg var der ute. ”Nå skal du høre”, sa han. Og så tok det en annen tak i han, dro han inn på et rom, og han klarte ikke bevege seg, så han ble kastet ut av vinduet. Og når han da kom ut av vinduet, så var det noen som dro han med seg videre i sikkerhet. Så ekstremistene lager altså ikke bare dype sår i samfunn langt unna oss, eller i våre naboland. Det har rammet det

norske samfunnet og vår egen bevegelse. Ekstremisme og radikalisering har ingen nasjonalitet, den har ingen religion, og den har ingen hudfarge. Alle kan la seg radikalisere. Alle kan la seg konvertere. Alle har en risiko for å havne utenfor. Så kan en være enig eller uenig i det. Men historien viser at dette har skjedd mange ganger før.

For å unngå radikalisering og ekstremisme, er noe av det viktigste vi kan fokusere på forebyggende arbeid, gode oppvekstvillkår for våre barn, nok kvalifiserte ressurser i barnehage og skole, og generelt må vi ha større fokus på integreringsarbeid. På disse områdene så er det FO sine medlemmer som har den særskilte kompetansen, kompetansen som de sosialfaglig ansatte besitter.

4. desember i fjor holdt LO en dialogkonferanse. Bakgrunnen for konferansen var endringene i samfunnet, både nasjonalt og internasjonalt, endringer som har gitt grobunn for polarisering, frykt og nasjonalisme; en nedadgående destruktiv spiral som får sin energi fra nettopp terrorfrykt og polarisering i samfunnet. For å bygge opp om vårt robuste demokrati, må vi tillate oss diskusjoner, meningsbryting og åpenhet som er bygget på tillit. En av innlederne på den konferansen var Yousef Assidiq. Altså, han het Per tidligere, han konverterte til Islam i 2009. Han ble radikalisert og fortalte åpenhjertig om hvordan det hadde skjedd. Da han konverterte til Islam, ble han ekskludert av alle. Faren ble rasende, moren ble lei seg, vennene trakk seg unna. Han søkte derfor etter tilhørighet i andre og nye miljøer. Han søkte seg til moskeer, men følte ikke at han helt passet inn der. Men det var én person som oppdaget Yousefs behov for anerkjennelse og tilhørighet. Og da kommer det navnet jeg nesten ikke klarer å si, men Mohyeldeen Mohammad. Han fikk med seg Yousef inn i en verden av hat mot storsamfunnet, hvor planlegging av drap og aksjoner mot sentrale mennesker i Norge var en del av hverdagen. Yousef var med på demonstrasjonen mot karikaturtegningene utenfor Stortinget, der hans mentor Moheydeen skrek "Vi tørster etter blod".

Yousef fortalte at moren hadde nektet å gi ham opp. Hun hadde vært tilskuer under demonstrasjonen. Og han fortalte: "Jeg søkte blikket til mamma. Jeg så det triste og redde i øynene hennes. Der og da skjønte jeg at det ikke var sammen med denne gjengen jeg skulle være. Jeg skulle være sammen med min familie, og jeg skulle bruke livet mitt på noe annet enn drap og trusler". Nå jobber Yousef for å fange opp ungdommer som står i faresonen for å bli radikalisert. Han er nå blitt et menneske som er der når barn og unge trenger noen som kan forstå og som kan vise dem vei.

Det har den senere tid vært økt oppmerksomhet rundt risikoen for radikalisering av innsatte i fengsler. Særlig etter terrorangrepet mot Charlie Hebdo i januar 2015 aktualiseres fengsler som mulig arena for radikalisering og voldelig ekstremisme. To av terroristene møtte hverandre nettopp i et fengsel der de sonet hver sin dom.

Radikalisering og voldelig ekstremisme er for så vidt ikke et nytt fenomen for dere som jobber i kriminalomsorgen. Men skal dere kunne se og avdekke at innsatte er i ferd med å bli radikalisert – ja så må dere ha tid til å snakke med de innsatte, lytte og observere endringer i adferd. Derfor er det utrolig bekymringsfullt, det er faktisk alarmerende når NFFs tillitsvalgte over hele landet forteller om en hverdag preget av kutt, udekte vakter, vakante stillinger og liten tid til å arbeide med de innsatte. De forteller om at minimumsbemanning er hovedregelen når tjenestelistene settes opp. Ja, regjeringen skal ha honnør for at de har fått ned soningskøen. Men innholdet i soningen og bemanningsutfordringene i fengslene ser det ut til at de ennå ikke har tatt helt innover seg. Kuttene i kriminalomsorgen legger et stort press på de ansatte som daglig arbeider med å rehabilitere og forberede innsatte og domfelte til et liv tilbake i samfunnet. For og lykkes med dette viktige arbeidet, må det være en forsvarlig og kompetanserik bemanning som har tid til å komme tett på alle de innsatte. Denne oppgaven er utrolig viktig, for vi vet alle at de innsatte en dag blir løslatt, og da blir de din og min nabo. Én ansatt på 20 innsatte gir ikke en tilfredsstillende oversikt og mulighet til å fange opp og sette inn tiltak mot radikalisering i fengslene. Det

blir rett og slett nesten umulig å oppdage alle som kan være i faresonen.

I februar så avholdt vi LOs Landskonferanse for familie- og like-stillingspolitisk utvalg. Også på denne konferansen hadde vi søkelyset på ekstremisme: Høyreekstremisme og religiøs ekstremisme. Og TV2s nyhetsanker Mah-Rukh Ali holdt en innledning her om "Trusselen fra IS". Historien om hvordan IS har oppstått var faktisk veldig interessant. Hun fortalte at IS ikke er en religiøs bevegelse og at terrorgruppen ikke oppsto over natten. Hun mente at IS er en terrorgruppe styrt av kriminelle pøbler, med militær ekspertise, at de bruker ekspertisen rått, hensynsløst og ubegrenset mot alle, at de rekrutterer fra miljøer der man føler oppgitthet og frustrasjon og at de ofte kommer fra dårlige økonomiske kår. Men hun sa også at vestlige rekrutteres og lokkes med andre midler. De lokkes med å leve ut eventyrlysten og sadistiske fantasier, alt sammen under et skjold de kaller Islam. Og da er utstøtte ungdommer i faresonen. Å lykkes med å ta tak i disse utfordringene i samfunnet forutsetter samarbeid på tvers av sektorer, etater og fagmiljøer. Og mange av dere er her i dag!

Jeg vil ønske dere lykke til med den jobben! Og så håper jeg at vi får en fantastisk fin konferanse og at programmet virkelig lever opp til forventningene. Fin konferanse folkens!

Ove Vanebo (Frp), statssekretær for Justis- og beredskapsdepartementet

Først så vil jeg takke for den varme velkomsten. I løpet av de halvannen ukene jeg har tiltrådt, har jeg lært at det å være statssekretær er litt som å være det evige andrevalget. Og det var som en kollega av meg sa, at når statsråden ikke kan, så dukker du opp, og du vil på en måte alltid være en vandrende skuffelse. Men når det gjelder selve konferansen ellers, så vil jeg takke for invitasjonen. Vi er veldig glade for å være her. Og denne gangen så må jeg virkelig si at dere har klart å sette et veldig viktig og relevant

og dessverre veldig aktuelt tema på dagsorden. Og det er også noe som fremover kommer til å bli diskutert nøye i regjeringsapparatet. Vi lever i en tid der både Norge, Europa og resten av verden står overfor betydelige utfordringer, og der både globalisering og teknologisk utvikling har gjort at verden kommer mye tettere innpå oss. Væpna konflikter er ikke lenger noe vi bare ser på fjernsyn. Det preget også eget samfunn. Og vi ser både på internett og sosiale medier at oppfordringer til vold og andre ekstreme ytringer tar etter hvert svært stor plass. Vi ser det også i form av nye politiske grupperinger, både på venstre- og høyresiden og blant fundamentalistiske grupperinger hvor det er en rekke mennesker som ikke aksepterer grunnleggende spilleregler og som da gjør at vi står overfor en del betydelige utfordringer.

Det er som sagt en utfordring regjeringen tar på største alvor og som må håndteres på alle områder i samfunnet, også hos dere som da er i kriminalomsorgen. Og derfor så er det også oppi det hele ganske gledelig å konstatere at de tilsattes egne organisasjoner er bevisst akkurat det ansvaret. Selv om det naturligvis er noen uenigheter og gnisninger opp imellom, så er norsk kriminalomsorg heldig med engasjerte og kunnskapsrike medarbeidere. Og det er ofte ganske sterke meninger om nye tiltak og tingenes tilstand. Men samtidig så opplever regjeringen at når vi etter hvert har diskutert og vært gjennom prosesser og skal sette i gang med det operative politiske ansvaret, at det er en svært høy lojalitet, og at når ting er besluttet, så leverer kriminalomsorgen med god kvalitet. Den gjennomføringsevnen har gjort det mulig å få til betydelige resultater selv om det i utgangspunktet har vært en svært krevende start.

Og jeg vil da gå over til noe vi etter hvert har klart å få til, mye takket være dere som nå er i salen. Da den nåværende regjeringen tok over, så vi en kriminalomsorg hvor det var en akutt kapasitetsmangel. Og det var derfor nødvendig å ta grep, og det har vi da klart å få til med en ganske betydelig kapasitetsutvidelse. I budsjettet for 2014 ble det besluttet å etablere 50 dubleringsplasser, som selvfølgelig er et lite ønsket tiltak, men samtidig har vært et nødvendig midlertidig tiltak

som har gitt resultater. Det er allerede etablert 35 nye fengsels-plasser ved Oslo, Bergen og Hustad, og i år, om ikke så altfor lenge, så vil det være 26 ferdige nye plasser ved Kongsvinger og Bodø fengsel. Og i tillegg så åpnes det en ny ungdomsenhet på Eidsvoll med 4 plasser. Og som dere da kan se av den grafen som er lagt frem her, så er det en ganske klar økning i antallet tilgjengelige fengselsplasser.

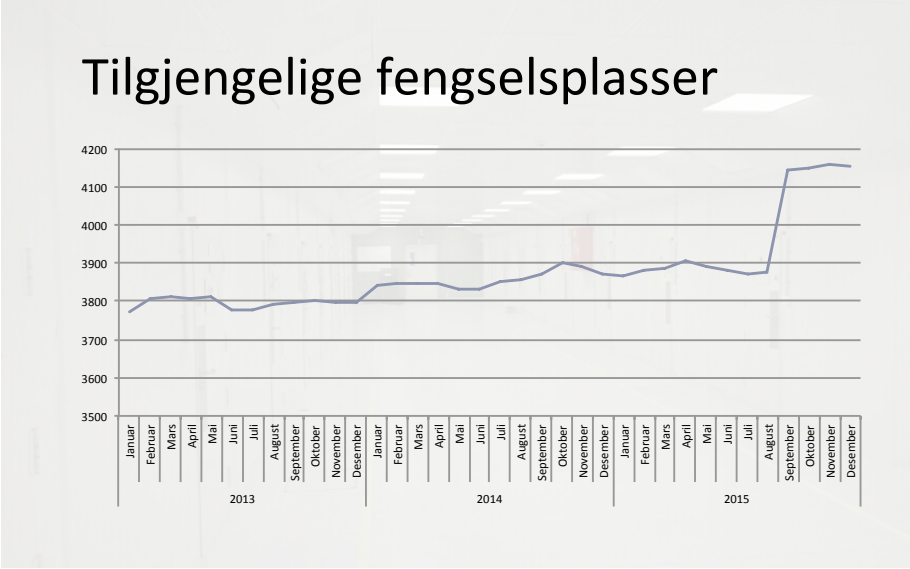

Så har vi jo en sak som har vært ganske hyppig diskutert, og det er dette famøse prosjektet i Nederland. Som de fleste her sikkert er kjent med, så så regjeringen det nødvendig å leie fengselsplasser i en annen stat, som er et ganske utradisjonelt men likevel nødvendig grep for å gi en rask løsning på en akutt mangel på fengselsplasser. Tiltaket er da ment å være midlertidig, og det er også vist seg å være ganske utfordrende å implementere i praksis. Det skyldes flere ting. Én av grunnene er at det er et ganske krevende nybrottsarbeid, både juridisk og praktisk. Tiltaket har fått mye oppmerksomhet i mediene. Og etter vår mening så mener vi jo selvfølgelig at den negative oppmerksomheten er ufortjent. Men det er en annen diskusjon. Vi har sett at fengselet har blitt åpnet på svært kort tid. Og det er også en del oppfølging som kreves for å få en god saksbehandling hvor man får overføringer og klager som blir behandlet på en grundig

måte. Å klare og realisere det vil også kreve at man har en logistikk og transport av innsatte som er effektiv. Og vi har også sett utfordringer som at en av de innsatte har gått til sak mot staten. Det vi har sett i den konkrete saken, er at en innsatt har ment at denne ordningen er i strid mot grunnlovens § 106 som da gjelder at man ikke skal utvise borgere og har da også samtidig påberopt seg at dette er et brudd på den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 8, som da gjelder rett til familie- og privatliv. Men det er samtidig verdt å merke seg at da denne saken var oppe i Oslo Tingrett i desember, så vant staten frem på samtlige punkter. Men dommen er anket, og vi har nok ikke hørt siste ordet i akkurat den saken.

Men heldigvis så er vi også i den situasjonen at det i all hovedsak ser ut til å være en vellykket ordning med Norgerhaven fengsel i Nederland. Nesten 2/3 av de innsatte har frivillig søkt seg dit. Vi ser også at de som ikke har samtykket når de først har kommet ned der er ganske tilfredse med ordningen. Og det vi også får av tilbake-meldinger som vi er glade for, er at fengselet fungerer godt og at det er svært få klager fra innsatte og en høy tilfredshet med de tilsatte som utfører jobben sin. Og derfor så vil jeg på vegne av regjeringen si at kriminalomsorgen skal ha en stor takk for å ha gjort leie av fengselsplasser i Nederland til en suksesshistorie som det er på tross av de gnisningene som har vært.

For så vidt når det gjelder soningskøer, så har det vært en viktig målsetting ved de gjennomførte kapasitetsutvidelsene at man skal redusere soningskøen. Og som man også kan se av denne kurven, så har det vært en ganske klar reduksjon, særlig da i løpet av høsten. En konsekvens av den tidligere kapasitetsmangelen var at fengslene ble drevet med altfor høyt belegg over lengre tid. Og sånn vi vurderer den tidligere situasjonen, så var det en lite fornuftig bruk av kriminal-omsorgens ressurser. Tidligere så vi at det gikk utover fleksibiliteten og muligheten for å møte innsatte med godt tilpassede rammer og en straffegjennomføring som følger opp intensjonene, og det samme gjaldt også varetekt. Og etter vår mening så vil også lavere belegg

være til gode for dere som er tilsatte og som skal ha ordnede forhold i arbeidshverdagen.

En annen alvorlig konsekvens av høyt belegg er at det også kan ramme kriminalomsorgens mulighet til å stille varetektsplasser til disposisjon. Men som man også kan se av denne grafen, så er antall oversittere i politiarrest ganske kraftig redusert de siste årene. Og det er vi jo da glade for.

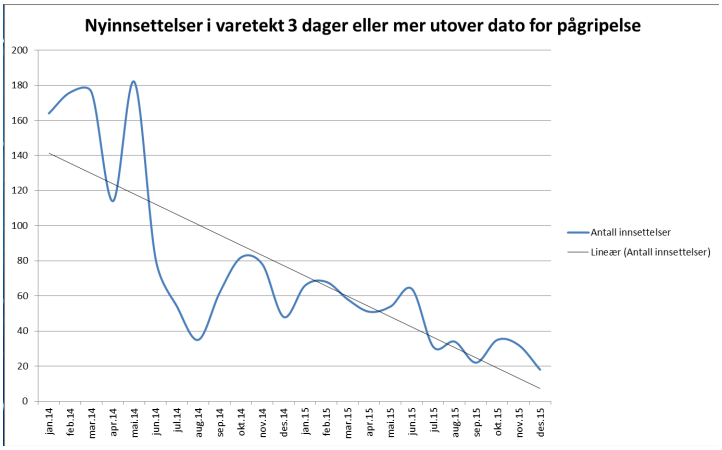

Når det gjelder soningsoverføringer, så må vi også si at resultatene… eller utviklingen har vært positiv det siste året. I 2015 så ble det gjennomført 63 soningsoverføringer, som er en økning på 66 % sammenlignet med året før og er da et tydelig brudd med den tidligere dårlige tendensen. Og det skyldes jo da et godt samarbeid mellom enhetene og KDI og politiet og utlendingsmyndigheter.

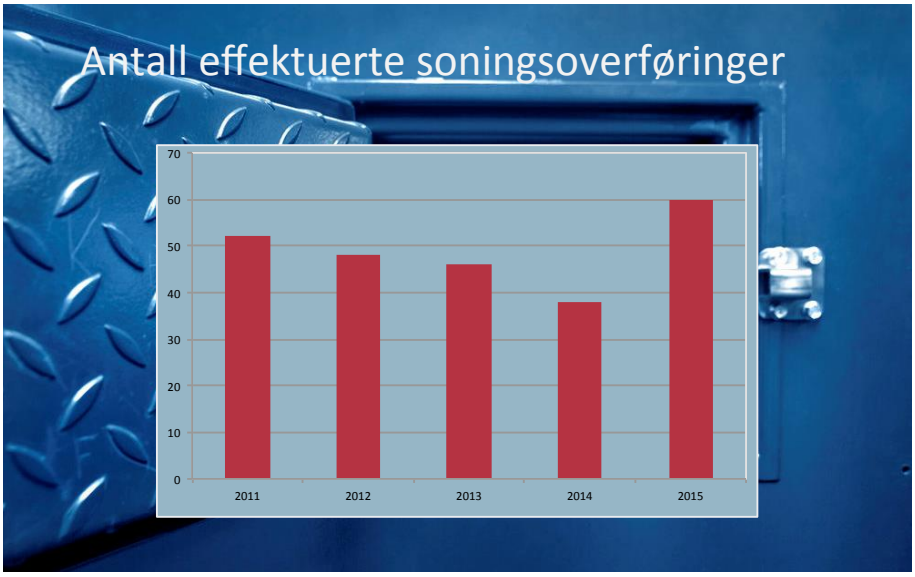

En annen viktig del av kriminalomsorgen er muligheten til å gjennomføre såkalte § 13-soningsforhold… § 12 mener jeg, det var bare for å sjekke at dere fulgte med, og det var det bra at dere gjorde! Som dere da åpenbart vet, så vil det da være et verdifullt supplement for enkelte domfelte som da sliter med rusproblemer. Og også på dette området, så har vi klart å snu en nedadgående trend. Siden 2013 så er antallet § 12-døgn økt med 66 %. Og i 2014 så styrket vi kriminalomsorgens budsjett med 10 millioner kr til økt kjøp av § 12-plasser. Dette ble også videreført i 2015, noe som da har gitt tydelige og gode resultater. Økningen skyldes flere ting, men én av grunnene er at regjeringen har satset på å bygge ut tilbud om tverrfaglig spesialisert behandling, altså såkalt TSB, i døgninstitusjon for rusmisbrukere. Sånn vi vurderer TSB-ordningen, så er det godt egnet for § 12-soning, og det er også regjeringens politikk at flere

rusmisbrukere skal få tilgang til målrettet rehabilitering under straffegjennomføringen. Dette gir bedre resultater for enkelte domfelte og bidrar også etter vårt skjønn til økt samfunnstrygghet.

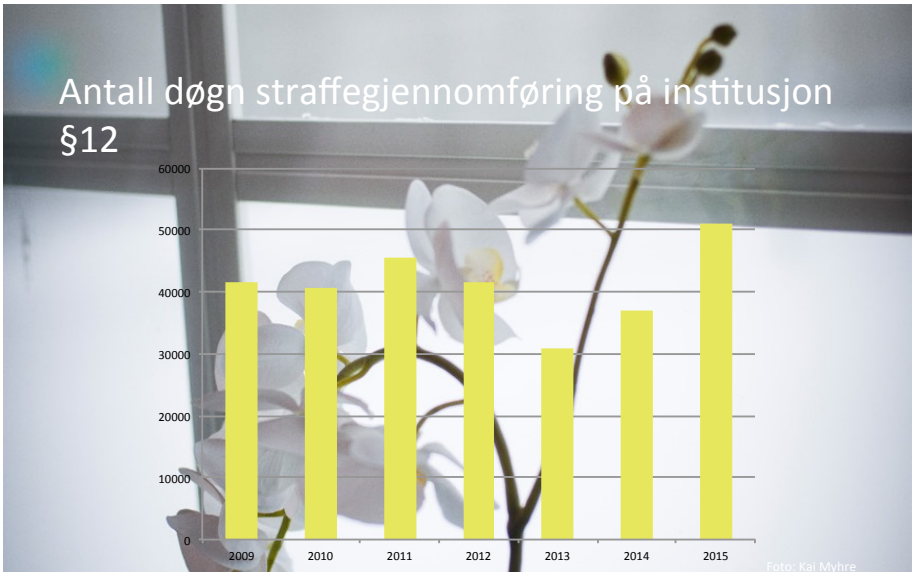

Men til tross for en del positive utviklingstrekk og endringer, så er også regjeringen den første til å innrømme og erkjenne at norsk kriminalomsorg kommer til å ha en rekke utfordringer også de kommende årene. Vi fortsetter arbeidet med å ruste opp en historisk høy bevilgning til kriminalomsorgen i statsbudsjettet for 2016. Men det vi ser er at en av de store utfordringene er vedlikehold av kriminalomsorgens bygningsmasse som dessverre i altfor lang tid har vært forsømt. En del bygg er ikke godt nok egnet til en moderne straffegjennomføring. Og det vil også være en betydelig utfordring i overskuelig fremtid sånn vi vurderer saken. I den sammenheng så har regjeringen sørget for en bevilgning på 115 millioner kr til ekstraordinært vedlikehold av fengslene og 80 millioner til ordinært vedlikehold over statsbudsjettet for 2016. Det har lenge vært kjent at den bygningstekniske tilstanden ved Norges største fengsel, Oslo fengsel, ikke holder mål, og vedlikeholdet har igjen vært forsømt over lengre tid. Bakgrunnen for det skyldes flere ting. Men det man skal huske er at da Oslo fengsel avdeling A ble bygget på midten av 1800-

tallet, så var det en tid da man virkelig hadde et mål om at de innsatte skulle være totalt isolerte i cellene. Det har heldigvis vært en ganske betydelig utvikling i straffegjennomføringen siden den tid, men det sier seg selv at når bygningsmassen skal tilpasses endrede forhold, så vil det også føre til at ikke alt er i tråd med den utviklingen. I den forbindelse, så har vi selvfølgelig hørt en del klager fra kriminalomsorgen, også med god grunn. Men sånn regjeringen vurderer saken, så har vi lyttet til de faglige rådene fra blant annet statsbygg og bydelsoverlegen og vurdert det dit hen at det er nødvendig å stenge av avdeling A ved Oslo fengsel. Men først så må vi da ha på plass flere fengselsplasser som kan erstatte de 172 tapte plassene ved Oslo. Av den grunn så er det bevilget 406 millioner kr for 2016 til å etablere til sammen 181 plasser på Ullersmo og Indre Østfold fengsel avdeling Eidsberg, som vi da regner med vil avlaste den situasjonen.

Statsbudsjettet 2016

- 115 millioner kroner til ekstraordinært vedlikehold av fengselsbygg
- 80 millioner kroner til ordinært vedlikehold
- 181 fengselsplasser ved Ullersmo og indre Østfold fengsel avd. Eidsberg

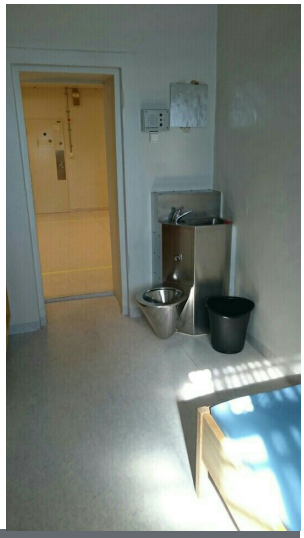

Justis- og beredskapsdepartementet

Når det da gjelder levekår og tilbakeføring, så er det viktig for regjeringen at man sørger for tilstrekkelig kapasitet for å styrke innholdet i straffegjennomføringen og fjerne de glippsonene som vi har sett mellom de myndighetene som er involvert i å tilbakeføre domfelte til samfunnet etter endt straff. Hvis vi ser på levekårs-undersøkelsene som er laget av Statistisk Sentralbyrå, så bekrefter de

at de innsatte har en vesentlig høyere forekomst av en rekke levekårsproblemer enn befolkningen generelt. Det undersøkelsene viser, er at det er en mye høyere hyppighet av bl.a. rus, helseproblemer, vanskeligheter med å få seg arbeid, utdanning og bolig. Og det vi vet er naturligvis at kriminalitet henger nært sammen med dårlige levekår. Skal vi hindre tilbakefall til kriminalitet, så trenger vi også en systematisk kartlegging hvor vi ser på behov og individuelt tilpasset tilbud for de innsatte. Selvfølgelig så forutsetter det også at de domfelte selv er motivert for å bryte ut av den negative spiralen, men motivasjonen til å komme ut av den negative trenden forutsetter jo selvfølgelig at det offentlige har et godt tilbud som sørger for å ta tak i de innsatte som er villige til å gå tilbake igjen til en mer ordnet hverdag. Derfor så er regjeringen av den oppfatning at kriminalomsorgen må videreutvikle den samordningsrollen som man har overfor de etatene som man vet er viktige for tilbakeføringsarbeidet. Og det gjelder da for eksempel skole, helsetjeneste og arbeids- og velferdsetaten.

Levekårsundersøkelse blant innsatte fra (SSB, 2015)

- Vesentlig høyere forekomst av levekårsproblemer blant innsatte
- Nesten alle innsatte har problemer på ett eller flere områder
- Innsatte med tidligere dommer har flest problemer
- Innsatte med mange problemer har lave forventninger til å klare seg uten kriminalitet.

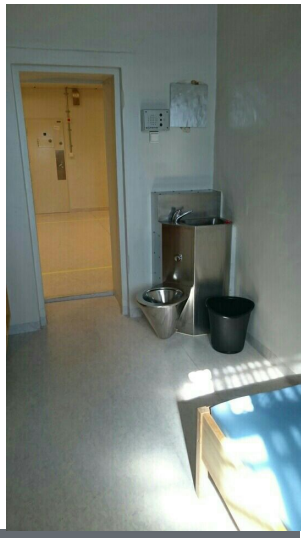

Justis- og beredskapsdepartementet

Ved en oppgradert bygningsmasse, så regner vi med at det vil gi bedre vilkår nettopp for det viktige forvaltningssamarbeidet og tilbakeføringen. Og de nye fengselsplassene ved Ullersmo og Eidsberg vil basere seg på direktoratets nyutviklede standardkonsept for

fengselsbygg, den såkalte *modell 2015-konseptet.* Sånn vi ser det, så vil de nye byggene gi bedre fasiliteter for samarbeid med andre etater og også gi mulighet for full sysselsetting, som er nødvendig for å håndtere de oppgavene man står overfor.

For regjeringen, så er det viktig at tilbakeføringsarbeidet skjer i samarbeid med kommunene, og det gjelder ikke minst når man kommer til å ordne bolig. Og det levekårsundersøkelsene som jeg snakket om tidligere viser, er at 1 av 3 innsatte ikke har en bolig når man da skal settes inn. Tidligere funn viser også at denne andelen øker til 2 av 3 ved løslatelse. Og det sier seg selv at den prekære boligmangelen medfører at det er lett å falle tilbake til en kriminell løpebane. Av den grunn så har det vært en stund med større samordning mellom de ulike departementene. Og det vi så før jul var at helse- og omsorgsministeren, arbeids- og sosialministeren, kunnskapsministeren, kommunal- og moderniseringsministeren og justis- og beredskapsministeren satte seg ned og satte et felles mål om å styrke den samordningen som skal sørge for at tilbakeføringen til samfunnet blir mer sømløs enn det den er i dag. Av den grunn så har vi besluttet å sette ned en arbeidsgruppe som skal jobbe bl.a. med å utarbeide forslag til forskjellige samarbeidsmodeller som sørger da for at etaten er mer samordnet og at man da klarer å identifisere mer praktiske, organisatoriske utfordringer og i tillegg da foreslår løsninger som gjør at også arbeidet for kriminalomsorgen blir lettere. Og sånn det ser ut nå, så vil den arbeidsgruppa kunne klare og levere enn rapport før sommeren, og forhåpentligvis vil den gi en rekke svar på hvordan vi skal håndtere de utfordringene som jeg tidligere har vært innom.

Vi har også fått på plass et landsdekkende narkotikaprogram med domstolskontroll. Bakgrunnen for det er nettopp det at man må følge opp en del domfelte og sørge for at man da forebygger fremtidig kriminalitet. I budsjettet for 2016 er det satt av 30 millioner til å etablere et landsdekkende og permanent tilbud med narkotika-program med domstolskontroll. Og her vet vi at friomsorgskontorene

ville få en helt sentral rolle i å sørge for at det kommer skikkelig på plass.

Det er også en klar opptrappingsplan på rusfeltet som da innebærer at man frem mot 2020 har foreslått en rekke tiltak som skal sørge for å følge opp rusmisbrukere som er i kriminalomsorgen. Og i tillegg til narkotikaprogrammet, så har vi da en rekke forslag som å styrke primærtilbudet i fengslene, vi vurderer også å etablere nye tilbud og tverrfaglig behandling etter den såkalte stifinnermodellen, vi kommer til å stimulere til økt bruk av § 12-soning, og det vil også bli vurdert et pilotprosjekt med avrusning i fengsler. I tillegg til det så kommer det til å bli en kraftig styrking av det polikliniske behandlingstilbudet i fengslene. Og allerede så har de regionale helseforetakene fått i oppdrag at man skal styrke nettopp det polikliniske arbeidet med behandlingstilbud i fengslene.

Et annet spennende arbeid er ungdomsenheten på Østlandet. I utgangspunktet så opererer vi naturligvis med et prinsipp om at barn ikke skal sitte i fengsel med mindre det er høyst nødvendig. Men når det likevel skjer, så er det helt avgjørende at unge mennesker skjermes fra de forholdene som da sørger for at de kommer over i en annen, kriminell løpebane. Derfor så er vi veldig opptatt av at bostedet ikke skal avgjøre hva slags tilbud man får fra kriminal-omsorgen og særlig ikke for barn som da allerede er i en veldig vanskelig situasjon. Av den grunn så har vi sørget for bevilgning til drift av ungdomsenheten på Eidsvoll med 4 plasser, og det ser på nåværende tidspunkt ut som om den skal være klar til drift allerede 29. mars. Og det vil selvfølgelig da være et godt tilbud til den ungdomsenheten som allerede er i drift i Bergen.

Statsbudsjettet 2016

- Etablering av nybygg med forbedrede fasiliteter for samarbeidende etater
- Vedlikehold av eksisterende bygningsmasse, til sammen 195 millioner kroner
- 30 millioner til etablering av permanent og landsdekkende ND
- 6,3 millioner til ungdomsenhet på Eidsvoll

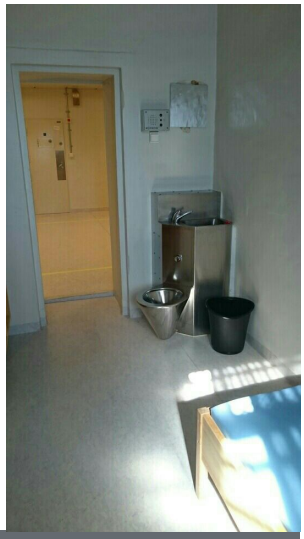

Justis- og beredskapsdepartementet

Men så ser vi naturligvis også at det er en del utfordringer fremover. I likhet med all annen offentlig virksomhet, så vil kriminalomsorgen måtte håndtere en del budsjettkutt som man har sett de to siste årene. Det skyldes flere ting. For det første så er kuttene en helt naturlig del av regjeringens avbyråkratiseringsreform der alle offentlige etater er nødt til å bidra i å sørge for en avbyråkratisering. Men samtidig, parallelt med akkurat den prosessen, så ser vi at det blir en del betydelige økonomiske utfordringer i årene fremover som gjør at det blir ganske trange kår. Vi vil se en eldrebølge som kommer til å kreve veldig mange ressurser. I tillegg så har vel de fleste registrert at oljeprisene er langt lavere enn det den tidligere var, og vi er derfor nødt til å jobbe mye smartere og sørge for at vi får mer ut av ressursene vi har. I tillegg så vet vi at alle etater må være forberedt på en nødvendig budsjettjustering som følge av en folkevandring i Europa som vi knapt har sett maken til i moderne tid, som kommer til å kreve en samlet og kostbar innsats fremover.

I den forbindelse så er det en del som jeg vet dere har sterke meninger om, og det er omorganiseringen i kriminalomsorgen. Sånn regjeringen vurderer det grepet, så mener vi at det er helt avgjørende for å sørge for at vi fortsatt kan levere tjenester med høy kvalitet. I

den sammenhengen så har vi da foreslått en organisering av kriminalomsorgen som innebærer at man da får to forvaltningsenheter. Kriminalomsorgsdirektoratet har lagt frem forslag til to ulike modeller, den ene kalles *sentermodellen*, og den andre kalles *enhetsmodellen.* Og sånn vi fra departementets side har vurdert det, så mener vi at enhetsmodellen er den modellen som best ivaretar kriminalomsorgens ønsker.

Formålet med omorganiseringen har vært oppsummert i 4 forskjellige punkter. For det første så er det en viktig målsetting som nødvendigvis henger sammen med avbyråkratiseringen, at mer penger skal brukes på tjenesteproduksjon og mindre skal brukes på administrasjon. Derfor så ønsker vi å styrke kvaliteten på tjenestene, både lokalt, men også på det som skjer på mer systemnivå.

En annen målsetting har vært en sterk og tydelig etatsledelse hvor man får mer forenklet etatsstyring og en klarere ansvars- og oppgavefordeling gjennom den styringsmodellen. Et annet viktig poeng er at det skal være en større likhet i saksbehandlingen. Og det henger jo selvfølgelig sammen med at det skal ikke være en forskjell i tilbudet som da vil variere ut ifra hvor du bor i landet. Det vi er opptatt av, er at det skal være en samlet klageinstans i direktoratet som forhåpentligvis da vil kunne sørge for at det blir en økt rettssikkerhet med større likhet i behandlingen.

Og det siste som vi har vært veldig opptatt av fra regjeringens side, er at det skal være en sammenheng i hele straffesakskjeden. Det vil da bety at det skal være en bedre samhandling med andre etater og at kriminalomsorgen er helt avhengig av at man klarer å få til det samarbeidet med andre etater, for eksempel politi og domstolen. Vi vet også at hvis du skal få til et godt tilbakeføringsarbeid som ivaretar de innsatte og får de tilbake igjen til samfunnet, så må det være en større kontakt med både NAV og kommuner og også opplærings-etaten rundt omkring i landet. Derfor så er det vår målsetting at en modell som er da basert på et sentralt nivå med mer strategiske oppgaver og et mer lokalt operativt nivå vil sørge for at det blir en

forenkling og samhandling i systemet. Og det vi da tror resultatet vil være, er at vi i større grad vil se at det er en sammenheng og også at denne sammenslåingen av fengsler og friomsorgskontorer vil bringe oss et steg nærmere målet om en mer sømløs straffegjennomføring hvor den domfeltes interesser er i sentrum.

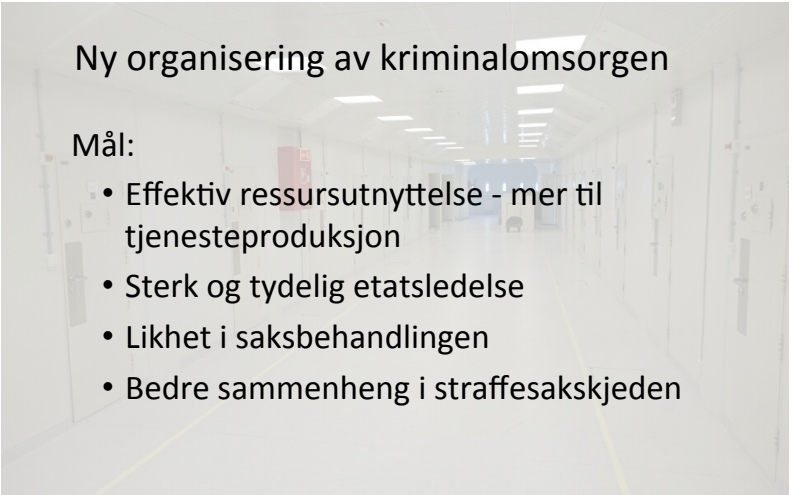

Og så skal vi selvfølgelig være de første til å erkjenne at det ikke er en perfekt og endelig enhetsmodell som vil løse alle problemer. Og derfor så er vi også opptatt av at organisering av arbeidet skal være en kontinuerlig tilpasning hvor det er viktig å ha en organisasjon som da er innrettet på at det må gjøres nødvendige endringer og tilpasninger undervis. Men vi tror at hvis vi tar de nødvendige grepene, så vil det bety at kriminalomsorgen vil kunne fortsette å levere tjenester med høy kvalitet også fremover.

En omorganisering vil naturligvis kreve en lovendring som må behandles i Stortinget, og det betyr at dere nok må smøre dere med litt tålmodighet når vi da skal ta noen videre skritt og avvente Stortingets behandling. Jeg og departementet vet at dere er utålmodige og at dere sikkert vil vite mer om hvor saken står. Men der vil jeg likevel be om en viss forståelse for at jeg ikke kan gå mer i detalj om prosessen, selv om det er velig mye jeg godt kunne tenke meg å si, for å si det litt enkelt. Men det jeg kan forsikre dere om, er

at det jobbes på spreng og at vi håper å lande noe så snart som mulig.

Etaten og direktoratet skal ha takk for at man allerede har gjort et svært godt arbeid i forbindelse med omorganiseringen, og fra departementets side så er vi svært godt fornøyde med de utredningene vi har mottatt fra dere. Kriminalomsorgen må etter vårt skjønn være kunnskapsbasert og alltid ha ambisjoner om å bli bedre. Og det betyr at det nok må være et kontinuerlig kritisk blikk både på egen praksis og muligheten for å se på nye løsninger. Og sånn vi vurderer det, så er de ansattes egne organisasjoner kanskje den viktigste stemmen akkurat i den sammenhengen. Og vi ser frem til å høre noe fra fagforeninger som både kan stille ledelse og politikere kritiske spørsmål men samtidig er konstruktive og søker nye løsninger når vi da har klart å lande de prosessene vi er inne i.

Helt på tampen så skal jeg si litt om temaet for konferansen, nemlig ekstremisme. Og apropos kunnskap, så er det sånn vi vurderer det at temaet ekstremisme er et område hvor det er et stort kunnskapsbehov. Både politisk og religiøs ekstremisme har et voldspotensial som vi tar på alvor i alle ledd i kjeden og som vi dessverre har erfart gjennom 22. juli. Det vi ser er at enkle ideer om at det går an å isolere miljøer og tro at dette bare skjer på bestemte geografiske områder har vært feil. Det vi har sett er at ekstremisme skjer nå hurtigere enn noen gang over landegrensene via internett. Og trusselen er mer sammensatt ved at den både kan knyttes til enkeltpersoner men også nettverk som er mer organiserte og som blir vanskelig å kontrollere. Det betyr at vi er helt avhengige av at det blir samarbeid over en felles front, både for å forebygge, men også sørge for å følge opp det ansvaret når det blir nødvendig.

Derfor så er vi veldig opptatt av at de erfaringene vi har fra utførte terroraksjoner i Europa dessverre tyder på at fengsler kan være en arena hvor personer blir eksponert for andre grupper som aksepterer vold som et virkemiddel for å nå mer politiske mål. Så derfor så er vi

veldig opptatt av at vi i straffegjennomføringen skal sørge for å fange opp de negative tendensene som kan oppstå.

Det vi konkret ønsker å gjøre og som gjenspeiles i regjeringens handlingsplan er at vi har kommet med en rekke tiltak. Vi er opptatt av å ha de rette verktøyene både politisk og operasjonelt for å sørge for å avdekke de personene og de miljøene som utgjør en potensiell trussel. Og det vi ser er at flere av de tiltakene vi er opptatt av vil også involvere kriminalomsorgen ganske direkte. Og det er satt av 2 millioner årlig for å gjennomføre en såkalt mentorordning rettet mot unge innsatte eller domfelte som står i fare for å bli radikalisert. Og det vi kan se er at etableringsfasen med å få den mentorordningen på plass allerede er i gang. I tillegg så er det også satt av penger til kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS, som da vil ha ansvaret for å styrke kunnskap og undervisning om radikalisering og voldelig ekstremisme. Ut ifra det vi får tilbakemeldinger om, så er KRUS allerede i gang, og vi gleder oss også til å følge det arbeidet veldig tett for å se hva man klarer å få til der videre.

Vi tror også at det er helt avgjørende at man i et flerreligiøst og mangfoldig samfunn har en dialog og en samlet front mot bruk av vold og andre uakseptable virkemidler, så derfor så jobber vi også med å etablere et team av såkalte *livssynsmedarbeidere* som kan sørge for at vi får et mye mer forebyggende arbeid i fengslene.

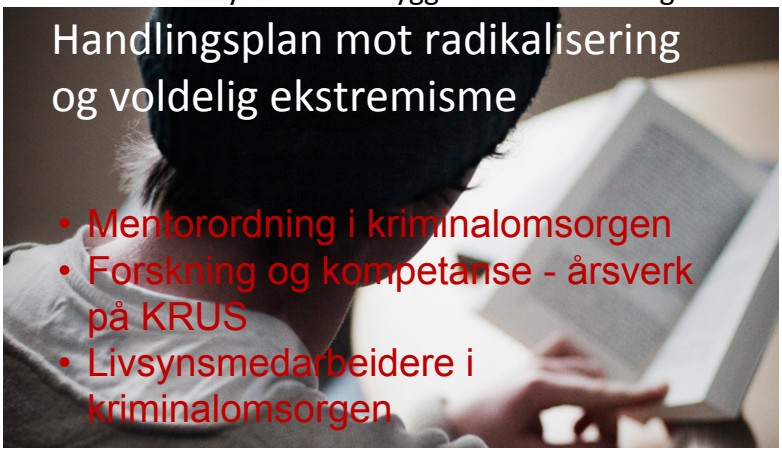

Men likevel så vil jeg allerede her si at det ikke er noen enkel svar på hvordan dere i kriminalomsorgen skal kunne møte det behovet for å få både kunnskap og tiltak på plass, og derfor så er konferanser som dette her veldig viktig for å kunne få nye ideer og tanker om hva som vil være sentralt å få på plass fremover.

På samme måte er vi da avhengig av å ha et godt samarbeid med andre tilsatte i etaten, bl.a. politiet. Og vi setter derfor stor pris på at NFF allerede her tar initiativ til å samle folk for å få diskusjon om et svært viktig men samtidig krevende tema for norsk kriminalomsorg fremover.

Og med det så vil jeg gå inn for landing i første omgang og håper dere har noen innspill som vi nå har 5 til 10 minutter til hvis det skulle være noe folk brenner inne med.

Konferansier: Da var du ferdig. Ja. Og da må jeg dessverre bare si det at de spørsmål som dere da måtte ha, de får vi bare brenne inne med. Det skal vi love deg at det skal vi komme tilbake til ved en senere anledning. Men dere har mange baller i lufta, så vi vil gjerne bidra med et tekrus fra LO sin side.

Da er vi ferdige med å høre hva våre eiere, politisk ledelse, mener om dette og hint. Og vi kan gå løs på programmet. Vi skal nå i to dager sette fokus på ekstremisme. Vi vil da begynne ganske vidt og med et overordnet samfunnsperspektiv før vi utpå dagen i morgen lander mer på individnivå. Så da vil jeg gi ordet som reiseleder for det store overordnede perspektivet til filosof Einar Øverenget. Vær så god!

Hva gjør ekstremismen med oss som mennesker og samfunn? v/ Einar Øverenget – PhD i filosofi

Jeg skal si litt om meg selv. Min bakgrunn er filosofifaget, men jeg jobber med å anvende det veldig praktisk i arbeidsliv osv. Nå i dag så tenkte jeg å ta tak i noe kanskje litt mer på siden av det, noe som heter ???, skal si noe om ekstremisme, jeg skal ta utgangspunkt i en

tenker som har, tror jeg, vært veldig viktig for meg, som heter Hannah Arendt. Og, tenker jeg, det er noen perspektiver hos henne som det hadde vært fint å ta med seg for å forstå et fenomen. Hun er en veldig spennende tenker i det 20. århundret. Hun var påvirket av en annen filosof som jeg skrev doktorgrad om, som het Martin Heidegger. Og Hannah Arendt var en veldig toneangivende kritiker av totalitarisme og de totalitære ideologiene og veldig påvirket av Martin Heidegger, som var nazist. Jeg sitter ikke på masse empiri rundt dette her, jeg har ikke gjennomført noe undersøkelse, filosofer jobber jo mer teoretisk eller begrepslig med fenomener. Men jeg skal i alle fall forsøke å nærme meg det og forsøke å trekke frem noen perspektiver som hun løftet frem som kan være gode.

Og for meg så er det sånn at når jeg skal forsøke å utforske et begrep, så kan vi også spørre oss: Altså, hvorfor blir noen *noe*? Hvorfor velger noen noe? Og da må vi forsøke å forstå hva folk finner i *noe*. Altså hvis ditt mål er å bli kjent med røyking for eksempel, så er det greit å vite hvorfor er det folk gjør det, da. Og det er vanligvis ikke for å skade helsen sin. Det er ikke sånn at en tenker at jeg har lyst til å skade helsen min når jeg velger røyking. Ikke sant, det er ikke en riktig beskrivelse. Man finner noe i det. Det gir noe på ett eller annet plan. Og så kan man tenke at det er jo ikke så bra, det er jo ganske uhensiktsmessig i en eller annen forstand, men at det er givende også i en eller annen forstand. Jeg vil jo si at sånn også kan vi nærme oss ekstremisme på samme måten ved å si at det er veldig mye problemstillinger der, det er veldig mye farlig der, det er veldig mye svært kritikkverdig der, og det er veldig mye forbrytersk innenfor det der. Men vi må jo forsøke å forstå. Og hvordan skal vi gå frem for å forstå? Og da må vi ha noen begrepslige verktøy for å forstå det.

Hvorfor søker noen seg mot ekstremisme? Forsvaret er: for jeg tror ekstremisme er veldig flink på å produsere *mening*, de er gode på mening. Hva gjør det med samfunnet hvis veldig mange søker seg i den retningen? En av de store farene er at det fører til en opplevelse av at man ikke står ansvarlig for sine handlinger, fordi ansvaret ligger et annet sted. Disse to tingene henger sammen skal vi se. Og det er

veldig problematisk når mennesker ikke opplever seg som ansvarlige for sine handlinger, for da vet vi jo også at da senker vi terskelen radikalt for hva vi er villig til å gjøre mot hverandre. Det gjør vi. Og der er ganske mye tung psykologisk forskning som viser det.

Men – når jeg bruker 'ekstremisme', så tolker jeg det som en form for noe som er ytterliggående. Sikkert mange definisjoner, men jeg tenker noe ytterliggående. Men da må det jo bli i forhold til en eller annen form for sentrum; ytterliggående i forhold til *noe*. Og da vil jeg jo si at rent politisk så vil det være ytterliggående i forhold til demokrati. Det er ikke så mange demokratiske ekstremister. Jeg tror det er litt sånn *contradiction*. Jeg vet ikke, men en kan si at en demokratisk… ja, ja, kanskje. Men sånn jevnt over så vil jeg si at de beveger seg noe vekk fra det. Og kanskje er det sider ved idégrunnlaget for demokratiet man beveger seg litt bort fra. Og det er jo det jeg skal forsøke å si litt om.

Disse gamle grekerne, du får jo ikke en filosof på plass uten at det trekkes noen sånne opp av hatten. De stilte et spørsmål som var ganske viktig, og det var: Hva er *det gode samfunn*? Det er et spørsmål en bør stille. Det var en grunn til at de stilte det spørsmål for 2400 eller 2500 år siden, og det var at de fikk fremveksten av nye fellesskap hvor folk bodde sammen på tvers av sine klassiske tilknytninger. De bodde sammen selv om de ikke tilhørte samme familie, storfamilie, stamme, snakket samme språk, trodde på de samme guder eller noe sånt noe. De fikk fremveksten av enheter hvor folk bodde sammen på tvers av dette her. Og på en måte kan man si at noe av filosofien var jo diskusjon av et fremvoksende integreringsproblem. Kjent problemstilling, kanskje. Og hva er det gode samfunn? Altså et samfunn er et menneskeskapt fenomen. Vi har ikke skapt det, men vi beholder det, bidrar godt og sånt noe. Men det er blitt til gjennom menneskelig samhandling, det er ikke naturlig i den forstand. Og det skjedde med mange samfunn, i samtiden så vel som historisk, som vi kanskje kunne nøle med å karakterisere som gode. Jeg har aldri vært i Nord-Korea, men jeg tenker vel at de har et stykke å gå. Jeg tror ikke man kan karakterisere Hitlers Tyskland som

et godt samfunn. Du kunne spise deg mett der og ha en spennende karriereutvikling, men likevel så ville jeg være litt nølende med å si at det var et godt samfunn. Samme kan man vel kanskje si om ganske mange andre samfunn også.

Hva er det gode samfunn? Aristoteles, en av disse filosofene som har betydd enormt mye for oss, han sa: ”Jo, det er et sted hvor mennesker kan leve gode liv”. Ingen bombe egentlig. Og sånn svarer en sann filosof. Det dukker bare opp nye spørsmål. For det store spørsmålet nå er jo selvfølgelig: Hva er et godt liv for et menneske? Det er et ganske viktig spørsmål å stille seg. Dere jobber med det. Dere skal være med å skape gode liv for mennesker. Men hva består det gode livet i? Er det *det søte liv*? Er det hovedgevinsten i Vikinglotto vi snakker om her? Det er noen som rister på hodet. Det er vel noen som har lyst på den. 216 millioner er rekorden for øvrig. Jeg tror det er for mye egentlig, jeg. Det har vært forsket på det, at den riktige mengden penger å vinne er 18 millioner. Blir det mer, så blir det bare rot. Nei, det er ikke så veldig mange som vinner den. Aristoteles sa at det gode liv, det lever vi mennesker når vi lever i samsvar med vår natur, sier han. Men hva er nå det, da? Nå skal ikke jeg fortape meg akkurat i det. Men svaret… kortsvaret er opplevelsen av å ha makt og autoritet i sitt liv. Det har med mestring å gjøre, av å kunne påvirke sin livssituasjon gjennom å ta valg, gjennom å kunne styre seg selv, kanskje mestre sine oppgaver, likevis også opplevelsen av at ting henger litt sammen, opplevelsen av mening. Det er en stor pakke dette her. Den endrer seg oppover i historien. For holdt på å si… hva var målet med menneskelivet? Hvis vi går tilbake til den gamle greske antikken, så hadde de et sånt sirkulært historiesyn, den gjentok seg, og målet der fremme var ikke annet enn at du skal forsøke å bli et godt menneske. I det kristne historiesynet, så er jo målet frelsen. Og så fikk vi en verdsliggjøring av historiesynet, en avkristning. Så vi fikk dette lineære historiesynet, en begynnelse og en slutt. I vår mer verdslige verden da, ikke-religiøse verden på mange måter, så er det ikke egentlig en klar begynnelse der, ikke sant, og det er ikke noe klart mål der. Finnes det noe mål med det hele egentlig? Ikke sant, jeg var på Naturhistorisk museum og så på

Tyrannosaurus Rex som levde for 64 millioner år siden, ikke sant, hjelpe meg, i den sammenhengen der! Der blir vi små.

Men i hvert fall, en tenker seg at det har noe med opplevelsen av å kunne ha makt og autoritet i sitt eget liv, til å kunne påvirke livssituasjonen sin gjennom valg man tar, at man har en eller annen form for makt i livet sitt. Det går nok igjen som en rød tråd at i en eller annen forstand så er det et godt liv for et menneske. Og fraværet av det, en form for avmektighet, er ikke et godt liv for et menneske. Og dette er nok sånne urkrefter vi møter ganske tidlig hos barn, tenker jeg også, opplevelsen av å kunne styre seg selv, ha makt over seg selv, ha noen mål, at målene har en eller annen form for verdi, at de er viktige.

Dette synet der på mennesker ligger jo til grunn for, holdt på si, demokratiet som sådan, at vi kan bestemme over oss selv. *Demos* betyr *folk*, det er et folkestyre. Folk bestemmer over seg selv gjennom å stemme på noen. Alle kan ikke bestemme på en gang, alle kan ikke styre på en gang, da blir det for mye styr. Så vi velger noen som styrer på våre vegne. Og dette ligger som et sånt fundament for demokratiet slik vi kjenner det, at vi er med og bestemmer i en eller annen forstand og at man står littegrann ansvarlig for sitt liv. Så det er jo greit nok i og for seg. Så vi står der, og det jeg forsøker å skissere nå er en slags humanistisk tradisjon. Altså hvert individ har evnen og rettet og plikten til å styre seg selv gjennom å ta valg og beslutninger.

Men så melder det jo seg en stor problemstilling etter hvert, tross alt, i en slags verdslig, altså ikke-religiøs, moderne verden. Holdt på å si – det er liksom… hva er målet med det hele? Hva er vitsen med dette her? Sett innenfor en middelaldersk, kristen sammenheng, så var det ikke så vanskelig å se det. Målet var jo det neste liv og frelsen osv. Innenfor en gresk ramme så var det ikke så vanskelig å se det. Men for oss, hva er meningen med det egentlig? Hvorfor gjør vi dette her? Og det er klart at vi har fått en sånn oppskrift på det gode liv som går veldig mye i retning av å mestre, ta valg og beslutning, få til utfordringene, se noe mening med det. Men det kan være utfordrende.

Jeg husker min aller første utfordring på det området der. Jeg var omtrent 6 år gammel, tror jeg, det var 17. mai, og det var et arrangement for barn. Mange forskjellige arrangementer. Sekkeløp var ett av dem. Aldri vært min greie egentlig. Det var snakk om at alle skulle få premie, og det var en besnærende tanke. Så husker jeg at jeg hoppet denne lange runden, da, i sekk. Så gikk jeg opp til sekretariatet hvor det stod noen veldig voksne mennesker på rundt 18 og delte ut premier. Og premien var at jeg kunne få hoppe en gang til. Det var min første store, tunge filosofiske opplevelse. Jeg husker jeg ganske kjapt tenkte: Hva var vitsen med å hoppe når det førte til at jeg bare fikk gjøre det en gang til? Hva var meningen med det hele. Jeg hadde en Sisyfos -opplevelse, dere kjenner til Sisyfos, hva var det? Han la seg ut med Zevs, det gjorde man ikke ustraffet. Så han ble dømt til å tilbringe evigheten i en grotte der han skulle gjøre en bestemt ting, nemlig å rulle en stein opp en bakke, og når steinen var nesten på toppen, så skulle den rulle ned igjen til evig tid. Og det er som kjent forholdsmessig lenge.

Camus, en filosof som levde for 100 år siden sa at i denne myten her, så finner vi det eneste interessante spørsmålet mennesket kan stille seg: Hvorfor gidder vi? Hva er vitsen med det hele? Hva er det som skjer når du vasker huset? Umiddelbart – det blir skittent igjen. Hva er det som skjer når du vasker bilen? I det du kjører ut av vaskehallen, så blir den skitten igjen. Jeg husker moren til en venninne av meg på ungdomsskolen sa: ”Jeg er så lei av å drive å kjøpe mat og pålegg og dra det inn i huset. Ungene bare spiser det opp! Så må jeg gjøre mer av det samme”. Ikke sant, du blir ikke ferdig med dette her åpenbart. Hva er meningen med det hele? I vår verden så er vi blitt gode på effektivitet, og vi er blitt dårlige på mening. Og tilbake til middelalderen så var det stikk motsatt. Da var vi gode på mening og dårlige på effektivitet tidvis. Ikke sant. Aristoteles sier: Det er to typer aktiviteter et menneske kan inngå i: Du har de aktivitetene hvor målet for aktiviteten ligger utenfor selve aktiviteten. Det er det vi kaller de instrumentelle aktivitetene, de målstyrte aktivitetene; Jeg kjører bil for å komme til… ikke sant. Altså, jeg gjør

dét for å oppnå dét. Så de aktivitetene, de er ikke meningsfulle i seg selv. De har mening i forhold til det målet de skal føre til. Men så er det at noen av disse målene imidlertid blir til midler igjen, kjenner dere igjen den? For å… og så fortsetter vi sånn. Det er noe av modernitetens problem. Ikke sant, at vi utelukkende lever en sånn mål-og-middel-aktivitet. Og det vi gjør faktisk, vi tar flere og flere av de meningsfulle aktivitetene og så reduserer vi de til målstyrte aktiviteter. Noen som har barn på kulturskolen her f eks? Kultur-skolen, der vil en jo sloss om pengesekken sammen med resten av kommunen og lærere, og spesielt mattelærere som mener matte er forferdelig viktig, ikke sant, og vi blir åpenbart veldig lykkelige av det. Og da sier man, at jo, hør nå her, hvis ungen din blir flink til å spille gitar, så kan han bli bedre i matte. Man instrumentaliserer aktiviteter som i utgangspunktet egentlig ikke er målstyrte aktiviteter. Så vi kan drive med sånne instrumentelle aktiviteter, og vi blir mer og mer instrumentelle. Vi gjør mer og mer for å oppnå noe annet. Men hva er til slutt målet med det hele, hva skal det føre til av noe som er viktig i seg selv?

Så har vi de aktivitetene som vi tenker hvor målet er inneholdt i aktiviteten selv, at aktiviteten er et mål i seg selv, den er viktig i seg selv. Det gir mening, det er meningsgivende. Hvor mange sånne har vi igjen? Det som typisk kjennetegner den moderne verden, er at vi tar stadig flere av disse aktivitetene, som er et mål i seg selv, og så legitimerer vi dem gjennom å gjøre de instrumentelle. Jeg går ikke på ski, men jeg går på ski for å ett eller annet. Jeg går ikke på museum, men jeg går på museum *for å*. Jeg spiller ikke gitar, men jeg spiller gitar *for å*, ikke sant. Nå må jeg nesten tenke på meg selv, hvor mange ting er det jeg driver med som er et mål i seg selv, viktig i seg selv? Rødvin er i grunnen der jeg har havnet. Det fører ikke til noe. I gamle dager så hadde jeg nok noen underliggende målsettinger noen ganger. Men når jeg har blitt ferdig med det også, så opplever jeg det som et mål i seg selv. Så den er veldig meningsfull, faktisk, om ikke spesielt nyttig. Og det er gledende.
Så noe av det som etter hvert kjennetegner moderne samfunn er at vi mangler det som på fint kalles... altså historien, utviklingen

mangler det som vi på fint kaller et *telos*, et mål. Hva er vitsen? Hva er vitsen med utviklingen? Hva er vitsen med fordypningen? Hva er vitsen med mestringen? Hva er vitsen med å bli flinkere og flinkere, altså hele den biten der? Og vi går tilbake til middelalderen, og der sier de: Men det er frelsen, det er livet i det hinsidige, det er evig liv. Går vi tilbake til antikken, så sier de: Jo, det er å bli et dugelig menneske, et godt menneske. Jeg lever kanskje ikke videre etter at jeg er død, men mine gjerninger, mine store gjerninger og mine store ord lever videre på folkemunne. Så det er det som er målet. Det ligger noe der. Men vi har ikke de mulighetene i dag. Så det vil si at det foregår en økende meningsforvitring i vårt samfunn. Er det noe her som er viktig i seg selv? Ikke sant.

Jeg var på en sånn helsekonferanse i går, hvor jeg ble helt gær'n omtrent. Altså det viktigste av alt er å være sund, ikke sant. Og til slutt så stilte jeg spørsmålet: Ja, men fortell meg, var Bjørneboe sund? Han har jo etterlatt seg ganske viktige ting. Var han et sundt menneske? Helsa var ikke så god på slutten, og det var noen grunner til det. Så det ligger noe der.

Så jeg tror at å møte dette her, vi har da på den ene siden kommet til at individet besitter ganske stor mulighet til i og for seg kunne få lov til å ta autoritet over seg selv, styre og ta valg. Valgmulighetene er jo enorme, ikke sant. Og vi mennesker, vi tar veldig mye valg. Anslaget er at vi tar et eller annet sted mellom 2 000 og 10 000 valg og beslutninger per dag. Men det meste går av seg selv og du slipper å tenke. Og det skal vi kanskje være glade for også. Så vi lever i dette her. Og det store spørsmålet, det er hva er målet med det hele?

Filosofen Hannah Arendt var veldig opptatt av dette her. Hun var veldig opptatt av hva var jordsmonnet, hva var grunnlaget for at de totalitære ideologiene kunne vokse frem. Nå tolker jeg det ekstreme, noe som lettere flørter litt med det totalitære. Og det man virkelig søker i de totalitære ideologier... Jeg vil bare si noe om ordet "ideologier". Hannah Arendt sier følgende: Ideologier er ikke så farlige med mindre vi begynner å tro på dem. Og en ideologi, det er

en slags lære om en idé som virker med absolutt nødvendighet i historien, som kan forklare alt som har skjedd, alt som skjer, hva som kommer til å skje ved å vise til en bestemt type idé som ligger der som en drivkraft i historien som nødvendigvis må føre til et bestemt mål. En god opplevelse ved det er jo at man kan føle at man har en plass i et system, det er ikke tilfeldigheter, det er noe som fører frem. Det er en god måte å håndtere utfordringer, problemstillinger, vanskeligheter og ulykker på. Det måtte skje i en eller annen forstand. Altså gir det mening på den måten der.

Det svarer også til noe man er ute etter i vitenskapen, fordi vi lever i en kultur som har blitt vitenskapeliggjort, og det vitenskapen, for å virkelig være vitenskap, må finne ut av, det er å kunne predikere, ikke sant, si hva som kommer til å skje. Så det var også en drivkraft, hvis vi skulle gjøre politikken… vitenskapeliggjøre den, slik at vi kan predikere hva som kommer til å skje. Det er et nødvendig mål på utvikling. Der er det mange krefter som virker inn i hverandre. Men det er helt klart at det dukker opp en slags tanke om at kanskje det er en bevegelseslov i historien på samme måte som man kan si at man avdekker lovmessigheter i naturen, ikke sant, det å identifisere lovmessigheter i historien som gjør at vi på en måte kan forstå vår plass i en eller annen forstand. Og hun var jo veldig opptatt av at det som kjennetegner det vi fikk i det 20. århundret, sa Hannah Arendt, det var fremveksten av noen politiske ideologier vi aldri hadde sett før. Vi hadde møtt tyrannier og despotier og hierarker og mye rart, men den totalitære ideologien, sa hun, den er et ektefødt barn av det 20. århundret, det århundret hvor man mer enn alt dyrket den personlige friheten, faktisk. Og i den totalitære ideologien, så er det ingen som egentlig betraktes som frie. Selv føreren på toppen er ikke noe annet enn en plassholder, altså, i en nødvendig utvikling hvor man, holdt på å si, hvor man snakker om at individet som sådan blir overflødig, det blir i beste fall et verktøy for noen overordnede tanker. Men individets egen frihet og valg og beslutninger blir uinteressante, så individet kan finne sin plass i en nødvendig utvikling. Og det er det vi ser. Sånn sett så sa hun at det var ikke så veldig stor forskjell på den siste nasjonalsosialismen og den sovjetiske

stalinismen. Det gikk ut på samme sak. De var totalitære ideologier. Man søkte absolutt… det var en egen bevegelseskraft som virket i historien som virket mot et bestemt type mål.

Jeg tenker noen ganger at når jeg ser på ekstremisme, så flørter de med noe av det tankegodset. Og det vil si at innenfor en sånn verden, så er det mye mening, ikke sant. Det er et mål med det hele. Det er ikke tilfeldigheter. Du kan finne en plass innenfor det systemet som gir mening. Og du kan heve deg litt over det dagligdagse, ikke sant, det å skulle ha ansvar for sitt liv, kjøpe melk for eksempel. Hvis du er på en totalitær korsvei, så bryr du deg ikke om melk og parkeringsbøter. Altså det dagligdagse kan man rett og slett gjøre seg litt ferdig med. Ikke sant, det tilfeldige, gjøre lekser, hvordan gikk det på matteprøven, har jeg husket å låse døren. Ikke sant, hvis du er ute for å redde, ute i det store ærendet, så betyr ikke dette noe lenger. Du kan slippe unna det dagligdagse, eller kanskje opplevelsen av det litt meningsløse, fordi du er på en større ferd. Og det så hun. Men så er det da også det du kan si at disse tankene, de er ganske gode på å produsere mening og mål. Det er et mål, livet ditt kan passes inn i et system. En kan ta et stort mål, og det er et mål for menneskeheten i en eller annen forstand.

Nå sier jo Arendt at en kan ideologisere nesten hva som helst. I dag kan en si at vi har ideologisert helse, det tenkte jeg på i går når jeg stod sammen med disse helsefolka. De er jo så tynne og, vettu, nesten provoserende tynne, ikke sant. Ja. Men i hvert fall, så tenkte jeg… en får lyst til å spørre: hva pokker er målet med helse, da? Er det å være tynn når du dør? Er det dét som er målet? Nei, jeg tror det er det samme. Det er kontroll. Akkurat det samme: Du er kommet til en ”*helsistisk”* tidsalder hvor du forsøker å få igjen kontrollen, og en slags mening: Hvis jeg bare holder med tynn, så er jeg i hvert fall… det er en mening i det. Det er prosjektet.

Og du kan selvfølgelig da ideologisere religioner. De passer veldig godt til ideologisering, det er ikke nødvendigvis en kritikk av religioner, og spesielt sånne monoteistiske religioner hvor du har en

Gud. Og det har vært gjort. Og du kan ideologisere de fleste religioner, fordi de er i utgangspunktet så sterke fortellinger, ikke sant, om en Gud, en guddom med en plan med sitt skaperverk. Det blir ikke mye sterkere enn det. Og det er veldig lett å tenke seg at, holdt jeg på å si, at individene kan ikke opponere mot den overordnede faderen. Men så er det sånn at det er en spenning i de fleste religioner når du først går inn i dem, sånn at det er ikke så stright. Nå kjenner ikke jeg… jeg kjenner kanskje kristendommen best av de alle, og allerede der er det jo en rivning mellom menneskets frihet og Guds allmakt, ikke sant. Og hvor kommer ondskapen fra? Den kan ikke komme fra Gud. Ja, da må den komme fra mennesket. Så man må introdusere visse elementer av frihet her også, det at mennesket har et slags ansvar. Men i hvert fall, du kan ta noe, om man idealiserer tanken om den ariske rase eller proletariatets endelige seier, eller religioner osv., så her finner vi den overordnede, store fortellingen vi er på jakt etter som gir oss et mål, et telos, som vi ikke ellers har, som er med på gå gi mening tilbake til livene våre, som ser ganske meningsløse ut. Og det å selv skulle produsere, altså meningen, er veldig problematisk.

Så kan man si – hva er det som er så galt med det? Det er jo mange goder ved det, stedvis. Men det har også noen andre sider som vi ser når man søker seg ut i dette her. Og det var noe ikke minst Hannah Arendt var veldig opptatt av, og det er selvfølgelig de handlingene som man da kan være fristet til å begå, ikke sant. Det vil si… så var det vel Lenin, eller Stalin, jeg tror det var Lenin som sa at man kan ikke lage omelett uten å knuse egg. Man må ofre noe underveis for å nå dette store overordnede målet. De som ikke er enig i det, de må vekk. Demokrati er underleggende pluralistisk, ikke sant, hvor man forsøker å skape et fellesskap for mennesker som er helt uenige. Men det er ikke noe kjærlighetsprosjekt, det er et krangleprosjekt. Når man setter kranglingen inn i sømmelige former, så man ikke tar livet av hverandre, så greier vi å krangle uten å ta livet av hverandre og krangler seg fremover. De gamle grekerne var et notorisk krangle-vorent folk.

Men allikevel, i stedet for å være med på det, så kan vi være med på den store bevegelsen fremover. Det er vel et mål her. Og da var Hannah Arendt opptatt av hva det kan gjøre med vår selvforståelse. Og det er klart at når man jobber med typiske… når man jobber med fascisme og sånt noe, så kan det fort dukke opp en type handling eller en type ondskap som det er ganske vanskelig å forstå, som ikke er av sånt affektivt sinne-ondskap, men systematisk, fabrikkmessig utrydning av mennesker, genocid, Holocaust og sånt noe. Og et veldig ubehagelig spørsmål som dukker opp i den sammenhengen her, er selvfølgelig: Hvem gjør slik? Hvilke mennesker er det som gjør slike ting? Og et veldig ubehagelig svar er jo, enda mer ubehagelig kanskje: Hvem som helst kan gjøre slike ting. Det går an å bygge systemer som er designet for å gjøre slikt, for å få mennesker til å ikke lenger betrakte seg som personlig ansvarlige for sine handlinger, men som en plassholder i et historisk nødvendig løp hvor de må utføre sine oppgaver uten å, holdt på å si, selv reflektere over hvorvidt de bør eller ikke bør gjøre det.

Hannah Arendt skriver om en figur som heter Adolf Eichmann. Adolf Eichmann var ansvarlig for logistikken i den såkalte endelige løsningen på jødespørsmålet, vedtatt på Wansee-konferansen, det var jo da masseutryddelse. Han stod ansvarlig for deler av logistikken og en del annet i og for seg. Han var ikke sånn supertopp-nazist, han var ganske høyt oppe i det, men det var også folk over han. Han flyktet til Argentina via en del omveier i 1945, havnet til slutt der, og han ble kidnappet tilbake av israelsk etterretning og brakt til Jerusalem i 1960/1961 og stilt for retten der for sine forbrytelser mot menneskeheten. Han ble fremstilt som en forbryter verre enn noen annen, som en lovbryter verre enn noen annen, som en kriminell verre enn noen annen, ikke sant. Og Adolf Eichmann ble veldig provosert av denne beskrivelsen av han. Hvorfor det? Jo, fordi han sa: ”Jeg er ingen lovbryter, snarere tvert imot, jeg er ingen kriminell, jeg er jo ikke en person som bryter loven, snarere tvert imot, jeg oppfatter meg som en særdeles lovlydig person. En veldig lovlydig person”. Hannah Arendt var til stede under rettsaken og var selv jøde, hadde unnsluppet å faktisk bli internert og skulle sendes til

Auschwitz, med nød og neppe. Hun kom seg over til USA. Men hun var til stede der og overvar rettsaken. Og det slo henne… det er en film hvor dette skjer faktisk, med Hannah Arendt… det slo henne at det har han faktisk rett i. Adolf Eichmann er ingen lovbryter i en klassisk forstand. Han er en veldig lovlydig person, og han er på mange måter en veldig pliktoppfyllende person. Er han ond i tillegg? Han ble undersøkt av en israelsk psykiater som konkluderte med at det var ikke noe særskilt ved han i det hele tatt. Ganske alminnelig mann, egentlig. Men hvordan kunne han gjøre dette her da? Vel, det var én side ved Adolf Eichmann, og det var at han hadde i grunn ikke selv tatt stilling til hvorvidt han burde eller ikke burde gjøre det. Det var ikke et utslag av kanskje politisk opportunisme, at han hadde lyst til å være på det vinnende laget, kanskje, eller noe sånt noe. Men det var jo ikke det at han var en ekstrem antisemitt. Han var jo antisemittisk, men ikke i noen ekstrem grad. Ikke var han pervers i forhold til å drepe folk. Visstnok skal han ikke ha drept noen. Vi er litt usikre, men visstnok skal han aldri ha drept noen når han organiserte dette her. Men det som er ganske åpenbart i at ”han betrakter ikke seg selv som ansvarlig for sine handlinger”. Hele dette regimet fra hele verden bejubler denne løsningen. ”Og hvem er jeg da til å stå imot?” Var det sånn at vi ikke visste hva som foregikk nede der? Jo da, han visste godt hva som foregikk, og han syntes også det var ganske avskyelig, spesielt med tanke på de tyske jødene. Men som ha sa: ”Min oppgave er å frakte mennesker til perrongen. Det er min oppgave i dette store, omfattende prosjektet her, det er det jeg gjør. Jeg har ikke drept noen”. Så det som er problematisk med Adolf Eichmann sånn sett er jo ikke at han er umenneskelig, men at han *ikke* er det. Det er ikke det at han er ualminnelig, men at han ikke er det. Men han er i et system som er designet for at han ikke lenger skal betrakte seg som ansvarlig for sine handlinger. Fordi med én gang han ikke gjør det… Han er nok en mann som er i stand til å *reagere*, men han er ikke i stand til å agere, altså sette i gang noe… si nei, protestere, stoppe opp. Nå var han ikke sånn som fulgte enhver ordre han fikk. Så langt derifra. Så vidt jeg vet, det er ikke sikkert det er helt riktig, men så skal det visst være sånn at Himler mente at vi burde avslutte deportasjonene fordi han så hvilken vei det bar, og det

mente Adolf Eichmann var en umoralsk lov fordi det var i strid med intensjonen. Men vi skal ikke fortape oss i det.

Men der ser vi at det ekstreme, henimot det totalitære, det at mennesker finner mening er jo ikke nødvendigvis så galt, men måten vi finner mening på kan bli problematisk. Vi kan finne mening på en sånn måte at vi ikke lenger anser oss selv som ansvarlige for våre handlinger eller vi er villige til å utføre handlinger vi kanskje ellers ikke ville gjort fordi vi er en del av et større mål der fremme som nødvendiggjør disse handlingene. Husk på at i det totalitære, så dreper man ikke av ondskap, man dreper av nødvendighet. Det er brutalt men nødvendig. Ikke sant, det er den oppfatningen der; det er en nødvendig del av den nødvendige utviklingen, det er ikke min personlige ondskap. SS-soldater hadde masse forbud mot stjeling og masse sånne ting, altså virkelig altså… Men det er ingen frihet som virker i historien, men det er en nødvendighet, og man må finne sin plass innenfor det nødvendige.

Som sagt så kan de gi mye opplevelse av mening, man finner sin plass, man finner sin posisjon; mitt liv har et mål som er en del av et større mål. Det er mye jeg slipper å bry meg om, egentlig, det er ikke viktig. Jeg tror at når man går mot det ekstremistiske, så blir mye av det normale, det kjedelige og det dagligdagse, det å kjøpe brød og melk liksom, altså disse greien der, det er ikke viktig. Du vil ikke bry deg noe om det, ikke sant. Du kan heve deg litt over det, og så kan du være med på den store bevegelsen, henimot det ene målet, og du kan ha en plass innenfor den utviklingen. Jo mer meningstomt et samfunn blir, jo mer potent interessant blir ekstremisme sånn sett. Den gir noe. Ekstremisme kan gi noe man ikke får andre steder. Ikke fordi det er noe galt med en, ikke fordi man er pervers eller noe sånt noe, men rett og slett – man finner noe der som ikke nødvendigvis er forbrytersk i seg selv, men så er det noe kanskje alle mennesker jakter på endog.

Men en annen side ved det er at med én gang man løser denne billetten på det toget der, så kan også det føre til å betrakte seg selv

som også mer et verktøy for noen overordnede ideer enn å betrakte seg som personlig ansvarlig for sine handlinger. Og idet mennesker slutter å betrakte seg som personlig ansvarlig for sine handlinger, så senker vi terskelen radikalt for hva vi er villige til å gjøre mot hverandre og gjøre generelt sett. Og i møte med de store og overordnede ideene, så blir det enkelte liv veldig lite verdifullt, ikke sant. Og det vi får da, som Hannah Arendt snakket om, hun snakker om at da får vi tanken om det overflødige individet. Individet virker overflødig. I beste fall er vi marionetter i et større spill. Vi er overflødige som individer. Og det vi typisk ser, det er at ofrene og utøverne og terroristene er akkurat like overflødige. Alle parter er like overflødige. Det ser vi jo typisk ved selvmordsbombinger og sånt noe, ikke sant. Altså det skjer det samme med utøverne av handlingene som ofrene; de dør. De er like overflødige begge parter. Individene har ingen egenverdi, de har en instrumentell verdi for noen mer overordnede tanker. Det er en fare ved det at ekstremistene begynner å nærme seg det totalitære.

Men veien inn i det tror jeg vi må si at er på sett og vis forståelig. Det er ikke uforståelig, mener jeg, at noen søker inn mot det ekstreme. Det er det overhodet ikke. Det kan ta mange former. Du kan bli toppidretts langrennsløper for eksempel, jeg synes ikke det er mer forståelig… det kan gi mening det også, ikke sant. Det er mye som kan gi mening. Dette her kan også gjøre det. Så jeg tror, skal man jobbe med det, så tror jeg det må være veien inn i det. Vi kjenner alle problemene i andre enden med ekstremisme.

Og her snakker jeg ikke nødvendigvis bare om det enkelte individ som er falt litt utenfor eller noe sånt noe. Jeg tror dette kan være en farbar vei for en person som ikke har falt utenfor i det hele tatt men som allikevel ser at det er større mening, det gir mer å være en del av dette her. Og det er altså den moderne, sekulære verden som jeg er veldig glad i og veldig tilhenger av, men den har ikke vært så god på å skape mening, eller den har individualisert meningsskaping i ekstrem grad. Det er ikke så mye kollektivt å finne. Det er bra, jeg liker det på mange måter, men det er en annen side ved det som kan være

problematisk, fordi det er en tung bør å bære: Hva er vitsen med det hele? Så jeg tror at dette er noe å ta med seg inn i det vi diskuterer.

Nå har jeg kanskje hatt en litt sånn frigid omgang med noen begreper her, og det kommer mange etter meg som har en helt annen empiri til grunn for det de snakker om. Men allikevel så vil jeg holde fast på at det er en side ved det som vi skal huske på. Og derfor så er det også viktig å huske på at, jeg holdt på å si, de som går i den retningen er jo da selvfølgelig helt normale mennesker. Selvfølgelig er de det. Og de tar på mange måter helt forståelige valg. Det er ikke vanskelig å forstå. Men vi kan se at det er noen konsekvenser ved de valgene som er svært uhensiktsmessige eller svært uheldige på ett annet punkt. Du kan selvfølgelig gå inn i bevegelser. Så hvis du går inn i en totalitær men samtidig pasifistisk bevegelse, så er det jo ikke så farlig. Det gjør jo ikke så mye det, om du ideologiserer fugletitting, det gjør ikke så mye. Vi kan finne mye mening i så mangt. Men så finnes det noen sånne statlige fortellinger som ligger der som man kan finne enda mer mening i som politisk sett kan bli veldig, veldig farlig. Og det må vi være oppmerksomme på, eller forsøke å forstå for å kunne gjøre noe. Men utgangspunktet må hele tiden være: Hva er det det gir, de som velger det, som tar de valgene? For det er også et valg. Det har en meningskomponent her som vi må være veldig klar over.

Dette var litt om det jeg har forsøkt å brukte Arendt til å si noe om dette her. Jeg har bare skrapt på utsiden av henne. Hun har noen tanker der som er ganske interessante å ta med seg. Og det som vi også må være opptatt av noen ganger, noen ganger for å forstå vår egen samtid, og så må vi drive litt sånn… skal en si, perledykking i historien. Gå andre steder i historien, se om vi kan finne noen perspektiver der som vi kan løfte frem for å forstå vår egen samtid og som endog kan hjelpe oss å kikke litt i gestalthulen og se fremover. Det kan være nyttig noen ganger, så vi ikke helt låser oss fast, men løfter blikket littegrann. Jeg tok på meg den oppgaven i dag å bidra med noen begreper i den sammenhengen. OK. Lykke til videre og tusen takk for oppmerksomheten!

Ekstremisme og ekstremisering – v/ Lars Gule - Filosof, samfunnsdebattant og førsteamanuensis ved HIOA.

Ja, jeg skal fortsette litt mer systematisk der Einar Øverenget slapp i det han sa hvor han helt kort prøvde å definere ekstremisme-begrepet. Jeg forstår det slik at her gjøres det referat. Jeg har heller ingen problemer med å gjøre denne presentasjonen tilgjengelig. Det kan gå litt fort. Men hvis bildene her har gått forbi før dere har fått notert alt, så er det altså mulighet til å få dette etter hvert.

Hva er ekstremt? Det er et uttrykk vi hører ofte i dagligtalen. Og det har blitt veldig vanlig å bruke det, og ikke bare når vi snakker om ekstremister. Men kjapt noen dagligtale-synonymer: ”Ytterlig-gående”, ”uvanlig”, ”voldelig” – den forbindelsen er det mange som gjør. Det ekstreme må være voldelig. Men må det dét? ”Radikalt” eller ”farlig”. Og en del av disse uttrykkene er dekkende, andre uttrykk er slett ikke spesielt dekkende. I hvert fall ikke i alle sammenhenger. Kort sagt – det ekstreme er uklart, og ofte så brukes det bare rett og slett som et forsterkende adverb. ”Ekstremt”, det betyr bare ”veldig” eller ”voldsomt”. ”Veldig glad i mat”/”ekstremt glad i mat”; ”ekstremt fint hus”; ”ekstremt bra konferanse, dette her”, ikke sant. Ja, det betyr jo ikke noe annet enn at det er kjempefint, kjempebra, kjempedårlig. Kort sagt, hvis vi skal forstå fenomenet ekstremisme, så trenger vi større presisjon. Det betyr ikke at jeg leverer den eneste mulige fasiten gjennom den begrepsav-klaringen jeg skal forsøke å presentere, men det er i hvert fall et utgangspunkt. Og i all beskjedenhet, det er ikke noen som har levert noen bedre definisjoner. Faktisk ikke. Og det er fordi at noen synes at det er noe problematisk med disse definisjonene, og det kan det godt hende at dere vil mene og synes kanskje til og med at det kan være vanskelig å få tak i. Men prøv å finne noen bedre definisjoner. Og med en bedre definisjon, så må det være altså en saksavhengig definisjon, noe som avgrenser, tydeliggjør fenomenet.

Hva er ekstremt?

– Noen dagligtale-synonymer for «det ekstreme»:
- *Ytterliggående*
- *Uvanlig*
- *Voldelig*
- *Radikalt*
- *Farlig*

– Uklare uttrykk
– Også forsterkende adverb – ekstremt = veldig/voldsomt

– Behov for større presisjon

Men bare la meg illustrere med noen bilder. Er dette ekstremt?

Hadde dette nå vært en forelesning for studentene mine på Høgskolen, så hadde det ikke bare vært et retorisk spørsmål. På grunn av tida så er dette et retorisk spørsmål. De fleste vil si at ja, dette er ekstremt. For dette er en giftig slange. Og dette er en praksis blant en del kristne menigheter i USA – Appalachene, såkalte

hillbillies. Han håndterer slanger fordi det står i bibelen at det skal man gjøre. Og blir man bitt, så risikerer man å dø eller bli alvorlig syk. Andre blir bitt og ikke syke, og noen blir ikke bitt i det hele tatt. Ekstremt? Ja.

Og dette? ”Farlig” er vel det vi ville sagt om begge deler, her.

For dette er ikke Tom Cruise og filmtriks fra ”Mission Impossible”. Dette er altså en reell… det heter ikke friklatring, men det heter noe annet, men livet i fingertuppene pluss litt talkumpulver. Ekstremt? På samme måte som ekstremsport-VK på Voss, fordi det er farlig. Og noen har dødd. Om ikke hvert år, så i løpet av den ukas levetid.

Er dette ekstremt? Ja, det er i hvert fall veldig stygt, eller veldig fint, alt avhengig av hva man mener. Men hva er det for slags vurdering vi gjør her? Da gjør vi en estetisk vurdering, ikke sant. Det har ikke noe med farlig. Det vil si, jo, noen kunne si at dette her er betydelig infeksjonsfare. Og slik sett så er dette ikke tillatt for leger og sykepleiere på grunn av en risiko for andre. Men tja… ekstremt? Mange vil si da ekstremt med piercings på den fyren der. Og hva med dette? Er dette ekstremt?

Og igjen, hvorfor? Piercing, en estetisk vurdering. Her, det dette som er Nikab, det er ikke en burka, men en

Nikab, en ansiktstildekning og ellers full kroppstildekning på en muslimsk kvinne. Er dette ekstremt? Er det ekstremt bare fordi det er uvanlig? En liten andel muslimske kvinner bruker dette, særlig i Europa. I Norge kan det være noen få titall som bruker Nikab. Er det da ekstremt bare fordi det er uvanlig? Det er jo ikke farlig. Noe å tenke over.

Og hva med dette? Igjen uvanlig. Det er ikke mange katolikker på Filippinene som gjør det. Men denne fyren her har gjort det mange ganger, 12-15 ganger. Korsfester seg på langfredag for å gjenoppleve Kristi lidelse. Ekstremt? Fordi det er vondt? Fordi det er skadelig, farlig? Ikke for andre enn han. Og hvis kompisene hans vet å slå, så er det ikke engang sikkert de gjør veldig stor medisinsk skade.

Og dette? Ekstremt, fordi det er uvanlig? Det er ikke så farlig som det ser ut til. For sverdet er skarpt, så det er små kutt, men blør mye. Dette er sjianes markering av Husseins martyrium Karbala i 680 etter vår tidsregning og markeres hvert år, Ashura, den 10. måneden. 10. dagen i et ritual som nettopp handler om å gjenoppleve lidelse, gjenoppleve martyriet. Uvanlig, men likevel vanlig i den forstand at dette skjer hvert år i Irak, Iran, Libanon, en del andre land. Faktisk så skjer det også i Oslo. Da marsjerer man ikke i gatene, men man pakker inn det indre av en moské i plast, så er det noen få utvalgte som får anledning til å være med på dette.

Men dette, da? Det er i hvert fall ekstremt. Det er det vi forbinder med ekstremisme i våre dager - brutaliteten vi har sett hos den islamske staten. Men det er altså ikke mer ekstremt enn at dette gjøres praktisk talt hver uke, hver fredag formiddag, i ett av våre allierte land i Midtøsten, I Saudi-Arabia. Der bruker de et litt mer avansert sverd enn denne typen kjøttøks som vi ser her. Men halshugginger finner altså sted jevnlig i Saudi-Arabia. Ekstremt? Hvorfor er det ekstremt? Er det ekstremt fordi det er uvanlig? Minner om at giljotinering, halshugging var dødsstraffmetoden i Frankrike til dødsstraffen ble avskaffet på 60-tallet. Og dette var noe som skjedde i full offentlighet under den franske revolusjonen og trolig i større omfang enn det vi har sett i den islamske staten. Kort sagt, hva er ekstremt?

Vel, i utgangspunktet er det en metafor. Det ekstreme handler om ytterpunktene, ytterpunkter på en linje. Det er det som er ekstremt. Og hvis vi plasserer dette da på en akse, høyre-venstre, så er det altså ytterpunktene på denne aksen som er det ekstreme. Og skal vi være veldig presise, siden dette er en geometrisk, matematisk metafor, så kan ingenting være mer eller mindre ekstremt, for et punkt har ingen utstrekning. Så enten er det ekstremt, altså helt ytterst, eller ikke. Nå er det jo nettopp fordi det er en metafor at vi likevel kan gradbøye det ekstreme. Vi vet at noe er mer ekstremt enn noe annet. Vi kunne for så vidt ha forholdt oss til en sirkel hvor sentrum, som Einar Øverenget var inne på, og det er det som er viktig her, fordi det ekstreme er altså et relasjonelt begrep. Det står i forhold til noe annet, et sentrum, ofte forstått som det vanlige eller det ufarlige, ikke-radikale. Men det er altså en litt grunn forståelse av dette begrepet. Vi har behov for større presisjon enn bare å se på denne og automatisk legge til grunn en enkel geometrisk metafor.

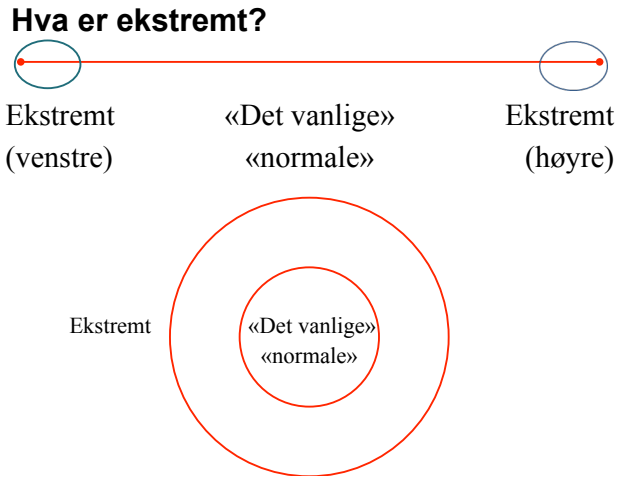

Men det denne metaforen forteller oss, når vi ser på den, det er at vi faktisk må definere eller kjenne sentrum før vi kan identifisere eller gjenkjenne det ekstreme. Uten en forståelse av hva som er sentrum, så kan vi rett og slett ikke vite hva som er ekstremt. Det er ikke mulig å identifisere fenomenet ekstremisme. Ja men så gjør vi jo det allikevel, ja, og det er fordi vi går rundt med sånne innebygde selvgode oppfatninger om at det jeg mener er normalt, det er normalt, og det er sentrum, og alt annet er galt. Og hvis dere tror at

nå overdriver jeg, så er det bare å minne om… nå er forsamlingen her ikke så veldig alderspreget, men noen er gamle nok til å huske da det lange håret på gutter kom på 60-tallet. Det var ekstremt, det. Det var så ekstremt undergravende samfunnsmessig at den gangen var det overlærer, og ikke rektorer, som sendte elever hjem: ”Kom tilbake når du har en skikkelig sveis!”. Og det fantes brave borgere som fant frem saksa for å klippe håret av langhårede gutter. Og det var jo fordi man visste hva som var skikkelige folk. Og derfor så er det problematisk å ikke reflektere over hva som er sentrum. Vi må med andre ord finne kriteriene. Og det bør være noe mer substansielt enn det vanlige eller det normale, vår egen subjektive oppfatning. Det kan ikke begrense seg til det. I hvert fall ikke i en faglig sammenheng. Så er det rett og slett ikke godt nok.

Hva er ekstremt?

- Behov for større presisjon
- Må definere/kjenne «sentrum» før vi kan identifisere det ekstreme
- Hva er kriteriene for «sentrum»?
- Må være noe mer substansielt enn «det vanlige» / «normale»
- Kan ikke være tilfeldig / subjektivt

Og siden jeg nå har lært littegrann om pedagogikk, siden jeg viste denne figuren, så er det også viktig å vise dette. For ellers så tror dere at ja, men det er et avvik fra det normale. Nei det er ikke det. Er det noe dere skal huske etter denne forelesningen, så er det at det ikke er et avvik fra det normale. For det normale er ingenting og alt, og derfor så betyr det ingenting. Det blir helt subjektivt.

En liten bemerkning også, nemlig forskjellen på at noe er ekstremt og ekstremisme. Ekstremt, det handler om enkelthendelser, og det kan handle om enkeltstandpunkter. Mens en ekstremisme er altså en *isme*. Det betyr at vi snakker om en mer eller mindre omfattende teoretisk, ideologiske posisjon. Noe man har tenkt over, noe man gjør et poeng av at man forholder seg til, noe som altså er veiledende, som vi skal komme tilbake til, kan gi mening, slik som Øverenget var

inne på.

Hva er ekstremt?

- Ekstremt og ekstremisme
- Ekstremt = enkelthendelser og enkeltstandpunkter
- Ekstremisme = en -isme, en mer omfattende eller ideologisk posisjon

Hvordan finner vi da dette sentrum, som ikke er noen subjektiv normalitet, i en faglig relevant forstand? Noe som altså er mer substansielt enn ”vanlig normalt”. Og da er min erfaring, og dette er ikke forsknings-, men allikevel erfaringsbasert, at det finnes to hovedtyper av ekstremisme. Og grunnen til at jeg kan si dette, er at dette er typer ekstremisme jeg har møtt og konfrontert i diskusjoner med ekstremister på internett, inklusive Anders Behring Breivik. De to hovedtypene medfører derfor også selvfølgelig at vi har to hovedtyper av sentrum. Det finnes to sentra. Og jeg kaller det ene for *deskriptivt* og det andre for *normativt*. Det deskriptive handler om eller beskriver den fysiske og sosiale virkeligheten. Naturvitenskapen, men også veldig mye samfunnsfag er altså deskriptiv vitenskap, forteller om hvordan noe *er*, prøver å beskrive virkeligheten. Deskriptivt, det er jo et fint ord for beskrivende. Mens det normative, det handler om eller foreskriver hvordan samfunnet, mellom-menneskelige relasjoner, politikk, juss osv. *bør være*. Det normative sier noe om hvordan ting bør være. Og det betyr altså at vi har to typer ekstremisme, nemlig deskriptiv ekstremisme og normativ ekstremisme. Og allerede her så synes mange at nå begynner det å bli vanskelig. Men det er faktisk en ganske viktig distinksjon. Og så er det en sammenheng mellom disse to formene for ekstremisme som heller ikke skal undervurderes. Men jeg begynner med deskriptiv ekstremisme.

Hva er ekstremisme?

- Hvordan finner vi «sentrum» i en faglig relevant forstand?
- Hva er mer substansielt enn «det vanlige» eller «det normale»?

- To hovedtyper av ekstremisme
- Og to hovedtyper «sentrum»
  - *Deskriptivt*
  - *Normativt*
- Det deskriptive handler om – beskriver – *den fysiske og sosiale virkeligheten*
- Det normative handler om – foreskriver – hvordan samfunnet, mellommenneskelige relasjoner *bør være*

En deskriptiv ekstrem posisjon, det handler om posisjoner som avviker sterkt fra vår beste kunnskap om den empirisk observerbare og analyserbare virkeligheten. Det kan være et enkelt standpunkt. I en sak, så har man en rar oppfatning; jorda er flat, en kan jo se det, se hvor flatt det er. I dag vet vi at det er feil, så det vil altså være en deskriptiv ekstrem posisjon. En ekstremisme handler om mer eller mindre systematisk uttenkte og vedvarende, altså teoretisk og/eller ideologisk forankrede virkelighetsoppfatninger som avviker sterkt fra vår beste kunnskap om virkeligheten. Og nå har jeg gjort det enkelt for dere. For det første, så minner jeg om den lille uthevingen, nemlig ”avviker sterkt”. Det er ikke alle avvik fra en eller annen deskriptivt korrekt oppfatning som er ekstrem, hvilket vi straks skal se. Men det som altså her er sentrum, og som det ekstreme defineres i forhold til, er vår beste kunnskap.

Deskriptiv ekstremisme

- *Deskriptivt ekstreme posisjoner* handler om posisjoner som avviker *sterkt* fra ***vår beste kunnskap*** om den empirisk observerbare og analyserbare virkeligheten

- Deskriptiv ekstrem*isme* handler derfor om en mer eller mindre systematisk uttenkte og vedvarende, altså teoretisk og/eller ideologisk forankrede, virkelighetsoppfatninger som avviker *sterkt* fra ***vår beste kunnskap*** om virkeligheten

Hvordan vet vi hva som er vår beste kunnskap? Ikke så vanskelig. Det er vitenskap som gir oss vår beste kunnskap. Og så sier man… åååå, ja, du er sånn scientists, du, du mener at vitenskapen gir svar på alt. Nei, det mener jeg ikke. Men det er ennå ingen som har kommet opp med noe bedre når det gjelder å beskrive virkeligheten enn de beskrivelsene vi får fra vitenskapen. Faktisk ikke. Det betyr ikke at vitenskapen er en ufeilbarlig metode. Selvfølgelig betyr det ikke det. Tvert imot, vitenskapen er i kontinuerlig utvikling. Det er det som kjennetegner vitenskapen, at den er i kontinuerlig revisjon. Vi vet noe annet i dag enn det vi visste i går. Og er det én ting som er sikkert, så er det at vi kommer til å lære noe nytt og vite noe annet i morgen enn det vi vet i dag. Men vitenskapens metoder er mer stabile. De kan være ulike for ulike vitenskaper, men her har vi noe som vedvarer. Og vitenskapens metoder, de handler om å finne bevis eller å kunne begrunne standpunkter, avgjørelser, konklusjoner. Det handler om at vi kan diskutere på en rasjonell måte det vi vet slik at vi kan etterprøve. Jeg fremsetter en påstand og gir en begrunnelse: Jorda er ikke flat, jorda er rund. Ja, hvordan vet du det? Jo, hvis du kikker utover havet, så ser du faktisk toppen på masta av seilbåten først, det forteller om en krumning. Dessuten har jeg noen bilder her fra NASA. Nei, jeg tror ikke på deg, du må komme med noe bedre enn det. NASA-bildene, de er *fake*. Og jeg har en optisk forklaring på det derre fenomenet. Ja, da kan vi altså diskutere det. Men per i dag så er det faktum at jorda er rundt, nei, den er ikke det, den er faktisk pæreformet. Det er så godt etablert at den som påstår noe annet har en deskriptiv ekstrem oppfatning. Nei, selvfølgelig er jorda rund. Men den er hul. Og inni jorda finns det en sivilisasjon. Det er der UFO'ene kommer fra. Og hvis dere tror at det er bare noe jeg står her og finner på nå, så kan dere google "hollow earth theory", så finner dere egne foreninger som tror det. Det som også blir ganske klart her, det er at hvis noen presenterer kunnskaper som ikke er basert på rasjonell kommunikasjon, ikke er etterprøvbar, så snakker vi ikke om vår beste kunnskap. Åpenbaringer har ingenting med vår beste kunnskap å gjøre. Det du får åpenbart på engleskolen til en viss prinsesse har ingenting med våre beste kunnskaper å gjøre. Å ringe til Snåsamannen for å få et svar har heller ingenting med våre beste

kunnskaper å gjøre. Rett og slett. Det baserer seg på tro. Og legger man dette solid til grunn og innretter sitt liv på at man skal få åpenbaringer eller hjelp av Snåsamannen til enhver tid, da har man en deskriptiv ekstrem virkelighetsoppfatning man har innrettet sitt liv etter.

Stopp en halv! Gjør ikke du alle religiøse mennesker nå til deskriptive ekstremister? Som tidligere generalsekretæren i Humanetisk Forbund så synes jeg jo det var en *added bonus*. Men så enkelt er det ikke. Jeg minner om definisjonskriteriet ”sterkt avvik fra”. Og det er også et praktisk krav. Det betyr at hvis du går i moskeen på fredag og ber og tror på Allah, dommens dag osv., og så går du ut derifra, så går du hjem til sykt barn, og så tar du det barnet med til legen i stedet for å springe tilbake til moskeen og be imamen hjelpe, da er du ikke deskriptiv ekstrem. I praksis så har du nettopp demonstrert at du forliter deg på rasjonell, etterprøvbar kunnskap. At du i tillegg ber en bønn til din Gud om at barnet blir friskt, helt greit. Det er ikke veldig deskriptivt ekstremt. Bare litt. Og derfor så snakker vi ikke om sterke avvik. Og i praksis så er det slik de aller, aller fleste religiøse mennesker oppfører seg. De tar fly, de benytter seg ellers av moderne teknologi frembrakt ved vitenskapens hjelp. De søker medisinsk hjelp når det er behov for det. De avlegger sine eksamener ved universiteter og høgskoler, og de driver ikke med sånn slangelek som enkelte opplagt relativt ekstreme religiøse grupper i USA gjør.

Så det var ikke så lenge Adam var i paradis. Jeg kunne altså ikke bruke dette til å karakterisere alle religiøse mennesker som deskriptive ekstremister. Det handler med andre ord også om logisk analyse og argumentasjon. Dette er ikke slik at dette bare gjelder for naturvitenskap. Dette gjelder også den kunnskapen vi tilegner oss igjennom samfunnsfag, historie osv. Og det som er helt sentralt, det er kritisk tenkning. Dersom noen avviser kritisk tenkning, så er det all grunn til å regne med at de er på vei inn i en deskriptiv ekstrem posisjon, enkeltposisjon eller en deskriptiv ekstremisme. La oss se på noen eksempler. Eller først, bare for å tydeliggjøre at deskriptiv ekstremisme handler derfor om ”en mer eller mindre systematisk

uttenkt og vedvarende, altså teoretisk og/eller ideologisk forankret virkelighetsoppfatning, som avviker sterkt fra vitenskapelig basert kunnskap".

Vitenskap og beste kunnskaper

- Vitenskapen etablerer ***våre beste kunnskaper***
- Ingen ufeilbarlig metode
- Vitenskapen er i kontinuerlig utvikling
- Men vitenskapens metoder er mer stabile, om enn ulike for ulike vitenskaper
- Fyllestgjørende bevis eller begrunnelse avgjørende
- Intersubjektiv etterprøvbarhet – rasjonell kommunikasjon og testing
- Logisk analyse og argumentasjon
- Kritisk tenkning er helt sentralt

Systematisk feilaktige oppfatninger om andres oppfatninger er deskriptivt ekstremt. Jeg har lest Bibelen, så jeg vet hva alle kristne må tenke og tro og praktisere. Og der står det sånn og sånn. Og så oppdager man det at de kristne bekjente og gode venner jeg har, de sier "nei, jeg kjenner meg ikke igjen i det du sier. De versene der, særlig fra det gamle testamentet, har jeg egentlig aldri lest. Og jeg er i hvert fall uenig i din tolkning av dem". "Ja, men du må da tro dette, for jeg har jo lest det! Det er jo sånn det er, er du dum eller? Jeg kan jo lese. Gode bibeloversettelser på norsk." Og dette er jo kjent. Noen kaller det en *gymnasial holdning* til religionskritikk. Men den blir altså fort deskriptiv ekstrem når man innbiller seg at man vet bedre enn religiøse mennesker hva de tror og praktiserer. Og hvis man tror at dette da begrenser seg til og er et problem i forhold til kritikk av kristne oppfatninger, så er det bare å bytte ut med andre religiøse retninger. Og i dag er det ingen mangel på folk som vet utrolig godt hva alle muslimer tenker og mener, for de har lest i Koranen. Men når du da snakker med muslimer, så forteller de: "Nei, det er faktisk ikke sånn. Jeg forstår dette. Jeg forstår det på en annen måte". "Nei, pff, du lyver! Du prøver å vri deg unna at det er dette som står i din hellige åpenbaringstekst, for jeg kan lese. Riktignok da den norske eller engelske oversettelsen. Men det er godt nok for meg, så jeg vet hva slags fyr du er." Og dette var også noe Eichmann visste om jøder,

for å trekke linjen tilbake til forrige foredrag. Eichmann var av Nazitysklands eksperter på jøder. Så han visste hvorfor det var riktig å utrydde dem. Definitivt en deskriptivt ekstrem virkelighets-oppfatning. Med andre ord en systematisk overdreven, og her burde det være anførselstegn, såkalt ”religionskritikk” kan bli en deskriptivt ekstrem posisjon, fordi den er i strid med hva vi faktisk vet. For dette har vi studert i veldig lang tid på faglig grunnlag, snakket med, spurt, observert.

Konspirasjonsteorier er et veldig tydelig eksempel på deskriptivt feilaktige oppfatninger. Her kommer poenget med å skille mellom normativ og deskriptiv ekstremisme. Fordi det er ikke farlig å tro at amerikanerne aldri var på månen. ”De trengte en seier, en ideologisk, politisk seier i rivaliseringen mot russerne, så derfor så filmet de månelandingen i studio eller i ørkenen i USA, og så lurte de en hel verden til å tro at amerikanerne var best. Men det er jo bare juks. Fordi vi som virkelig kan det har jo sett at det har jo blåst månestøv, hahaha, det er jo sand ned i fotsporene. Det er jo ingen vind på månen! Det er jo opplagt at her er det juks. Vi ser jo på noen av filmene at flagget vaier i vinden også. Ja, her er det mye juks. Skyggene faller på feilaktig måte”. Det er ikke måte på hvordan de har studert dette. Så kan man jo si at spiller det noen rolle, da? Kanskje ikke. Men det er ikke uvanlig at de samme personene som har denne typen oppfatninger også tror at det finnes et Area51. Og det finnes. Det er det amerikanske flyvåpenets topphemmelige testbase hvor man har testet ut bl.a. stealth-teknologien. ”Å ja, dere trodde vel det at det var en jordisk opprinnelse. Nei, for i Area51, det er der man har alle de krasjede UFO’ene. Det er der man obduserer UFO-nautene. Og der har amerikanerne tilegnet seg utenomjordisk teknologi”. Kanskje ikke så farlig det heller. Men hva gjør denne typen oppfatninger med tilliten til myndigheter? Hvem har sett ”Men in black”? Morsomme filmer, ikke sant? Men blant konspirasjons-teoretikerne så finnes *men in black”.* Og der er det ikke for å holde orden på de utenomjordiske, men de er der for å holde orden på de som holder på å avsløre kunnskapen som myndighetene har om UFO’er og de utenomjordiske. Og disse *men in black*, de er ikke snille,

hyggelige Will Smith og andre hyggelige amerikanske skuespillere, dette er drapsmenn. De tar livet av de som kommer på sporet av UFO-hemmelighetene. Og tidligere kjørte de rundt i svarte biler. I våre dager så flyr de rundt i svarte helikoptre. Og de har innredet konsentrasjonsleirer for å sette opposisjonen på plass. Hvis man tror dette, hva gjør man da i USA? Man skaffer seg enda et skytevåpen. Så danner man en *millits,* så nekter man å betale skatt, så blir man en *Sovereign citizen,* så tar man barna ut av skolen. Og så kommer lokale myndigheter og FBI og sier: ”Vi skal ha skatt, ungene skal gå på skole”. ”Nei!” Så blir det skyting, så får du Waco, og du får Ruberage, og folk dør. Og så får du de som tror på konspirasjonene og som skal hevne overgrepene. Og så har du Timothy McWay og Oklahoma-bomben som drepte enda flere enn det Anders Behring Breivik klarte. Og da er plutselig konspirasjonsteorier, som kan være ganske uskyldige, ikke så uskyldige. Og da har de beveget seg over i det normative feltet som vi skal se.

Rasisme, antisemittisme og islamofobi er også eksempler på deskriptivt ekstreme posisjoner. Feilaktige oppfatninger, feilaktige oppfatninger om virkeligheten som avviker sterkt fra våre beste kunnskaper. Forestillinger om at det finnes menneskelige raser som kan deles inn i et hierarki, forestillinger om at jøder er farlige undermennesker som konspirerer. Forestillinger om at Islam er en religion på linje med nazismen som politisk ideologi og at muslimer har tenkt å overta verden: *Eurabia-konspirasjonen*, som også Anders Behring Breivik trodde og tror på. Da beveger vi oss over i det normativt ekstreme. Og det er dette som ligger nærmest det vi i dagligtalen med våre ubevisste omgang med ord og begreper oppfatter som ekstremisme.

Deskriptiv ekstremisme

- Systematisk feilaktige påstander om andres oppfatninger
- Om for eksempel hva *kristne* tror / mener / praktiserer
- Eller *muslimer*, *jøder*, *hinduer*…
- En systematisk overdreven religionskritikk kan bli en deskriptivt ekstrem posisjon
- Fordi den er i strid med hva vi faktisk vet
- Konspirasjonsteorier
- Rasisme – antisemittisme – islamofobi

Normativt ekstreme posisjoner er posisjoner som avviker sterkt fra omforente og godt begrunnede moralske, etiske, juridiske og politiske normer. Og dette kan altså være igjen en enkeltposisjon, mens en normativ ekstremisme derfor handler om mer eller mindre systematisk uttenkte og vedvarende, det vil si teoretisk og/eller ideologisk, filosofisk forankrede oppfatninger som avviker sterkt fra våre best begrunnede og godt omforente moralske, etiske, juridiske og politiske normer. Igjen, dere ser hva som er sentrum, det noe er ekstremt i forhold til, fordi det ekstreme er et relasjonelt begrep.

Normativ ekstremisme

- *Normativt ekstreme posisjoner* er posisjoner som avviker sterkt fra ***omforente og godt begrunnede moralske, etiske, juridiske og politiske normer***

- Normativ ekstrem*isme* handler derfor om en mer eller mindre systematisk uttenkte og vedvarende, altså teoretisk og/eller ideologisk-filosofisk forankrede, oppfatninger som avviker sterkt fra ***våre best begrunnede og godt omforente moralske, etiske, juridiske og politiske normer***

Og her kunne det være fristende å spørre, retorisk, hva er dette? Einar Øverenget nevnte én av faktorene: demokrati. Men vi må ha med menneskerettighetene også. Demokrati og menneskerettigheter er ikke synonymer, men de henger veldig nøye sammen. Og begge deler er godt omforente normer. Og med godt omforente, så mener jeg de deles globalt. Det finnes ikke én eneste stat i verden i dag som vil si… jo, én pseudostat, den Islamske Staten, som vil eksplisitt avvise

disse normene. Og derfor så er de nedfelt i de fleste lands grunnlover. Den sovjetiske under Stalin var kanskje en av vår tids mest demokratiske. Men det betydde jo ikke at demokratiet ble respektert i praksis. Så det kan være en veldig stor forskjell på liv og lære i aller høyeste grad. Men poenget er altså at det er så å si ingen som våger å opponere mot disse normene på det verbale plan. Dette er godt begrunnede og globalt omforente normer. Igjen - ikke uproblematiske. Det er mange diskusjoner om hvordan begrunner vi dette, hvordan forstår vi dette. Og de utvikles og endres også over tid. Men de er faktisk det beste vi har til å beskytte menneskeverdet. Det er ingen som har kommet med noe bedre enn menneskerettighetene, og som da har universell karakter.

Menneskerettigheter, demokrati og godt omforente normer

- ***Menneskerettigheter og demokratiske prinsipper*** er etablert som godt begrunnede og globalt omforente normer
- Er ikke uproblematiske
- Utvikles og endres over tid
- Men er det beste vi har – til beskyttelse av menneskeverdet

Det betyr, for å være veldig tydelig, at normativ ekstremisme handler om ”mer eller mindre systematiske uttenkte og vedvarende, teoretisk og/eller ideologisk filosofisk forankrede oppfatninger som innebærer klare krenkelser av menneskeverdet og sterke brudd på menneskerettighetene og demokratiske prinsipper”. Og når jeg understreker dette med ”klare krenkelser” og ”sterke brudd”, så er det fordi at det er ikke lett å trekke noe knivskarpt skille her, på den ene eller den andre sida. Og det ser vi nå i den rettssaken som begynner på mandag i Skien mot Anders Behring Breivik og som nettopp angår dere. Er kriminalomsorgen med på å bryte mannens menneskerettigheter? Og da skjønner vi med én gang at her er dette et problematisk spørsmål, det er ikke gitt ”Jah, aha! Da hadde Norge inntatt en ekstrem praksis på dette punktet.”.

Så det betyr altså at her må vi være klar over at det er sterke avvik vi snakker om. Og det ser vi når man er villige til å frata noen grunn-

leggende rettigheter, når man vil diskriminere i strid med menneskerettighetene, utestenge noen fra goder andre nyter og når man stempler gjennom ord og/eller handlinger noen på en diskriminerende måte, når man vil oppheve demokratiske prinsipper for alle eller for noen.

Normativ ekstremisme

- Når man er villig til å frata noen grunnleggende rettigheter
- Når man vil diskriminere i strid med menneskerettighetene
- Når man vil utestenge noen fra goder andre nyter
- Når man stempler – gjennom ord og/eller handlinger – noen på en diskriminerende måte
- Når man vil oppheve demokratiske prinsipper – for alle eller for noen grupper

Helt kort – jeg skal bare illustrere poenget med hvordan denne normative ekstremismen *kan* forenes med det klassiske politiske spekteret som vi kjenner fra statsvitenskapelige klassifikasjoner. Men da har jeg tydeliggjort at det handler da om demokrati og menneskerettigheter som utgjør sentrum. Og da vil man kunne klassifisere på denne måten her. Og det ser jo veldig fint og greit ut. Men det er altså grunn til å være klar over eller påpeke at dette er en skjematisk forenkling, og vi kan ha blandingsformer. Og det betyr at ekstreme posisjoner kan dukke opp i partier og grupper som ellers står i sentrum eller innenfor det ikke-ekstreme, det er faktisk fullt mulig, at man i enkelte saker, enkelte standpunkter faktisk inntar en rasistisk posisjon. Langt inn i Arbeiderpartiet så kan man finne på det, og gjør det. Man skal avvise turistvisumsøknader, 70 % skal avvises hvis du søker fra et land i den tredje verden. Men søker du fra Australia, så er det helt automatisk at du får turistvisum til Norge. ”Å nei, men det er fordi at vi vet at de derre fra den tredje verden, de kommer til å bite seg fast og søke asyl, det vil vi ikke ha noe av”. Altså skal det avvises. Det står i forarbeidene til loven. Og vi har skiftet lov etter innvandringsstoppen osv. Jeg synes det er ganske grovt. Det er diskriminering på etnisk grunnlag, ut ifra nasjonal opprinnelse. Nok sagt om det. Det er noen sammenhenger mellom den deskriptive og normative ekstremismen. Nemlig når feilaktige oppfatninger

begrunner ekstreme normer. Svarte mennesker er mindre intelligente, deskriptivt ekstrem oppfatning: ”Ah! De kan ikke få komme til Norge”. Og det er mange som sier det. Faktisk en del som sier det.

Normativ ekstremisme –
det klassiske politiske spekteret

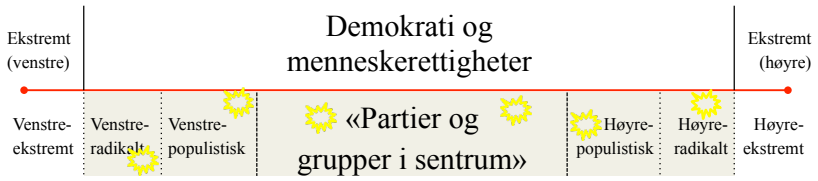

– En skjematisk forenkling – kan ha blandingsformer
– Ekstreme posisjoner i partier/grupper som ellers står i sentrum eller innenfor det ikke-ekstreme

Det kan også gå den andre veien: ”Jeg liker ikke muslimer. Ah! Nå skjønner jeg, det er jo fordi de har disse forferdelige oppfatningene, for nå har jeg lest Koranen, nå skjønner jeg hvorfor jeg egentlig ikke likte dem og aldri har likt dem”. Rasisme går altså begge veier. Det samme gjelder antisemittismen og islamofobien. Og vi har altså en skribent som skriver en bok hvor hun presenterer helt ville oppfatninger om islam og begrunner at islam skal forbys i Norge og selger 50 000 bøker. Hvis ikke dere vet hvem det er så følger dere ikke med i timen. Og her vi også de konspirasjonsteoretiske elementene i antisemittismen og islamofobien.

Nå vel, tida går. Dette er for så vidt mitt bidrag, det viktigste, en begrepsavklaring, hvordan vi bør forstå ekstremisme for å kunne identifisere fenomenet.

Men jeg skal si noe helt kort om denne såkalte radikaliserings-prosessen. For det første så er radikalisering et elendig uttrykk. Og det har jeg skrevet en kronikk om og kommer til å skrive mer om. Jeg foretrekker *”ekstremisering”*, fordi at det er et selvforklarende

uttrykk. Og det handler rett og slett om denne bevegelsen mot en ekstrem posisjon, enten det er på høyreside, venstreside, oppad, nedad religiøst. Poenget er at dette uttrykket ”ekstremisering” forklarer at det handler om bevegelse mot en ekstrem posisjon. Det er altså et mer avgrenset og derfor mer presist og således et bedre uttrykk. Men fordi det finnes ulike former for ekstremisme som jeg har vært inne på, så er ikke nødvendigvis alle varianter farlige, slik som man får inntrykk av gjennom PSTs definisjon av radikalisering. For vold er ikke nødvendigvis ekstremt. Politiet kan bruke vold. En del av dere kan bruke vold og makt. Og hvorfor? For å opprettholde lov og orden, som er en politisk målsetting. Derfor er ikke all bruk av vold ekstrem. Forsvarer man menneskerettigheter og demokrati eller bruker man volden til å fremme en ekstrem posisjon? Det er faktisk viktige spørsmål å stille seg. Og det er den voldelige ekstremismen som må forebygges og avverges. Det er det enighet om.

Radikalisering eller ekstremisering?

– Radikalisering – et dårlig uttrykk
– *Ekstremisering* – bevegelse mot en ekstrem posisjon

– Ulike former for ekstremisme – ikke nødvendigvis farlige
– Vold = ekstremisme?
– Ikke all bruk av vold er ekstrem – hva brukes volden til?
– Forsvar av menneskerettigheter eller demokrat?
– Eller til å fremme ekstreme posisjoner?
– Voldelig ekstremisme må forebygges og avverges

Helt kort, jeg gjør dette veldig raskt: Det er ikke mulig å identifisere én profil, ett sett av kriterier for den som går inn i en slik prosess. Det er flere faktorer. Vi snakker om individuelle biografier. Men 3 overordnede nøkkelmomenter kan likevel identifiseres, og dere vil gjenkjenne noe av dette i det ut ifra en annen innfallsvinkel som Einar Øverenget snakket om. En kognitiv åpning, når man spør seg om hva er meningen, så å si. Så trenger man en forklaring. Det får man gjerne i form av en ideologi. Og et fellesskap er noe man trenger. Den kognitive åpningen handler ofte om opplevd urettferdighet. Den kan

være reell, misforstått, ikke riktig. Noen ganger er den også helt reell. Andres urettferdighet, det de opplever, kan fungere sterkere enn egen urett. Men det kan også handle om livskriser. Mors død, skoletap, kriminalitet, ett eller annet man har vært utsatt for, som får en til å tenke over så å si meningen med livet.

Ekstremiseringsprosessene

- Ikke mulig å identifisere én profil / ett sett av kriterier
- Flere faktorer – individuelle biografier
- Likevel – tre overordnede nøkkelmomenter:
  - ***Kognitiv åpning – ofte opplevd urettferdighet***
  - ***En forklaring – ideologi / teologi***
  - ***Et fellesskap – sosialt eller virtuelt***
- Kognitiv åpning
  - *Opplevd urettferdighet – reelt, misforstått, ikke riktig*
  - *Andres urettferdighet – undertrykkelse, overgrep, vold, krig*
  - *Livskrise, skoletap, arbeidsledighet, kriminalitet – utenforskap*

Så trengs det en forklaring, en ideologi. Og vi kjenner mange slike, som nettopp også har den rolle at de forklarer og gir handlingsveiledning, og derfor også legitimerer voldsbruk. Så trengs det et fellesskap. Og tidligere var dette et reelt sosialt fellesskap. Nå ser det ut som, det er i hvert fall indikasjoner på, at man kan fungere i et virtuelt fellesskap som er nødvendig fordi det forsterker og bekrefter egen oppfatning, ideologien, det styrker innsosialiseringen. Her kan vi snakke om sterke følelser, et *resentiment*.

Ekstremiseringsprosessene

- Ressentiment – et knippe av følelser:
  - *Offermentalitet*
  - *Hevngjerrighet*
  - *Hat*
- Identitetsbestemmende følelser

- Protest og ungdomsopprør
- Eventyrlyst
- Mange faktorer – individuelle biografier

Og jeg stopper der. Så er det kanskje ett minutt hvis det er noe jeg sa som ikke alle fikk med seg.

Ekstremiseringsprosessen

– En forklaring som ikke passer like godt på alle former for ekstremisering
– Netthat og konspirasjonsteorier
– Netthatets årsaker
  - *Fremmedfrykt*
  - *Etnosentrisme – egoisme*
  - *Nettets egenart – ansvarsfraskrivelsen*
– Konspirasjonsteorienes utbredelse
  - *Avmakt*
  - *Oversikt og innsikt*
  - *Innviet*
– Kan føre til andre former for ekstremisme – kognitiv åpning / ideologi

Hva kan gjøres?

– Ikke mye – på kort sikt
– Systematisk opplæring i *kritisk tenkning*
– Og *menneskerettigheter* og *demokrati*
– En anstendig offentlig debatt
– Sikre utdanning og arbeid
– God integrasjon – ikke utenforskap
– Likebehandling
– *En rettferdig verden!*
– Lokalt: gode kunnskaper, individuelle opplegg
– Forebygging og rehabilitering – også i kriminalomsorgen
– En kamp over lang tid – ingen quick fix

Ekstrem Islamisme, jihadisme, salafijihadisme, takfiri v/Øyvind Strømmen, journalist og forfatter

Ja, alle disse ordene her nederst er da ikke et forsøk på å gi foredraget mitt en veldig fengende tittel. Det er i stedet for det jeg tenkte jeg skulle begynne med å si noe om. Altså dette temaet er jo så digert at 45 minutter… jeg kunne trengt en sånn 5-6 ganger 45 minutter. Men så derfor så har jeg ikke tid til å gå inn i dybden på så veldig mye. Men jeg kommer til å bruke en del tid på rett og slett vise en del eksempler som jeg mener kan fortelle noe i stedet for. Men innledningsvis så vil jeg likevel si noe om disse ordene.

”Ekstrem islamisme” er for så vidt det begrepet jeg som regel bruker når jeg snakker om dette. Det er jo et begrep som for eksempel en god del muslimer vil ha innvendinger mot fordi at det inneholder ordet ”Islam”, og de synes det er å knytte Islam opp mot denne ekstreme ideologien mer enn de mener det fortjenes. Samme problemet vil mange ha med begrepet ”jihadisme” som da inneholder ordet ”jihad”. Og Jihad har mange forskjellige mulige betydninger innenfor Islam. Det betyr egentlig noe sånn som ”streben”. Og det har og vært brukt i forbindelse med krig. Men det kan også være en streben etter å bli et bedre menneske for eksempel, det kan man også omtale som jihad. Det finnes en del som nå i det siste har begynt å snakke om *grønn jihad*. Og det er ikke miljøpartiet Det grønne sitt forsøk på å skape et bilfritt sentrum, selv om jeg er veldig for det. Men det handler rett og slett om at det også innenfor den muslimske bevegelse er de som er opptatt av miljøvern som faktisk snakker om grønn jihad i den sammenhengen. Så jihad kan på én måte være et ord som kan brukes på mange måter. Så jihadisme er et begrep som mange har problemer med i så måte.

Jeg har med ordet ”salafijihadisme”, og det er det som har vært brukt av en god del forskere på feltet. Og det består jo av to deler hvor den første delen er ”salafi”, og det er en bestemt… det er egentlig et ord som betegner de første generasjonene etter Mohammed. Og *salsfismen* er en retning innenfor Islam som er veldig sterkt konservativ og som er opptatt av at man skal på en måte prøve og

leve sånn og være sånn som det var i de første generasjonene etter Mohammed. Så det er sånn sett å gå tilbake til da en i stor grad selvsagt innbilt fortid, en konstruert fortid, men allikevel tilbake til det som var, det som de aller fleste vil oppfatte som veldig reaksjonære ideer. Og ett eksempel på en salsfistisk orientert gruppe i Norge er jo da Islam Nett.

Og så har man dette andre ordet "jihadisme", og det knytter seg til at disse salafijihadistene da kombinerer den typen forståelse av Islam med en idé om at man skal føre krig på ett eller annet vis for å oppnå dette i stedet for å satse på det som kalles for… og det klarer jeg ikke uttale, men det skrives "isal", og det betyr reform. Og man kan ha salafijihadistene som da er det reformorienterte. Så det siste ordet, det er et ord som blir brukt mye i arabisk media for å beskrive disse bevegelsene, f eks. da IS, "takfiri". *Takfir* er da å definere noen som er muslim som ikke-muslim. Og det gjør i veldig stor grad de bevegelsene som vi snakker om, ekstreme islamistiske bevegelser. Vi gjør det ikke minst ut ifra en forståelse av at vi ????. Og "jahiliyya" er egentlig et uttrykk som blir brukt på før-islamsk tid, det kan oversettes til "ignoransens tidsalder", "fordummelsens tidsalder" eller *whatever*. Men det er i alle fall en idé om at det er det vi lever i. Slik at veldig mange av disse vil jo da mene at alt av muslimske stater, alt av muslimske land er egentlig også ikke-muslimske, de er styrt av folk som ikke tar Islam på alvor og som er ignorante og ikke har forstått hva det egentlig handler om og vil gjerne også forkaste store deler av islamsk historie og islamsk kultur i prosessen på jakt etter det rene og det sanne. Så det er på en måte en veldig ???? produksjon som kan si noe om ideologi.

Og jeg skal ikke snakke så mye om ideologi, jeg hadde ikke tenkt til å si så veldig mye om ideologi, fordi at det blir veldig fort veldig komplisert. Og jeg skal ikke snakke så mye om røttene til ekstrem islamisme, for det er også ganske komplisert. Jeg kommer for så vidt rett fra en journalistkonferanse i Oslo der vi diskuterte bl.a. røttene til ekstremismen. Jeg sa at det er litt som røttene til skvalderkål. For det første, så er det ikke røtter, det er ett eller annet som jeg ikke vet

hva heter, men det får en spørre en biolog om. Det finnes et nettforum som heter "Spør en biolog" hvis noen kan gjøre det. Men røttene til skvalderkål, de går jo til Hades selv, og i det man prøver å grave opp de røttene, så brytes de jo ned i bitte små biter og man sitter igjen med veldig mye. Og det blir egentlig vanskeligere å forstå jo mer man graver og jo flere biter man finner, og jo mer komplisert blir det. Så jeg skal ikke snakke så mye om det heller.

I stedet for så skal jeg snakke litt om hvem er disse folkene er som fra Europa blir rekruttert og drar til Syria og drar til Irak. Hvordan havner de inn i det? Hva er motivasjonsfaktorene? Nå kan det jo være at en del av det jeg skal si nå er utdatert, fordi at nå har Skynews fått overlevert en USB-minnebrikke med navn på 22 000 som en avhopper fra IS skal ha fått med seg ifra sikkerhetskontoret deres der de har registrert både navn og kontaktopplysninger til slektninger og diverse i dette materialet. Det har vært en del som har kommet i både fransk og tysk og britisk media siden i forrigårs. Så det materialet kan etter hvert både media og etterretningstjenesten, potensielt i alle fall, vise seg å være holdbart materiale, en bedre oversikt over hvem er disse menneskene. Men allikevel så vet vi jo en del fra før. Og vi vet en del om hvor de kommer fra for eksempel, jeg har fått med noen eksempler her, hvor det har endret seg litt i forhold til tall siden jeg først fant dette her da. Norske tall er i hvert fall litt høyere. PST opererer nå med 90. Det andre tallet som står der er 150 etter Norge. Og det er fordi tallet på 90 antakelig er for lavt. Det er en del som PST ikke vet om, og det er en del som det ikke er så mange som vet om. I Belgia så opererer man med offisielle tall på 300-350. En uoffisiell gjennomgang av noen forskere osv. har

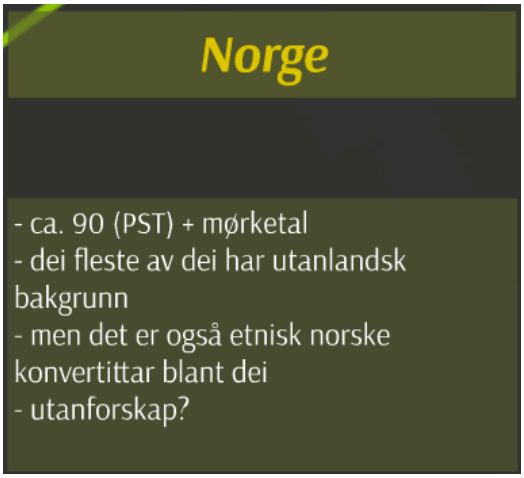

konkludert med at det i alle fall er 482, det er et tall som har økt. I Danmark har man et offisielt tall på 115, mens det uoffisielle er på 100-150. Tyskland så er det snakk om 680-1800. Det landet i Europa, og det er også påstanden i forhold til det nye materialet som SkyNews har fått tak på da, der aller flest har dratt ifra, det er Frankrike. Og så er Belgia et land som har ganske høyt tall i forhold til folketallet. Og jeg skal bruke Belgia litt som et eksempel videre her. Og så ser man at Jordan, vi har jo ikke fått noe offisielt tall, men det er mer enn 2000. Og hvis man går og ser på… dette her er en statistikk som prøver å vise i forhold til folketallet, da. Jeg skal ikke gå så veldig inn i det, men det vi ser er at det er noen land som er på en måte sterkere representert enn andre i forhold til folketallet. Og som man ser, så er det to forskjellige data her. Her har vi et ganske mye lavere tall enn hva det var i de arabiske land. De aller fleste fremmedkrigerne til IS kommer ifra arabiske og fra andre, som og er med på den lista der, land med muslimsk majoritet. Og ikke minst så er det ganske mange som kommer ifra Saudi Arabia. Og i forhold til folketallet ganske høyt antall som man har registrert fra Tunisia. Det har kanskje og noe med at Tunisia har litt bedre oversikt enn en del av disse andre landene. Mens til venstre her kan man se at Nederland ligger relativt høyt, Frankrike relativt høyt, plutselig ligger Danmark veldig høyt. Det kan igjen være tilfeldigheter, fordi at man har mer oversikt og ikke fordi det er reelt. Men poenget her er at det er faktisk de fleste som kommer fra arabiske land eller fra andre majoritetsmuslimske land. Det finnes ett unntak, et veldig interessant unntak i den arabiske verden, og det er Oman. Så vidt jeg vet så vet man om én IS-kriger fra Oman. Og det har for så vidt sin bakgrunn i at både i at Oman har ført en relativt vellykket politikk på området imot ekstremisme, og det har sin bakgrunn i at veldig mange muslimer i Oman tilhører en helt

annen retning innenfor islam som er litt vanskeligere å plassere egentlig i det store sunni/shia-bildet som kalles for ibadi-muslimer. Men i alle fall sånn ser det ut.

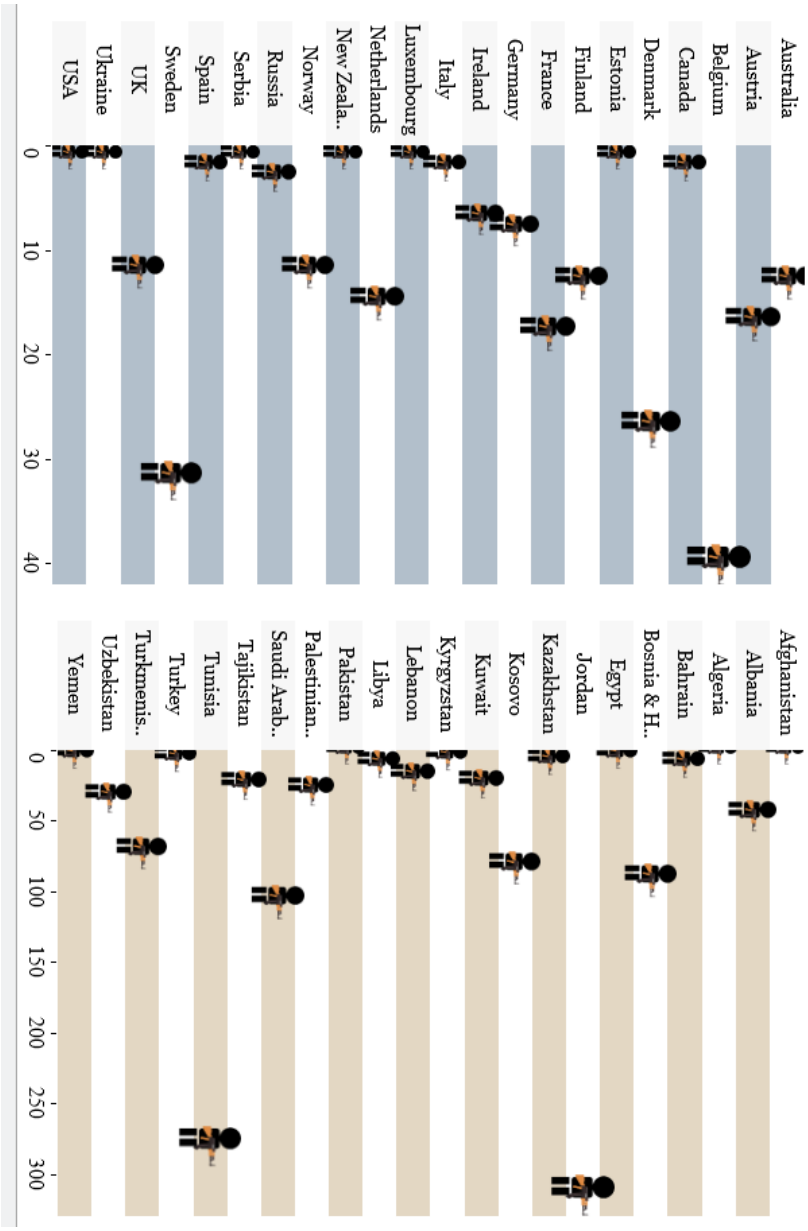

Så er det mange som spør da: Hvorfor er det slik at det er så mange som er reist fra Belgia? Og det er mange forklaringer som er satt frem på at det er så mange som er reist i forhold til folketallet. Noen sier at det har med byområder som har sånne ghettodannelser å gjøre. Hadde det vært en riktig forklaring, så finnes det jo en del andre land der man ikke nødvendigvis gjør det. Noen sier at det er det har med det belgiske føderale systemet å gjøre, at det er ganske forvirrende, hvor man har 19 kommuner i Brussel, hvor man har politi på ene siden av en språkgrense og på andre siden av språkgrensen som ikke alltid er så flinke til å snakke med hverandre, og arbeidet mot ekstremisme blir vanskeliggjort av at man har en føderal stat som er litt sånn kaotisk. Belgia i seg selv er et ganske rart land. Og så er det noen som vil peke på at man har hatt en ganske sterk høyreradikal bevegelse i fremgang, og man har hatt en debatt som har vært preget av mye rasisme osv., at det har skapt en slags… ja, det har gitt grobunn for at folk da har søkt mot de som da tilbyr dem et alternativ som sier at ”Ja, ok, dere blir ikke ønsket velkommen her i Belgia allikevel, så kom og vær med oss i stedet for”. Masse av den type forklaringer. Jeg mener at en av de viktigste forklaringene på at Belgia har slike tall er den mannen der. Jeg mener det faktisk er så banalt. Det der er en av de viktigste forklaringene til det. Det handler faktisk om enkeltmennesker. Enkeltmennesker kan bety noe i den sammenhengen her. Han heter Fouad Belkacem og kommer fra en liten plass som heter Boom opprinnelig, et bittelite sted egentlig. Og han leder en organisasjon som heter *Sgharia4Belgium*, som på en måte er det belgiske Profetens Uhmah. Og i motsetning til andre ledere, så er Fouad Belkacem både en svært skarp mann mistenker jeg, han er intelligent, han styrer relativt godt for eksempel, og han er karismatisk, han klarer å få folk med seg. Veldig mange av foreldre osv. som opplevde

at ungene har reist til Syria peker på Fouad Belkacem, at det var han som stod bak hjernevask av dem.

Og jeg tenkte jeg skulle ta et lite sånn eksempel og med Fouad Belkacem som jeg synes er ganske interessant og som og forteller noe om det som innenfor forskning etter hvert blir kalt for *kumulativ ekstremisme*, altså hvordan ulike ekstreme grupper kan styrke hverandre. Jeg mener rett og slett at det ikke er noen tvil om at høyreekstremister har veldig god nytte av ekstreme islamister. Det er ikke noen tvil om at ekstreme islamistiske terrorangrep fremmer frykt for muslimer, hat mot muslimer. Og det er jo ingen tvil når jeg går inn og leser på sånne høyreekstreme nettfora, det har jeg gjort mye, det er det jeg har jobbet mest med, så er det ingen tvil om at det skaper på en måte… det gir grunnlag for propaganda. English Defens League oppstod i Luton, som er en by som har hatt et betydelig ekstremislamistisk miljø. Det er ikke tilfeldig. Og så er det sånn at dette funker faktisk andre veien. Også for Fouad Belkacem. Han ble fengslet, nå har han fått en lang fengselsstraff for rekruttering til Syria, og Sharia4Belgium har blitt erklært å være en terrorgruppe faktisk. Men han ble fengslet første gang på bakgrunn av brudd på belgisk rasismelovgivning for å ha kommet med noen uttalelser som ble oppfattet som anti-belgisk rasisme eller anti-europeisk rasisme. Og mens han satt fengslet, så ble det smuglet brev ut ifra fengselet, og det er et ganske interessant brev, fordi at der prøver han å rekruttere folk gjennom dette selvfølgelig. Og han viser til på en måte anti-koranistisk ideologi, han viser til en sånn borgerrettighets-forkjemper, radikal selvfølgelig, til dels ytterliggående, som Malcolm X. Han viser siterer faktisk til og med Margareth Tatcher. Og det bruker han ikke for å si noe stygt om Margareth Tatcher, men for å si at man skal kjempe for det man tror på selv om det ser ut som en tapt sak. Der har han funnet et sitat fra Margareth Tatcher som sier det. Og han klager da over at media ikke bryr seg om antimuslimsk terror, de skriver ikke om det, de er ikke interessert i det. Så viser han til en del eksempler. Han mener bl.a. at det var for lite snakk om 22. juli i Belgia. Og han har vist og til et annet eksempel, og det er ganske interessant, fordi at det var nemlig en imam som ble knivstukket på

gata i Oslo, og det ble av en del, når det skjedde, sett på som at dette kanskje var snakk om hat-kriminalitet. Det viste seg å være en helt annen ting som lå bak, i den grad det ikke er hat-kriminalitet å stikke folk med kniv på gata uansett, det kan man jo diskutere. Men det har vist seg å ikke være et høyreekstremt motiv som lå bak. Men Fouad Belkacem, mens han satt i fengsel i Belgia da, fikk med seg denne saken med en imam som ble knivstukket på gata i Oslo og brukte den i sin propaganda for å rekruttere folk. Og det forteller jo for det første at han bruker jo da det som han oppfatter som feilaktig å være antimuslimsk terrorisme i sitt propagandaarbeid. Og for det andre så viser det at Fouad Belkacem, som sitter i Belgia i fengsel, visste det. Dette var ikke en sak som fikk stor oppmerksomhet utenfor Norge. Den fikk ikke stor oppmerksomhet i Norge heller. Men han visste det. Og da må man jo begynne og spørre hvem var det som fortalte han det? Hvor har han det ifra? Noen har jo åpenbart fortalt han om det.

Jeg skal ikke si at det har så mye med dette å gjøre, men dette her er litt interessant og, fordi at dette er et organisasjonskart som handler om… ja, i 2003 så var det et intervju i VG om en fyr som heter Omar Bakri Muhammad, han sa at han ville gjøre Norge til en islamsk stat. Det intervjuet har vært stadig delt på facebook av folk som er redd muslimer. Og det er jo ikke så veldig mange av de som gjør så forsøk på å opplyse om hvem Omar Bakri Muhammad er, han har jo siden blitt dømt i Libanon for litt av hvert og utvist fra Storbritannia osv. Men nå har Omar Bakri Muhammad, han startet en gruppe som het Al-Muhajiroun. Al-Muhajiroun har gått igjennom mange forskjellige navn og har blitt på en måte Al Ghurabaa, Muslims against Chrusades, Islam 4 UK osv. Og den her har fått ganske mange avleggere omkring, tilsvarende prosjekter. Sharia 4 Finland, Sharia 4 Indonesia, Sharia 4 Belgium, Sharia 4 Holland, Affiliated groups av Prophet Ummah, som alle sammen da har hatt kontakt inn mot nettverket rundt denne Omar Bakri Mohammed og ikke minst mot en kar som heter Anjem Choudary. Dette her er faktisk et nettverk som har spilt en stor rolle i forhold til rekruttering av folk som reiser til Syria. Og det finner man igjen i land etter land. I Danmark så er det for eksempel en gruppe som heter Kaldet til Islam som har vært

samme som Sharia 4 Holland og ja… en har en masse grupper som… Og det er der i denne sammenhengen at Fouad Belkacem holder på. Dette er ett av fenomenene, ett av de grunnlagene man snakker om.

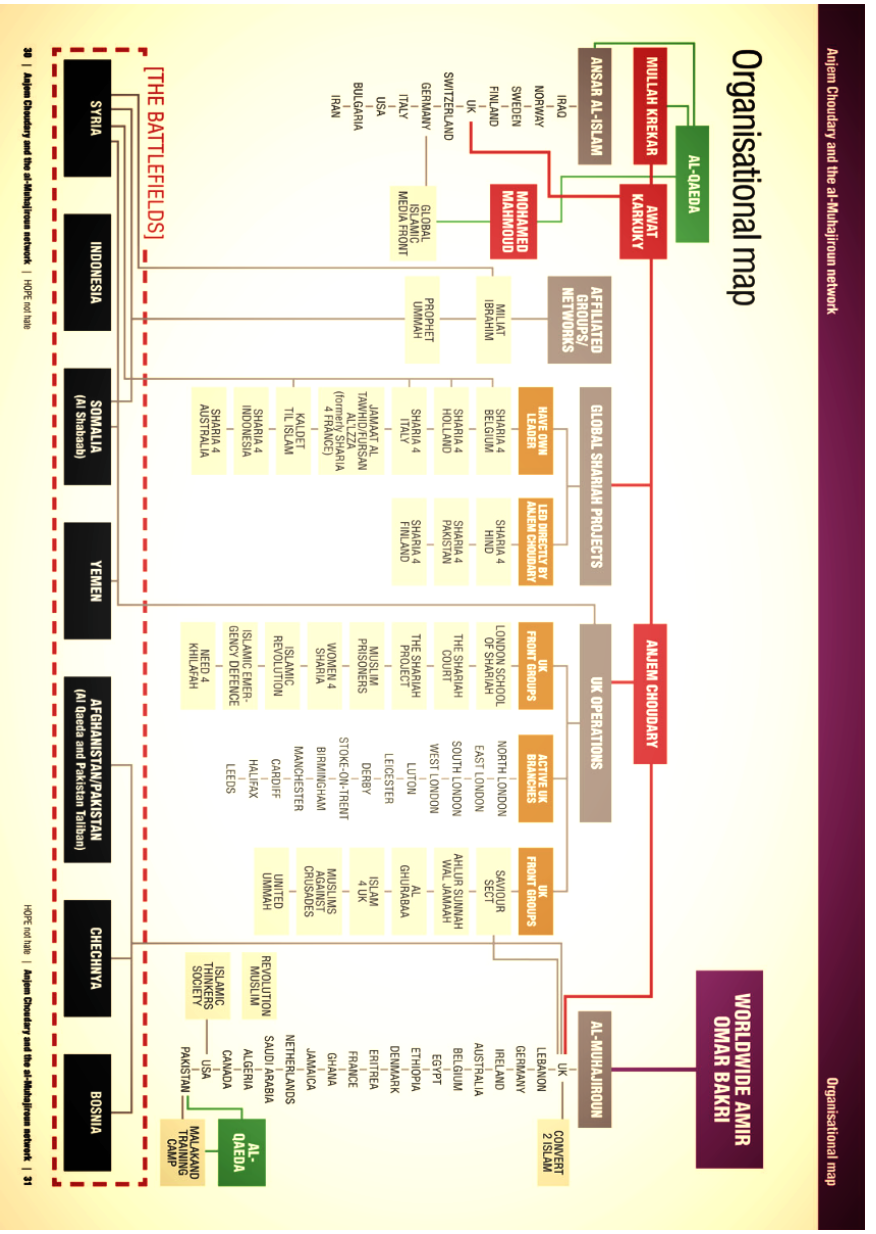

Så skal jeg snakke om julenissen. Dette er julenissen. Det er det han kalles, eller Papa Noël kalles han blant venner. Han kommer da i fra… Eller nå er han da også stilt for retten, og det har foregått en ankesak som jeg ikke helt er sikker på utfallet på. Men i første rettsinstans så ble han da idømt en ganske betydelig fengselsstraff for å ha rekruttert folk til Syria i mengder; Khalid Zerkani, Papa Noël. Og her flyter ting litt sammen. Og her er det flere ting som er fascinerende med Khalid Zerkani. Det ene er at han har en fortid som veteran som mujahedin i Afghanistan, Og veldig ofte når man ser på ekstremislamistiske miljøer rundt omkring i verden og grupper som senere dukker opp, så starter det alltid med en eller annen som har vært mujahedin i Afghanistan. Når en skal snakke om røtter, så bør en i alle fall snakke om Afghanistan. I Al Shabaab i Somalia finner man dem. Det ble startet av folk som kom tilbake igjen fra Afghanistan. Snakker man om Al Qaeda, så er det noe som oppstod egentlig på mange måter i Afghanistan. Snakker man om IS, så er det en videreutvikling av en organisasjon som igjen ble startet av en fyr som hadde vært i Afghanistan. Han har jo vært i Afghanistan. Men ikke bare det da, han har også vært i Molenbeek, som er en ganske beryktet bydel.. Men han har bodd der, og han drev på som en sånn småkriminell, altså sånn typisk hatt en bande da som drev med lommetyveri og stjålet bagasje osv. Etter hvert så begynte de da å finansiere turer til Syria for folk ved å drive med lommetyveri og stjele bagasje på jernbanestasjonene osv. Så det er jo en del som spør om hvor finansene til IS kommer fra. Og hvis det er noen av dere som har blitt frastjålet bagasje i Brussel, så vet dere at det er dere som har finansiert dem. Og han har da vært en rekrutterer. Og denne karen her har faktisk ikke bare vært en rekrutterer, men han har blant annet rekruttert Abdelhamid Abaaoud, som ofte har vært omtalt som

”hjernen” bak angrepet i Paris og Bataclan osv. pluss en av de andre som var med der pluss en tredje-mann som ble arrestert i den sammenheng som en ikke er helt sikker på om det er en sammenheng med, men ble arrestert i Marokko i etterkant. Og de er alle sammen via Khalid Zerkani. Han ble kalt julenissen fordi han da har vært veldig ivrig på å dele ut gaver og penger og sånt til unge folk. Veldig mange av dem er folk som i utgangspunktet har et rulleblad, som ikke har hatt arbeid osv. Her begynner ting å flyte litt sammen, her begynner det å henge sammen med organisert kriminalitet, og det er faktisk en sammenheng.

Men hvem er de folkene som da blir rekruttert? Jeg har tatt to eksempler til fra Belgia. Her er det da et bilde av Hicham Chaib, som har et navn som jeg ikke klarer å uttale riktig, og så er det Brian De Mulder, jeg vet ikke om jeg klarer å uttale det riktig. Og dette er da to eksempler. Her ser vi et sted i Syria. Og Hicham Chaib rimer jo på en måte… men det er liksom sånn vi forventer at folk som reiser til Syria skal se ut og hete og i det hele tatt. Brian De Mulder er kanskje ikke så mye… Saken er at det er faktisk ganske vanskelig å si noe helt sånn konkret om hvem disse folkene er, fordi at det er en god del ganske forskjellige folk.

I Norge så er det, som PST sier, nå 90. I tillegg så kommer disse

mørketallene, da. de fleste av dem har utenlandsk bakgrunn. Men det er også etnisk norske konvertitter blant dem. Og så må man da stille spørsmålet: Hva er grunnen til at folk reiser? Hva er grunnen til at folk blir utsatt for… nå likte ikke Lars Gule ordet ”radikalisering”, jeg bruker det, for det er det folk gjør… ”ytterliggange” har jeg lyst til å kalle det, for det er et så godt nynorsk ord. Men hva er grunnen til at folk blir radikalisert? Og der har jeg skrevet *utenforskap* ’spørsmålstegn’. For utenforskap er definitivt en ting som spiller en rolle. Det er ikke noen tvil om at utenforskap spiller en rolle. Men så tror jeg at vi ofte tenker på utenforskap feil. Jeg tror når vi hører ’utenforskap’, så tenker vi at det på en måte… da har du lav sosioøkonomisk status, du har dårlig utdanning osv., du har ikke jobb. Og det kan jo selvfølgelig være. I aller høyeste grad. En god del av dem er jo det og har kriminelle rulleblader, en del småkriminalitet stort sett. Det er utenforskap. Men er utenforskap bare det, eller kan utenforskap og være andre ting? Et opplevd utenforskap, et reelt utenforskap, er det en forskjell? Kan man ha et opplevd utenforskap selv om man har faktisk utdanning, en har studert på liksom BI og har hatt jobb og blir radikalisert allikevel? Kan det likevel være snakk om utenforskap? Og kan utenforskap være selvpåført? Jeg tror utenforskap er viktig i veldig mye. Det er få ting som er så utenfor i Norge som å være ekstrem islamist. Altså hvis man ikke var utenfor i utgangspunktet, så idet man begynner å henge med Profeten Ummah så blir man i hvert fall utenfor.

Tysk statistikk, dette her er ifra Farsungslutz, grunnlovsbeskyttelsen, som vi får i denne sammenheng sammenligne med PST, selv om det er litt sånn komplisert det der. Og de sier jo at av dem som de vet om, som de har kartlagt, så er det 90 % som er menn. Og det høres jo innmari mye ut. Men det er faktisk forbløffende mange kvinner. Det er faktisk det som står der: 90 % menn, det betyr forbløffende mange kvinner, det, i forhold til tidligere, av folk som har reist på den måten for å delta i konflikter andre steder. Varierende alder når 1 av 3 av dem er mellom 1 og 25. 1 av 5 av dem er da registrert som arbeidsledige. Men det var bare 12 % av dem som faktisk hadde en jobb. 60 % tyskfødte. 233 av de 378 som oversikten var basert på hadde tysk pass, tysk statsborgerskap. 54 var konvertitter. Hvem er disse folkene her? Det er snakk om, sånn som Hans Magne Svensenberg sa, at det er snakk om de ”radikale taperne”, de som har falt utenfor, de som ikke passer inn, de som ikke får ting til, de som er på en måte sure på samfunnet fordi at det har gått galt i en del sammen-henger, ja. Men sannheten er jo at det er slik at folk reiser til Syria av ulike grunner og blir radikalisert av ulike grunner. Men vi finner ikke noen enhetlig faktor. En finner at det er en del forhold som spiller en rolle. Men det er ikke noen enhetlig faktor. Det finnes folk med god utdanning. Det finnes folk fra fransk middelklassebakgrunn, med fransk familie, etnisk fransk, som har levd i relativt fine nabolag, ikke i nitriste *banlieus*. Noen reiser kanskje fordi at de har eventyrlyst, andre reiser med en solid ideologisk og religiøs overbevisning. Andre reiser fordi at de kjenner noen som har reist. Andre reiser fordi at de har blitt sinte pga. at de har sett videoer på *youtube* av hva Assad-regimet har stått bak. Noen reiser faktisk kanskje ned fordi de har et ønske om å gjøre humanitært arbeid, og så har de endt opp med å drive med noe helt annet i stedet for allikevel. Men det er ulike grunner til at folk ender opp der.

Tysk statistikk

- 90% menn
- varierande alder, men 1 av 3 er mellom 21 og 25
- 1 av 5 registrerte arbeidslause, men berre 12 prosent hadde ein jobb
- 60 prosent tyskfødde, 233 med tysk pass, 54 konvertittar
- Basert på oversikt over 378
- "den radikale tapar"?

Dette er et bilde av Sindre og Ina, det er to av de som har reist fra Norge, De heter Sindre og Ina. Og de kommer fra Nord-Trøndelag. Nord-Trøndelag, man kan jo mene mye om Nord-Trøndelag, men det ligner ikke så veldig på enkelte nitriste forsteder rundt Paris. Det gjør det ikke. Sindre ble jo drept i Syria. Ina er vel så vidt jeg vet fremdeles i live. Hun er antakelig i Rakka eller der omkring. Her er et bilde fra Egypt. Begge disse er norske, norske foreldre, og begge er konvertitter. Og det de to har til felles er at de har vært.. altså de har vært ungdomskjærester og funnet sammen igjen, men i tillegg til det så har de da begge fortid i rusmiljøet. Og av de norske konvertittene som har reist, så er det ganske mange som har en historie med rusmisbruk. Og det er det tilsynelatende og av en del av de andre som har reist. Så da til spørsmålet om hvem – det klarte jeg ikke helt å svare på, fordi at det er ikke så helt enkelt å svare på. Men noe av dette forteller kanskje noe allikevel. Det er noen eksempler her som kanskje kan gi et innblikk i hva det handler om.

Og så er det hvordan? Og nå har jeg gjort dette på en litt annen måte, altså… hvordan? Altså offline sosiale nettverk er viktig. Lars Gule sa noe som jeg ble litt gretten på grunn av her i sta, nemlig at det kunne se ut som om sosiale nettverk på internett som ikke-reelle sosiale forhold også kunne spille inn, det var det ordet han brukte. Jeg tror ikke det var med vilje. Men saken er jo at internett spiller definitivt en rolle. Men Internett er jo virkelig! Internett er jo ikke et annet sted. Og det er derfor jeg tok med meg den mobilen her opp her når jeg skulle gå opp og snakke, det var ikke fordi jeg var så bekymret for at noen skulle ringe til meg, men det er fordi at jeg vil vise denne telefonen her... Hvis en mann kommer ifra 1950-tallet til vår tid, og så fikk man presentert dette apparatet her, og jeg hadde fortalt til denne personen som kom reisende fra 1950-tallet, eller fra 1980-tallet for den saks skyld, eller selv tidlig 1990-tall. Min første mobil fikk jeg i 1999. Den kostet 400 kr på Rema husker jeg. Om jeg fortalte han at med dette apparatet her, så har jeg tilgang på all verdens informasjon og kan finne ut ting om nesten hva som helst, da hadde han jo ikke trodd på meg. Ikke sant. Ser man på Star Trek om hvordan det skulle bli i fremtiden, så hadde de jo sånne maskiner som var litt sånn commadore64-aktige. Men her har du dette apparatet med alt mulig i verden. Han hadde ikke trodd på meg. Og han hadde heller ikke trodd på meg når jeg hadde sagt at jeg bruker den til å se på kattebilder og krangle med vilt fremmede selvfølgelig.

Men mitt poeng er at internett er faktisk i høyeste grad virkelig, og sosiale bånd på internett er også virkelige. Folk som lever tilsynelatende isolert gjør ikke nødvendigvis det. Jeg traff kona mi på internett, jeg. Så onlineradikalisering spiller og en rolle. Men onlineradikalisering er ikke nødvendigvis ikke så forferdelig annerledes allikevel. Kanskje en overdriver det der fenomenet litt fordi at det er liksom en annen verden. Men det er ikke en annen verden. Det er den samme verden. Det som viser seg i forhold til… når det gjelder høyreekstremisme, så viser det seg at onlineradikalisering har vært veldig viktig i de siste årene. Når det gjaldt ekstrem islamisme og de som reiste til Syria, så viste det seg at ofte så er forhold som da er offline vel så viktige. Det handler om

slektskap, det handler om brødre, fettere osv., det handler om vennegjenger, det handler om å bo i den samme gata i Fredrikstad, den type ting er viktig. Og så er det pro-jihadistiske grupper, som Profeten Ummah har spilt en rolle der. Nå foregår den rettssaken mot ? regner jeg med som liksom skal avgjøre om det er riktig eller ikke. Men jeg mener at det er ingen tvil om at Profeten Ummah har en god del av skylda her til lands for en del av de som har reist. Og Sharia4Belgium, der har man jo en dom der det viser seg at de har vært involvert i dette. Pro-jihadistisk gruppe. Dette er det vi for noen år siden kalte for ”jihobbyists”, ikke ”jihadists”, men ”jihobbyists”. Det var folk som ikke reiste eller deltok i jihad, men som satt på internett eller på andre måter og var veldig for jihad uten å gjøre noe. Så kom Syria-krigen og de fikk en anledning til faktisk å gjøre noe. For Syria-krigen var enklere å komme seg til, enklere å ta flyet til Tyrkia, komme seg over grensa enn det hadde vært å reise for å sloss i type Afghanistan. Så jihobbyists er nok og noe som spiller en rolle.

Dette her har jo for så vidt betydning for hvordan man skal bekjempe det, for det vanskeligste å gjøre noe med her, det vanskelige å få øye på, er jo onlineradikaliseringen. Så den gode nyheten her er for så vidt at offline sosiale nettverk faktisk spiller en rolle, og det kan det være lettere å legge merke til. Men som jeg sa er offline sosiale nettverk viktige. Ett av de offline sosiale nettverkene som har vært viktige i Belgia, i Frankrike, det er fengsel og fengselsradikalisering. Nå vet jeg at det skal være tema i morgen, så jeg har ikke tenkt til å snakke noe om det. Og jeg har heller ikke så veldig peiling på situasjonen hvordan det er i Norge. Men i Frankrike så har fengselsradikalisering vært en sentral bit.

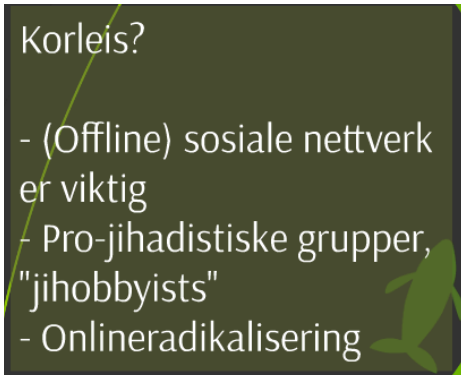

Jeg skal avslutte med å vise to bilder som jeg og bruker vise som jeg mener forteller en del. Dette er et skjermbilde fra en video, og det andre er et bilde

som allerede er noen år gammelt som ble spredt via bl.a. Facebook, det er der jeg plukket det opp. Og det øverste bildet der, så ser man to gutta boys som står på en gata i Syria ett eller annet sted, det kunne vært tatt ifra et dataspill, det bildet der, men det er ikke det. De er ganske tungt væpna, og under så står det ”This is our call of duty”. Er det noen av dere som spiller *Call of duty?* Nei, det er et skytespill, ganske festlig. Jeg har spilt det litt. ”This is our call of duty” står det, ”and we respawn in Jannah”. ”Respawn” er da dataspillspråk, når man blir skutt og man blir drept i dataspillet, så gjenoppstår man, ett annet sted gjerne. Og så kan man fortsette å spille. Og så er det ”Jannah”, det er paradis. Dette her er jo kulturelle koder.

Den andre kulturelle koden, det taler jo til muslimer generelt. Men ”respawn” er jo da… man må faktisk ha spilt dataspill for å vite hva det er for noe. Dette her er en appell til ungdommen, det er en appell til å være noe. Dette er ”vår oppgave”. Og det er på en måte en kode som og krever at man har en populærkulturell forståelse for å både lage det budskapet og for å forstå det budskapet. Og da kan man jo si noe om disse banlieu’ene utenfor Paris som er nitriste og arbeidsledigheten er høy og utdanningsnivået er lavt og sosiale problemer og kriminalitet og alt pokker. Og det er jo sånn. Men man kan jo være ganske sikker på at tilgangen til playstation likevel er ganske høy. Så dette her er faktisk ganske smart propaganda som bruker populærkultur. Vi beskriver disse folka som middelalderske. Dette er alt annet enn middelaldersk. Dette er så moderne at det er helt sikkert folk i salen som ikke skjønner noe av det.

Nede forbi her så ser vi dette fra en video som er laget, om det er laget av IS selv eller om det er noen som sympatiserer med dem er vanskelig å si, men der har man tatt en annen populær spillserie som heter ”Grand theft auto”. Det går ut på å kjøre rundt i byer og drive med kriminalitet. Man kan kjøre ned folk hvis man er litt uforsiktig eller hvis man synes det er gøy. Og de har da laget en video der man gjør akkurat det i denne videoen da, bare at der er det fremstilt som at man da utfører et angrep på fienden. Og igjen, så ble det spredd sånn propaganda: ”ikke sitt hjemme og spill Call of Duty, men kom til den Islamske Stat istedenfor”. Den type propaganda ble spredd, eller ”You only die once, why don’t make ut matter”. Det er smarte populærkulturelle referanser.

Og det ser man også, helt til slutt, i en video som jeg ikke anbefaler noen å se, men en video som heter ”healing the hearts of the believers”. Den er 22 minutter lang. Og den fikk en del oppmerksomhet fordi at i denne videoen, så brenner de en fyr levende, en jordansk pilot som ble tatt til fange. Den fikk en god del oppmerksomhet i media, akkurat som IS ønsket seg. Og en del av de dristige tabloidmediene valgte jo da å vise deler av denne videoen. Mesteparten av videoen handler om henrettelsen og viser at IS er *the good guys* og at han er *the bad guy* som de faktisk vil rense, gjøre ting bedre, som en rettsprosess. Og det andre som er fascinerende med den videoen er at den har gjennomgående dataspillspråk. Og da mener jeg ikke sånn engelsk, jeg mener videospråket, måten effekter er lagt til. Og det er for så vidt to ting det forteller oss: Og det forteller oss at dette er youtube-generasjonen; ”Al-Qaeda saw your grandfather’s extremisme”. Og det andre det forteller oss er at dette budskapet faktisk er designet for å treffe noen. Og det er noen som forstår populærkulturelle referanser. Og det synes jeg er viktig å få frem, fordi at det er ikke veldig *fancy*, ofte så overdriver man det, hvor fancy det er. Det er stort sett ganske enkelt teknologisk det IS gjør. Man kan gjøre det med programvare som enhver kan laste ned

fra *pirate bay*, det kan vi gjøre her i Norge og, selv om de har prøvd å stenge det, man kan bare bruke en proxy-server. Dette kan noen som kan bruke datamaskinen litt utmerket få til å bruke. Men det er god propaganda som bygger opp narrativer over tid, som gjentar budskap, for det gjør de mye, og som har da flere lag av budskap som er ment å treffe ulike folk. Og så er det ofte med populærkulturelle referanser av ett eller annet slag. Det ser kult ut. Og det er laget for å treffe folk.

Og det var det siste som jeg tenkte jeg skulle bruke som eksempel for å si noe om dette. Og nå skjønner jeg hvorfor jeg sa at 45 minutter var litt lite, for av alt av det jeg har snakket om kunne jeg ha snakket om i 45 minutter hver av tingene. Takk.

Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme, ansvar, oppgaver og samarbeid v/ Tommy Larsen, Politiets sikkerhetstjeneste (PST)

Hei alle sammen! Tommy Larsen heter jeg, og jeg jobber der, i Politiets Sikkerhetstjeneste og er veldig glad for at jeg er blitt invitert og får lov til å komme og snakke til dere i dag. Før vi starter, så bare én ting: Der jeg jobber, selv om dette foredraget er ugradert, som dere ser, det er noe vi skriver på de presentasjonene vi har, så hadde det vært veldig fint hvis dere ikke tok noen bilder av meg under presentasjonen. Så jeg hadde satt pris på om dere etterkom det. Det var den ene tingen. Så skal vi over… Jeg snakker *fort og gæli*, så dere får prøve og henge med så godt som dere kan. Jeg regner med at vi skal få muligheter til noen spørsmål, men da tar vi vel det til slutt.
Dette her er det som jeg har tenkt til å gå gjennom i dag: En presentasjon av PST som blir veldig kort, og så har jeg blitt bedt om å fortelle noe om trusselsituasjonen. Så jeg vil presentere noe fra *Nasjonal trusselvurdering 2016*. Og det blir da at jeg kommer til å lese opp noen vurderinger som vi har gjort i så måte. Og det går på ekstrem islamisme og høyreekstremisme. Så går vi over til forebygging av radikalisering. Og da skal jeg fortelle om hvordan dette arbeidet er organisert, hvordan vi tenker oss at dette her skal

være i hele Norge. Roller, ansvar og en del utfordringer. Og jeg vil snakke litt om fremmedkrigere, helt til slutt, og det at Norge har valgt en strategi hvor vi straffeforfølger fremmedkrigere og littegrann rundt dette, for det går inn i det politiet driver med og det kriminalomsorgen driver med.

”PST kontraetterretning” står det øverst der. Og det som er lekset opp her, det er de fire hovedfagfeltene til PST. Vi har *kontraetterretning*, det er det eldste fagfeltet i PST, det handler egentlig om å forhindre ulovlig etterretningsvirksomhet mot norske interesser, forhindre spionasje. Det er den eldste delen av PST. Og så har vi *kontraterror*, som er en seksjon hos oss som det ligger i ordet hva de jobber med, og det er da å forhindre terror. Voldelig ekstremisme, det driver seksjon med kontraekstremisme med. Og der har jeg jobbet i mange år. Og jeg glemmer jo egentlig det, da, sånn typisk når du skal holde foredrag for noen, så glemmer du å si hvem pokker er jeg da. Ja, hvem er jeg? Hvorfor skal jeg stå her og uttale meg om disse tingene som jeg gjør. Bare sånn veldig kort, da: Bakgrunnen min er fra politiet, jeg jobbet i politiet i Oslo i mange år før jeg begynte i PST i 2006. Og grunnen til at jeg begynte i PST var at jeg har hatt erfaring… hadde erfaring med å jobbe forebyggende og bekjempe et nynazistisk høyreekstremt miljø, og da fikk jeg tilbud om å begynne i PST. Og det er grunnen til at jeg jobber der fortsatt, da.

Det var kontraekstremisme. *Trusler mot myndighetspersoner* er også et fagfelt hos oss. Og det ligger i det at det er i vekst, da, i så måte. Mer sosiale medier er lik flere trusler. Det er mye enklere i dag å sende avgårde en trussel enn det var tidligere. Og tro meg folkens, det sendes avgårde trusler. Og det krever ganske mye av oss, fordi at disse truslene, de må vi agere mot, vi kan ikke sitte og vurdere og samle inn informasjon om hvor farlig er dette her. Vi må handle. Vi må sjekke ut om trusselen er reell eller ikke.

Og så har vi et fagfelt som jeg ikke har nevnt her, og det er å forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen, det er også en del av PSTs portefølje.

Hovedkvarteret vårt ligger i Nydalen i Oslo, rett ved siden av BI og TV-Norge. Og PST, vi har avdelinger i alle politidistrikter i Norge, altså tidligere 26 avdelinger som nå blir redusert etter den nye nærpolitireformen. Veldig kort om PST.

Så skal jeg gå over til å fortelle litt om nasjonal trusselvurdering. Det er da hva trusselbildet er i dag og forventet utvikling et år frem i tid. Og det jeg har tatt for meg nå, det er en del av nasjonal trussel-vurdering. Og hvis dere vil vite mer og lese mer om det, så kan dere finne det på nettet:

http://www.pst.no/media/81096/PST_Brosjyre_Trussel_NORSK.pdf

Dette er hovedkonklusjonene: Ekstrem islamisme utgjør fortsatt den største terrortrusselen mot norske interesser. Og det er mulig at det i løpet av 2016 vil forekomme forsøk på terror mot mål i Norge. Trusselen fra høyreekstremismemiljøer vurderes å være økende som følge av asyltematikken og at asyltematikken er en sentral drivkraft for høyreekstrem aktivitet, radikalisering og rekruttering. Det er lite sannsynlig at venstreekstremister vil utgjøre en terrortrussel i Norge i løpet av 2016. Og myndighetspersoner vil kunne oppleve uønskede hendelser og i noen tilfeller trusler. Det er hovedkonklusjonene.

Så går vi ned i materien. Som sagt så utgjør fortsatt ekstrem islamisme den største terrortrusselen mot Norge. Denne terrort-russelen knyttes nærme til de oppfordringer fra ISILs sentralstyre som har oppfordret til terror i Vesten blant sine sympatisører. Og eksempel på slike handlinger, det er Woolwich-drapet i England hvor ISIL-sympatisører kjørte på en soldat og drepte han med kniv i etterkant. Et annet eksempel er angrepet på Charlie Hebdo sommeren 2015. Og et tredje eksempel er i Frankrike hvor en ISIL-sympatisør drepte og halshugde sin sjef for så å kjøre inn i en gassfabrikk i den hensikt å sprenge gassen. Felles for alle disse angrepene er at de ble utført av sympatisører til ISIL uten noen klar tilknytning til ISIL sentralt.

Samtidig så er det forhold som peker i retning av at den negative utviklingen som var registrert i en nasjonal trusselvurdering i 2015 ikke lenger er gjeldende. Med andre ord har trusselbildet stabilisert seg noe. Og grunnen til det, for det første, så fremstår ikke Norge som sentral i koalisjonen mot ISIL. For det andre så er det en mulig nedgang i antall fremmedkrigere som reiser til Syria og Irak. Og for det siste så har straffeforfølgelse og dødsfall blant sentrale medlemmer i det ekstreme islamistiske miljøet medført at miljøet er svekket i forhold til det som var tilfelle ved inngangen av året 2015. Og samtidig så er det viktig å nevne at det vi sier nå kan endre seg veldig fort, og vel på kort sikt. Og det kan være nasjonale og internasjonale forhold som medfører disse endringene. For eksempel kan hendelser i Norge medføre at miljøet vokser eller blir mer aktivt. For eksempel hvis Norge skulle sende mer styrker til Irak eller at karikaturtegninger av Profeten skulle komme frem igjen.

Trusler og oppfordringer fra internasjonale grupper er også viktig å nevne sånn innledningsvis. Slike aktører er ideologiske og religiøse ledere som ekstremister i Norge sverger til, for eksempel Baghdadi. Skulle slike aktører komme med uttalelser hvor Norge nevnes spesifikt som mål, så vil dette klart ville påvirke trusselbildet i Norge. Avslutningsvis vil en dreining i ISIL rettet mot sentralstyrte angrep i Europa kunne ha påvirkning for trusselbildet i Norge.

Ekstrem islamisme og fremmedkrigere: Vi vurderer som sannsynlig at personer i miljøene fortsatt vil forsøke å rekruttere til fremmed-krigervirksomhet i 2016. Slik aktivitet pågikk gjennom 2015 delvis kombinert med propagandavirksomhet og pengeinnsamling. Til tross for denne aktiviteten er det mulig at antall aktive fremmedkrigere vil gå noe ned i løpet av 2016. Og dette skyldes to forhold: Det ene er at det er vanskelig for miljøet i Norge å rekruttere nye fremmedkrigere. Dette fordi at miljøene har inntatt en mer forsiktig profil i sin rekrutteringsvirksomhet og fordi nasjonale mottiltak, herunder straffeforfølgelse vurderes å ha effekt. Det andre er at militære operasjoner mot ISIL både avskrekker nye reisende og i tillegg

medfører tap blant utreiste fremmedkrigere. Så står det at returnerte fremmedkrigere har ikke nødvendigvis intensjon men kan oppfordre og tilrettelegge for terror i Norge. De kan tilrettelegge for at andre personer og nettverk kan gjennomføre terroraksjoner i Norge. Gjennom opphold i Syria/Irak kan norske fremmedkrigere også knytte bånd til internasjonale terroraktører som har intensjon om å ramme mål i Vesten.

Så er vi over på høyreekstremisme. Som sagt så er trusselen mot høyreekstreme miljøer vurdert å være økende som følge av den økte asylstømningen til Norge. Hva skyldes dette? Jo, det er tett forbundet med den overordnede ideologien og fiendebildet som er innenfor de høyreekstreme miljøene. Høyreekstreme er generelt sett innvandringsfiendtlige. Samtidig så har de ikke hatt muligheten til noe særlig stort fortfeste fordi det har gått veldig bra i Norge, og vi har ikke hatt merkbart stor innvandring til Norge. Slutten av 2015 markerte imidlertid en endring da vi så en økning i antall asylsøkere til Norge opp imot hva vi har hatt før. Og dette er en kampsak for høyreekstreme, og de har blitt mer aktive som følge av dette. Med aktive så mener vi først og fremst i form av uttalelser på nettet og propaganda i gatene og ikke i form av voldshandlinger. Miljøet er lite, fortsatt lite, og interne stridigheter i ledelsen forekommer titt og ofte, så de fremstår som veldig dårlig organisert. Og voldsutfordringene fra dette miljøet knytter seg først og fremst til enkeltpersoner og små grupper. Vi har vurdert det som sannsynlig at brannstiftelser og andre former for sabotasje mot asylmottak kan forekomme i løpet av 2016. Vi snakker her ikke om handlinger som har til hensikt å drepe personer, da terskelen for slike handlinger sannsynligvis er høy i miljøet. Handlinger vil derfor først og fremst ville være rettet mot planlagte asylmottak. Det var en gjennomgang av trusselsituasjonen, så har vi littegrann felles ståsted, hvor vi står.

Og nå: Radikalisering. Å være radikal… det er ikke forbudt å være radikal. Og det er en del misforståelser ute og går. For det å være radikal er ikke ulovlig. Ordet ”radikal” kan forklares med ”omveltende” og ”ytterliggående”, og radikale holdninger og

handlinger kan gjelde politikk, religion, moral, kunst, undervisning, kultur. Mange store personligheter i historien har vært såkalt radikale. Og det å være radikal og radikale mennesker er de som faktisk driver frem endringer i samfunnet. Uten radikale personer så hadde vi ikke vært der vi er i dag. Bildet til venstre der, kvinnesaks-aktivist, kvinneaktivist. Er det noen som vet hvem det er? Gloria Steinen. Amerikansk kvinneaktivist på 60- og 70-tallet, drev frem rettigheter for kvinner. Martin Luther King. Mahatma Gandhi. Nelson Mandela. Driver frem endring. Så når vi snakker om radikalisering, så snakker vi ikke om radikale personer. For det å være radikal er da en god ting, *kan* være en god ting. Så når vi snakker om radikalisering, så sier vi: *Radikalisering*, det er ”en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå sine politiske, religiøse eller ideologiske mål”. Det er Norges definisjon på radikalisering. Og *voldelig ekstremisme*: ”aktiviteten til personer eller grupperinger som er villig til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål”. Så det er voldsaspektet vi er ute etter. Man skal kunne mene, tro hva man vil i dette landet. Og det er det vi verner om. Men det er når volden kommer inn i bildet, når man truer med vold, det er da vi skal jobbe mot det. Det er da det blir en sak for oss.

Jeg har egentlig laget en ny radikaliseringstunell. Men når jeg så på nettet i forhold til denne konferansen, så så jeg at det bildet lå på nettsidene deres. Så tenkte jeg at da skal jeg jaggu bruke den. Radikaliseringstunell. Og grunnen til at jeg har tatt med den, jeg skal prøve og beskrive veldig kort en radikaliseringsprosess, hvordan den kan arte seg. Hvis vi tenker oss radikaliseringsprosessen som en tunell. I starten av tunellen så lever vi vårt liv på godt og vondt, og vi er ikke radikaliserte. Vi er i en normalsituasjon. Og så skjer det en trigger i livet, det skjer noe som gjør at jeg endrer oppfatning. Jeg tar et steg inn i radikaliseringstunellen. For noen mennesker så vet vi nå at det å gå gjennom radikaliseringstunellen, det kan skje veldig fort. Jeg kan stå her på andre siden av tunellen, i løpet av veldig kort tid, radikaliseringsprosessen har skjedd lynraskt. For noen går halvveis inn i tunellen og kan bli der ganske lenge. De kan snu, og de kan gå ut igjen, helt av seg selv, uten at politiet eller hjelpeapparatet griper inn.

Noen bruker fryktelig lang tid på å gå igjennom radikaliserings-tuneller. De møter radikalisatorer som gir de opplæring, taktisk, ideologisk, som gjør at de går gradvis innover i radikaliserings-tunellen. Det er ikke sagt at når man er ferdig radikalisert i andre enden av tunellen, så er man terrorist. Det er ikke slik at alle som er ferdig radikalisert kommer til å bruke vold. Da vet vi det.

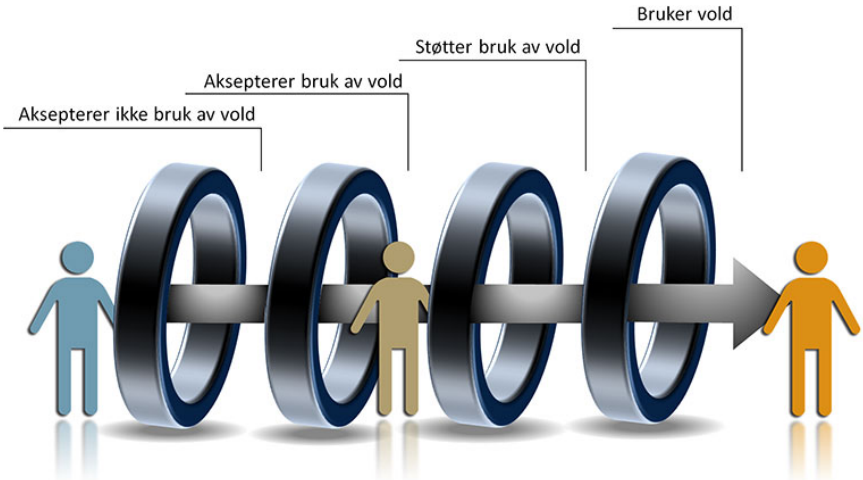

Forebygging av radikalisering: Og det bildet synes jeg er gulde godt. Det er et veldig beskrivende bilde (bilder *vist i presentasjonen er ikke tilgjengeliggjort for referat*) for hva forebygging handler om og hva forebygging av radikalisering handler om. Hva gikk galt? Hvorfor sa ingen fra? Hvorfor handlet ingen? Hvordan kan den lille gutten med et helt liv foran seg ende opp som den terroristen han er? Noe gikk fryktelig galt på mange ledd. Vi feilet. Vi feilet. Vi skal forhindre at terror skjer. Og det skjedde. Vi feilet. Men det gjorde mange andre også. Og det er dette vi snakker om, folkens, i forhold til å forebygge radikalisering av voldelig ekstremisme. De rutinene vi etablerer nå skal forhindre at dette skjer igjen. Og vi har fått en handlingsplan som kom i juni 2014. Og den handlingsplanen, den er dynamisk, og den er etter min mening god, den har riktig fokus: fange opp en bekymring så tidlig som mulig og møte den med tiltak som virker. Det er lettere sagt enn gjort, det. Men det er altså målsettingen. Handlingsplanen er god. Og den er dynamisk, og det vil si at er det da tiltak her som ikke virker, så skal vi rette på det, så skal vi endre det, få nye tiltak og

ta bort de tiltakene som er. Men tiltakene begynner å virke i den handlingsplanen her nå. Og jeg skal fortelle om hvordan det henger sammen etterpå.

Men en handlingsplan er bare en handlingsplan. For den kommer i tillegg, og vi skal ikke glemme at den kommer i tillegg til det generelle forebyggende arbeidet for å fremme deltakelse, tilhørighet, likestilling, sikre gode oppvekstsvilkår for barn og unge, bekjempelse av fattigdom. Og det motsatte av de tingene jeg snakker om nå kan føre til utenforskap. Og handlingsplanen, den har et bra fokus. Den har et hovedfokus på tidlig forebygging, den grønne delen av trekanten. 21 tiltak. Kommune, helsesektoren, utdanning og SLT-strukturen har fått et ansvar. Og for de av dere som ikke vet hva SLT står for, så skal jeg si det: *Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak*. Og SLT-strukturen, når vi står og snakker om det på foredrag, så tenker jeg mange blir litt tunge i øyelokka og sånn, det høres jo så kjedelig ut, hva er nå det da? Det er dritbra, folkens! SLT-struktur som virker er så bra. Da samler man de beste folka lokalt som kjenner og jobber med befolkningen innenfor forskjellige yrkesgrupper, og sammen så vet de alt eller veldig mye av det som skjer lokalt. Og jeg har sittet i en slik gruppe som var så god at vi visste ting vi egentlig ikke ville vite om, for å si det sånn. Men når man sitter i en sånn gruppe og får informasjon fra mange forskjellige kanter og sektorer, så klarer man også å identifisere og oppdage.

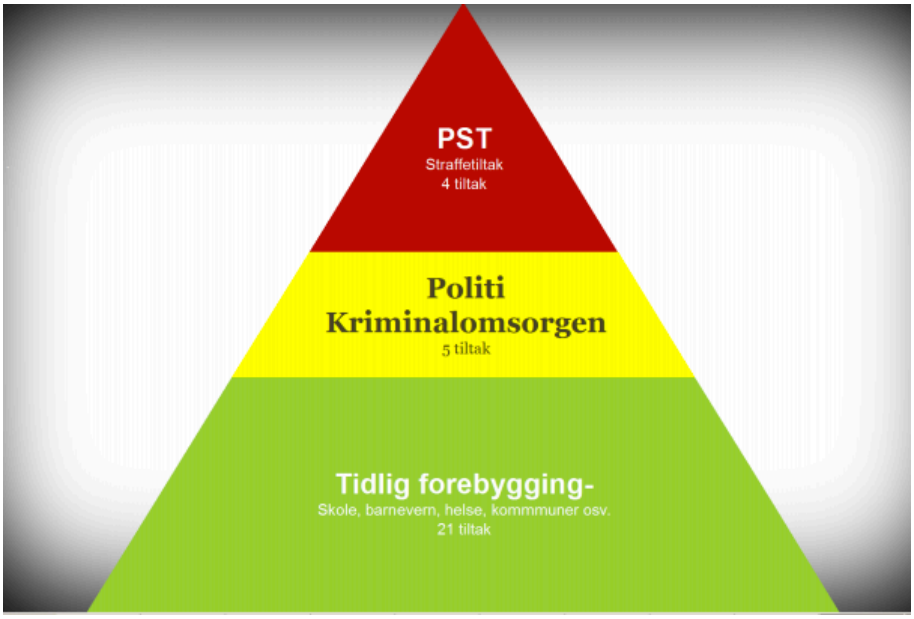

Politiet i kriminalomsorgen har fått ansvar for 5 tiltak. Og jeg vet at dere kommer til å snakke om det i morgen på denne konferansen. Og PST, straffetiltak, 4 tiltak på toppen. Da snakker vi om avverging av terror. Og ut fra denne handlingsplanen vår, så har det kommer flere publikasjoner, flere planer.

Til venstre her så står det ”nasjonal veileder for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme”. Hva skal man se etter? Hvordan arter det seg? Og når vi ser det, hva gjør vi med det? Det står i den nasjonale veilederen. Og det er kommet mange lokale handlingsplaner og veiledere.

www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/veileder/id2398051/

Denne er fra Oslo. *Sammen lager vi et trygt Oslo*, SALTO, som er veiledning ved bekymring, som de har laget. Og de var vel først ute, men i dag er det rundt 20 lokale veiledere som er laget. Og den siste jeg har hørt om er Orkdal kommune som har laget sin egen veileder. Så det er et fokus på dette her.

Hva gjør man ved bekymring? Og folkens, nå begynner jeg å bli ganske konkret her. Og jeg håper at det sitter mange her i salen nå som føler dette på kroppen. Dette gjelder dere! Dette gjelder meg. For hva gjør man ved bekymring? Det er lettere sagt enn gjort. Og det er derfor vi skal bygge gode strukturer, ha gode rutiner, sånn at når vi/dere oppdager/er bekymret, så vet dere hva dere skal gjøre. Det er dét det handler om. Denne er fra den nasjonale veilederen. Jo, hva gjør vi? Jo, det er 4 trinn ved bekymring. Det er ikke 100 trinn, det er 4 trinn. Fordi vi skal gjøre dette enkelt, så enkelt at det går an å bruke det. ”Du er bekymret”. Det starter jo der. Du er bekymret. Og hva gjør du da? Jo, ansatte som er bekymret vurderer mulige bekymringstegn, grunnlaget for bekymringen. Og da, de bekymringstegnene, er det noe i dem? Så kan jeg gå inn i den nasjonale veilederen igjen, så kan jeg finne da bekymringstegn, en egen side med bekymringstegn. Der kan man finne om det er noe som stemmer overens her. Og så går jeg videre. ”Drøft og avklar bekymringen”. Vi skal finne ut om er denne bekymringen reell eller ikke. Og ofte da så, i hvert fall så føler jeg det da, hvis jeg har en bekymring på pulten min, som jeg sitter med, så sitter jeg og lurer på… eller jeg har sett noe, så har jeg et behov for å dele den med noen, jeg vil drøfte den bekymringen med noen. Og da kan dere drøfte den med nærmeste leder eller kollega. Så kan dere sammen gjøre en vurdering om bekymringen er reell eller ikke. Og så avtales det hvem som har ansvar for å følge opp bekymringen videre. Hvem skal gå i dialog med personen for å avklare bekymringen ytterligere? For det kan være nyttig. Jeg er bekymret for deg. Så snakker jeg med deg om han. Men så må vi bli enige om hvem av oss som skal ta en prat med han for å få litt mer kjøtt på beinet i forhold til hva dette er for noe. Så avklarer vi det. ”Dialog”: Så går vi i dialog med personen. Og da kan du gå inn på den veilederen igjen og finne en egen samtaleguide, hvordan du skal snakke med vedkommende om disse utfordringene. Og bare så det er sagt, jeg vet at her i salen så sitter det folk som aldri trenger å bla i en samtaleguide, fordi dere kan det fra før. Så mye av det jeg sier, jeg vet det, jeg er selvfølgelighetenes mann, men jeg sier det allikevel. Så går man i dialog. Så finner vi at det er fortsatt bekymring etter at vi har gått i dialog. Kan virksom-

heten drøfte saken anonymt med lokalt politi, med oss? Og så er det ”oppfølging”: Klargjør hvem eller hvilken instans som er ansvarlig for videre koordinering og oppfølging. Lag en plan for å gjøre det helhetlig der de tverrfaglige ressursene som kan egne seg i den videre oppfølgingen inkluderes. Det anbefales å inkludere omsorgsgiver i arbeidet. Og alvorlig bekymring koordineres mellom lokalt politi og PST. Og alt dette står i denne veilederen. Poenget er at dere skal ikke sitte på en bekymring som dere føler er litt uggen, og så skal liksom dere… for det tror jeg mange av oss har følt på, er det noe, er det ikke noe? Det handler om å ta tak. Så kan vi gå tilbake igjen til terroristen Breivik.

Trinn i håndtering av en bekymring

1. Bekymring

Ansatte som er bekymret vurderer mulige bekymringstegn/grunnlaget for bekymringen.

2. Drøft bekymringen

Drøft bekymringen med din nærmeste leder og kollegaer, og/eller med eksterne som har relevant kompetanse. Vurder om det er behov for å ta en nærmere samtale med den bekymringen gjelder. Det avtales eventuelt når og hvor dialogen skal foregå og hvem som i tilfelle skal gjøre det. Slike drøftinger må skje innenfor gjeldende regler om taushetsplikt.

3. Gå i dialog

Gå i dialog med personen (se kapittel om samtaleverktøy). Ved fortsatt bekymring etter samtalen kan du drøfte den med politi og/eller barnevern, og så ta stilling til hvorvidt en bekymringsmelding skal sendes til politi og barnevern.

4. Oppfølging

Klargjør hvem eller hvilken instans som er ansvarlig for den videre koordinering og oppfølging. Lag en plan for å jobbe helhetlig der relevante tverrfaglige ressurser inkluderes i videre oppfølging. Det anbefales å inkludere foresatte tidlig i arbeidet.

Alvorlige bekymringer meldes til politi og/eller PST.

Så PST, vi har fått en del tiltak i regjeringens handlingsplan. Tiltak 12 – det er PSTs rådgivende funksjon. Og der står det at: ”PST skal rådgi og informere relevante aktører om radikalisering og voldelig ekstremisme”. Så vi er til deres disp. Og dette er en del av dette arbeidet som gjøres. Og vi som jobber på min avdeling, vi har en del erfaring med å jobbe mot voldelig ekstremisme.

Tiltak 13 – ”etablering av radikaliseringskontakter i politidistriktene”. Og det er en sentral, veldig sentral del av handlingsplanen. For det betyr at i hvert politidistrikt, så finnes det en person som har dette som fagfelt. Og det betyr at det blir ikke borte, det forvitrer ikke, det er en person som har ansvaret. Og den personen er ekstremt viktig for oss i PST. Ekstremt viktig. Og vi er helt avhengige av, når vi snakker om samarbeid med å koordinere, at PST og den radikaliseringskontakten, vi må snakke så mye sammen slik at vi har full tillit til hverandre, fordi vi skal håndtere bekymringer på ulikt nivå. Og det vil si at vi får inn masse tips, vi, i PST, som ikke er relevant for oss, det er ikke noe vi skal håndtere. Og da må vi få levert det til radikaliseringskontakten, som vet hvordan de skal håndtere dette lokalt.

Og tiltak 22: ”varsling ved hjemkomst av personer som har deltatt i kamphandlinger i utlandet, såkalte fremmedkrigere”. Og det vil si at vi har fått et tiltak som sier at vi skal varsle kommunene om hjemvendte fremmedkrigere slik at kommunen på selvstendig grunnlag kan vurdere om de skal sette i gang tiltak. Det er jo glitrende! Da er det noen som på eget initiativ møter vedkommende og finner ut hvor er det skoen trykker, hvor er utfordringen her, og hvilke tiltak er det vi trenger å sette i gang? Er det helserelatert? Er det rett og slett det å få bolig, arbeid, skole, få bistand bare til å komme seg frem i samfunnet, littegrann?

Dette er en liten modell som viser en samarbeidsstruktur mellom PST, politiet og hjelpeapparatet. Nå står PST på toppen, da, vi burde stått på bunnen, men det er fordi jeg jobber der da, så derfor så havnet den der. Poenget er at vi samarbeider tett med

radikaliseringskontaktene i politiet. De er viktige for oss. Nå har jeg sagt det før, og jeg sier det igjen. Men prøv å visualisere det. De er vår hovedsamarbeidspartner. Mens radikaliseringskontaktene i politiet har et tett og nært samarbeid med det øvrige hjelpeapparatet. Det er da materialisert til høyre her. Og det kan være alt fra familievernkontor, SLT, barnevern, NAV, skoleetat, oppfølgingstjenesten, utekontakter, helsetjenesten, *you name it.*

Og grunnen til at… det står også en liten pil her ifra ”PST” og ned til ”hjelpeapparatet”, og den er litt *blurry*, den er ikke så tydelig, og det er fordi hovedkontakten vår går til radikaliseringskontakten som igjen går til hjelpeapparatet fordi at radikaliseringskontakten er lokalt orientert og kjenner sitt lokale miljø, så derfor så er den best egnet til å ha den kontakten. Men vi har også en kontakt med hjelpe-apparatet, men som sagt da, den er ikke hovedlinje. Og det er i våre saker.

Nå begynner det å bli ganske… for her er det bare å henge med. Grunnen til at jeg tar med dette her er igjen for å vise hvordan dette fungerer lokalt og kan fungere lokalt. Og dette er et forslag til modell som sannsynligvis finnes en del steder i Norge. Men det er hvordan vi ser for oss at det kan være, hvordan det kan organiseres. Antiradikaliseringsarbeidet lokalt: Det som er viktig, hvis dere ser på toppen, så står det ”forankring”; Hvis ikke arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme hadde vært forankret på toppen i kriminalomsorgen, så hadde ikke vi stått her nå. Kanskje vi på akkurat denne konferansen hadde stått her, men veldig ofte hadde vi ikke gjort det. Fordi det må forankres, de må bestemme på toppen, at politiet og kommunene skal jobbe sammen om dette temaet her.

Og mange plasser, så finnes det tverretatlig samarbeid eller ressursgrupper. Og det var den gruppa jeg beskrev i sta, som jeg har vært en del av tidligere, som mange plasser fungerer veldig godt, som inneholder alle disse gode hjelperne, gode sektorene, som jobber med mennesker lokalt. Og da sier vi det at allerede etablerte grupper, de inkluderer radikalisering i arbeidet sitt, fordi… hvis jeg har glemt å

si det, radikalisering og voldelig ekstremisme skal håndteres i Norge på lik linje med andre typer bekymringer. En skal ikke finne opp kruttet og gjøre dette så vanskelig. Og tro meg folkens, det er mange som ønsker å vanskeliggjøre og problematisere fagfeltet som vi jobber med her. Og vårt motsvar her til det: Nei, vi må forenkle det, det er dét det handler om. Men hvis vi vanskeliggjør det, så tør ikke folk å ta i det. Og det er ikke så veldig vanskelig. Så hvis de gruppene som finnes, da, inkluderer dette… ja, de har vold i nære relasjoner, de har annen type kriminalitet, de har rus, så har de radikalisering.

Og det som er nytt da, det er at radikaliseringskontaktene i politiet er med i den gruppen, kommer med i gruppen, om man er der fast eller etter behov, det finner man ut av. Og så drives det bevisstgjøringsarbeid. Bevisstgjøringsarbeid er en viktig del av det. For hvis vi skal ha en førstelinje der ute, som skal håndtere disse tingene, så vet dere at det må snakkes om dette, det må holdes varmt. Og bevisstgjøring handler om å gi fenomenkunnskap og gi folk trygghet til å håndtere disse utfordringene her. Og de som kan drive bevisstgjøringsarbeidet lokalt, holde forelesninger og foredrag og informasjon, det er radikaliseringskontaktene i politiet og det er PST og det er også LST-koordinatoren, de kan også gjøre det. Poenget er at de tre der er enige i hvem som gjør hva.

Og så er det oppfølging av tiltak i den ressursgruppa. Nå er vi på venstre side, der. Og så snakker man… da bør det være en agenda i den ressursgruppen om å gi status på de byggende og de forebyggende tiltakene. Og byggende tiltak, det er jo tiltak som er egnet til å bygge opp enkeltindivider og lokalsamfunnet til å stå imot intoleranse, rasisme og vold. Byggende tiltak styrker integrering, fremmer deltakelse i samfunnet og øker individers tilhørighet og trygghet. Så da ser vi status: Hvordan går det, hvordan er arbeidet, hvordan fungerer det her lokalt i forhold til forebygging av radikalisering? Er vi på eller er vi ikke på? Og så snakker vi om status radikalisering, hvordan er stoda her lokalt her nå? Er det tilløp til litt høyreekstremisme på videregående skole nå? Jeg har hørt littegrann. Hva skjedde på asylmottaket? Og status på bekymringene er det

viktigste punktet, at vi gjør noe med det vi vet. Hvem gjør hva, og hva har vi gjort? Det er et kjempeviktig poeng, akkurat den biten der, at en bekymring ikke bare ramler ned og blir liggende. Det er den største synden vi kan gjøre.

Forebyggingspyramiden: Som dere ser til høyre: primærforebyggende tiltak som gjelder hele befolkningen; Skape gode rutiner for samarbeid lokalt; undervisningsopplegg, bevisstgjøring og holdnings-skapende arbeid, forebygging mot alle i samfunnet. Det er den primærforebyggingen, det som jeg også snakket om innledningsvis. Sekundærforebygging: konkrete bekymringer mot personer i risikosonen, inn mot konkrete grupper i fare for eller kan tenkes å være gjenstand for uheldig påvirkning herunder radikalisering. Og så har vi tertiærforebygging mot de som er ferdig radikalisert. Det er sånn man deler inn. Og jeg vet nå at det er kommet inn individ-orientert forebygging og spesifikk forebygging og sånt, men jeg er så gammel at jeg kaller det primær, sekundær og tertiær. Beklager.

Hvis dere ser til venstre, så står det ”antiradikalisering”. Det er en tendens i Norge til at det er veldig mange som ønsker å jobbe med avradikalisering. Det er det som er hot. Og så glemmer vi jo at det er *her nede* jobben skal gjøres. Og avradikalisering er det faktisk helt andre enn SLT og lokalt politi som skal håndtere. Så fokuset må endres. Og når jeg sier at det *må* endres, så har det faktisk blitt endret en del den siste tiden. Men det er ikke veldig lenge siden at det var veldig mye feilfokus i forhold til dette her. Og dette med radikalisering og voldelig ekstremisme har, om ikke eksplodert, så er fokuset på dette helt enormt.

Så skal jeg stille bare et spørsmål, og jeg stiller bare ett spørsmål til salen: Er fokuset for stort, i forhold til de andre utfordringene dere og vi står overfor? Jeg sier ikke at vi skal legge det dødt. Men det er nettopp viktigheten av at vi tar dette som *en del* av noe annet, og ikke gjør det større enn det er.

Enda en modell for å beskrive hvordan det jobbes. Her har vi primær,

sekundær og tertiær på toppen, så har vi radikaliseringstunellen, hvor man har den røde figuren, da er du ferdig radikalisert, og med den grønne så har vi starten av tunellen. Og ved starten av tunellen, der er det kommunen og radikaliseringskontakten som styrer det. Og PST kan ligge langt unna. Vi har ikke noe der å gjøre. Vi har ikke lov til det heller, og vi skal ikke være der. Det blir feil. Og så skjer det en radikalisering, der de samme aktørene har et ansvar, men hvor vi kommer inn i bildet og vi får litt informasjon. Det er dét det dreier seg om. Så kan vi koordinere den videre innsatsen. Og så snakker vi om i andre enden, avverging av terror, det er en PST-oppgave, hvor vi får bistand av politiet og kommunen.

Som dere vet, så har Norge en strategi straffeforfølging av fremmedkrigere. Vi fikk ny lovgivning i Norge i juni 2013 som straffer både finansiering, rekruttering, oppfordring og deltakelse. Og vi er ett av de landene som har gjort dette mye. Så hva gjør dette, hvilken effekt har dette da, det at vi straffeforfølger fremmedkrigere? Jo, jeg skal jo være ærlig, det har jo flere effekter, det. Selvfølgelig så fjerner det sentrale personer fra miljøet, at de blir borte. Hvis du fjerner noen som er radikalisatorer, så kan det ha en positiv effekt. Men den er midlertidig. Og den virker avskrekkende på noen, ved at Norge har en slik linje og fører en slik linje. Det vil ha en preventiv virkning, åpenbart. Men på noen så vil det ikke ha noen effekt. Og på andre igjen så kan det faktisk virke radikaliserende. Og effekten av det å straffeforfølge fremmedkrigere vil avhenge av hvordan samfunnet klarer å legge til rette for rehabilitering samt forebygging av fengselsradikalisering. Så vår suksess da, og da snakker jeg ikke PST, men Norge, som har vedtatt disse lovene, vår suksess her avhenger av hva vi klarer å gjøre under soning, før løslatelse, etter løslatelse. Der ligger suksessfaktoren.

Så kriminalomsorgen må også være i stand til å identifisere og håndtere mulig fengselsradikalisering. Og det bør være en oppfølging under soningstiden. Så har jeg skrevet ”mentor?” med spørsmålstegn. Det må ikke være en mentor som følger opp, det kan også være andre, selvfølgelig, men at det er noe som skjer under soningstiden.

Og kriminalomsorgen bør sammen med politi og kommune forberede løslatelsen og følge opp den enkelte etter soning. Det kan ikke være slik at vi straffeforfølger fremmedkrigere eller såkalte fremmed-krigere og så skjer det ingenting under soning og så er de enda mer sinte og frustrerte enn de var når de kom inn. Da har vi bomma fullstendig. Så dette setter store krav til koordinering og kontinuitet i samarbeidet.

Og la meg si det at… jeg har jobbet i PST siden 2006, og det samarbeidet med kriminalomsorgen, det kan ikke beskrives hvor mye bedre det er i dag enn for bare noen år siden. Siham, er du her? Der! Du har kommet inn, KDI, Oslo fengsel, som jeg er… for jeg er nemlig da PSTs… jeg jobber i lokalkontoret i Oslo. Derfor så er Oslo fengsel, det er mitt ansvar, og jeg har et veldig godt samarbeid med Oslo fengsel. Jeg har et veldig godt samarbeid med Siham, og jeg tror at det jeg sier nå, at det setter store krav til å koordinere og kontinuitet i samarbeidet, så er jeg sikker på at vi kommer til å lykkes med å gjøre dette arbeidet godt. Men vi må være klar på at det setter store krav til oss. Rutinene er ennå ikke på plass, men vi håper at de blir det – snart.

Dette var et veldig annerledes foredrag enn jeg pleier å holde, for jeg reiser nemlig rundt og driver med bevisstgjøring, som jeg snakker om her. Kan jeg bare ta et spørsmål til dere, kan dere rekke opp handa: Hvem har hørt meg holde et bevisstgjøringsforedrag? Rekk opp handa. Høyt opp! Jesus, jeg trodde det var flere. Jeg håpet det var flere. Men det var noen. Vi prioriterer det, og sammen med radikaliseringskontaktene så må vi bli flinkere til å nå frem til de som faktisk jobber med mennesker i kriminalomsorgen, også friomsorgen. (Kommentar fra salen: Jeg trodde du spurte om vi hadde hørt deg før, så jeg tar opp handa nå). Ja, har du hørt meg før? (kommentar: Nei, jeg har ikke det, men jeg *er* bevisstgjort). Du er bevisstgjort! Bra! Folkens, det var en liten reise i hvordan det er. Jeg håper ikke bare det var tåkeleggende for dere. Takk for oppmerksomheten.

DAG 2: Fredag 11. mars 2016

Konferansier: God morgen, god morgen! Da er vi klare for dag 2. Vi har bak oss en lang dag med mye teoretisk fokus på ekstremisme, og nå skal vi begynne å spisse perspektivet. Og da er det en glede å gi ordet til professor Tore Bjørgo, vær så god!

Høyreekstremisme: Utviklingstrekk og utfordringer v/ Tore Bjørgo, professor ved UIO og Politihøgskolen, leder for Senter for ekstremismeforskning (C-REX)

Ja, takk for det. Det er hyggelig å få være her. Jeg fikk ikke med meg gårsdagen og må dra litt tidlig i dag, så jeg får bare med meg første del av dagen. Som dere ser så har jeg fått meg ny jobb, jeg har nå blitt leder av dette Senter for ekstremismeforskning, som ble opprettet for litt over en måned siden på Universitetet i Oslo. Det er et samarbeid mellom Universitetet i Oslo og 5 norske forskningsinstitusjoner, som er da Politihøgskolen, hvor jeg kommer fra og fortsatt har en tilknytning, NUPI, FFI, Fredsforskningsinstituttet ved UIO og HL-senteret, hvor vi har også noen internasjonale partnere. Og vi har fått i oppgave primært å forske og heter Senter for ekstremismeforskning. Men vårt hovedmandat går på å forske på høyreekstremisme og hatkriminalitet. Og det er et felt som jeg har jobbet med mye, ca. 15 år av min karriere, tror jeg, på slutten av 80-tallet og utover til starten av 2000-tallet, og så har jeg drevet med helt andre ting frem til det smalt 22. juli og etter hvert måtte komme tilbake til dette feltet. Så nå har jeg for fullt begynt å skulle jobbe med dette her, og det er… jeg skal ikke påstå at jeg har den totale oversikt, det har jeg på ingen måte, men jeg skal prøve å dele litt av hva som er utviklingstrekk og situasjonen nå og utfordringene nå.

Dette begrepet ”høyreekstremisme” er ikke uproblematisk for det dekker veldig stor variasjon av ulike ideologier og ulike typer bevegelser, altså alt fra høyreekstreme partier som kan ha et fascistisk eller nazistisk uttrykk eller et nasjonalistisk uttrykk eller antiislamistisk uttrykk, det kan variere veldig sterkt, til halvkriminelle

ungdomsgjenger med skinheadstil og en hel rekke andre ting imellom. Så ideologien varierer og organisasjonsformen varierer veldig sterkt. Men de har allikevel noen fellestrekk. Og det som kanskje er hovedtrekket, det er at man ser på grupper av mennesker som grunnleggende forskjellige og at de har… altså deres natur er knyttet til enten at de har en spesifikk hudfarge, en bestemt religion eller en bestemt nasjonalitet. Og de preges først og fremst av det de er, det vil kaller *essensialisering*, altså er du muslim, så er du førts og fremst muslim, og da kan du på en måte ikke la være å ha de og de karakteristika. Er du jøde, så er du først og fremst jøde osv. Og man har også en tendens til da å gradere i verdi, slik at noen er mer verdifulle enn andre.

Et annet hovedtrekk som vi finner igjen er denne konspirative forståelsen av verden, hvor man har ideer om at det er en ytre trussel, en ytre fiende. Det kan være jødedommen, det kan være Islam, det kan være kommunismen. Og så er det en indre fiende av forrædere som bistår disse ytre fiendene i å ødelegge oss. Og da har man ideen om at det kommer en stor katastrofe, en borgerkrig, et Armageddon, som kan ødelegge oss. Men vi må da gjøre motstand i en eller annen form, og voldelig motstand er da legitimt. Og man har ofte, ser man, en idé om en kommende borgerkrig eller rasekrig eller hva man kaller det. Dette er noen sånne trekk som går igjen.

Så må vi også huske at høyreekstremisme er et gradsfenomen. Det er slik at man… det er ikke så helt lett å si at når er det denne ekstremismen starter, men man sier gjerne at det har enten å gjøre med at man legitimerer vold eller at man avviser demokrati og universelle menneskerettigheter. Da går man over til det ekstreme, etter min forståelse.

Forsøk på å definere et mangfoldig fenomen:

- *Høyreekstremisme:* Dekker et bredt spekter av ideologier og bevegelser med noen fellestrekk:
  - *Ser på grupper av mennesker som grunnleggende forskjellige og (eksplisitt eller implisitt) av ulik verdi, enten det er på grunnlag av forskjellig rase, kultur, religion, nasjonalitet eller seksuell legning.*
  - *En konspirativ forståelse av verden; sammensvergelser mellom en ytre og en indre fiende, og hvor den indre fiende er forrædere som bistår den ytre fiende i å ødelegge oss.*
    - *Vårt folk er truet av en katastrofal undergang!*
    - *Voldelig motstand er en legitim respons for å hindre dette.*
    - *Borgerkrigen kommer, eller pågår allerede!*

Så kan jeg trekke frem at det finnes mange ulike sånne voldsdiskurser innenfor dette feltet. Men jeg vil trekke frem tre som vi har hatt veldig tydelige uttrykk for i Skandinavia. Det ene er den vi finner i den nynazistiske Hvit Makt-bevegelsen som snakker om at ”vi er den ariske motstandsbevegelsen som kjemper mot det sionistiske okkupasjonsregimet, ofte omtalt som the Zionist Occupation Government, eller ZOG, og raseforrædere. Det er en ny versjon av den gamle ideen om den jødiske verdenskonspirasjonen. Men det som på en måte skjedde når Hitler-regimet tapte 2. verdenskrig, var at nå har på en måte jødenes maktovertakelse vært total, så nå er det i grunnen jødene som sitter med makta, og de har oppnådd det ved hjelp av de såkalte raseforrædere. Dette er den diskursen, den måten å snakke om dette på og tenke på dette på som vi finner i disse raserevolusjonære bevegelsene, som vi blant annet har sett blant norske og ikke minst svenske nynazister.

Den andre varianten, den har vi sett mye av i Norge og i Danmark spesielt blant ulike typer innvandringsmotstandere som snakker om at ”vi er den nye motstandsbevegelsen som kjemper mot den islamistiske invasjonen av vår tids landssvikere”. De knytter seg da gjerne opp til motstandsbevegelsen under 2. verdenskrig, altså den antinazistiske motstandsbevegelsen. En del av de sentrale personene

innenfor sånne organisasjoner som Folkebevegelsen Mot Innvandring (FMI) og Den Danske Forening (DDF) tilbake på 90-tallet, det var folk som faktisk hadde en bakgrunn som motstandsfolk under 2. verdenskrig, både i Norge og i Danmark. Og denne diskursen har hatt stort gjennomslag blant høyreekstremister i Norge og Danmark, men den har ikke hatt noe særlig gjennomslag i Sverige – av enkle historiske grunner. Altså Norge og Danmark var okkupert av Nazi-Tyskland under 2. verdenskrig og hadde en motstandsbevegelse. Sverige ble aldri okkupert. De svenske nazistene, de rakk aldri å bli landssvikere, så derfor så har det ikke vært den samme selvmotsigelsen å være svensk patriot og nasjonalsosialist som det er å være norsk eller dansk patriot og nasjonalsosialist. Det gjør også at den svenske nynazistiske bevegelsen er veldig, veldig mye større enn vi ser det i Norge og i Danmark.

Så så vi da en tredje variant av dette her i forbindelse med 22. juli-angrepet hvor Breivik prøvde å finne en ny måte å snakke om dette på ved å si at ”vi er de nye korsfarerne” som knytter mot denne europeiske, historiske erfaringen av å være korsfarere mot Islam under middelalderen: ”Vi er de nye korsfarerne som kjemper mot muslimenes tredje forsøk på å erobre Europa for Islam, og mot forrædere som bistår dem”. Altså det første forsøket var da maurerne som kom via Spania og ble stoppet av Karl Martell. Det andre forsøket var ottomanerne som kom fra Tyrkia og invaderte og ble stoppet utenfor Wiens porter, ”The Gates og Wienna” er et kjent nettsted for disse dagens antijihadister. Og det tredje forsøket er det som skjer gjennom masseinnvandringen nå i dag, sier Breivik og mange av hans meningsfeller. Det er liksom tre varianter av den samme tenkemåten, men da inntrykket i forskjellig språkdrakt og med ulike historiske referanser.

Så hadde vi en… eller nå ser vi starten eller i alle fall vi har begynt på det jeg vil kalle en ny bølge av høyreekstremisme i Europa. Men vi hadde en slik bølge i Norge og mange europeiske land på tidlig 90-tallet eller mye av 90-tallet hvor man hadde også en bølge av innvandring og en voldelig og høyreekstrem respons på dette.

Tre høyreekstreme voldsdiskurser

- *Nynazistene/Hvit Makt-bevegelsen:*
  - Vi er den ariske motstandsbevegelsen som kjemper mot det sionistiske okkupasjonsregimet (ZOG) og raseforræderne.

- *Innvandringsmotstanderne (FMI / NMI / DDF):*
  - Vi er den nye motstandsbevegelsen som kjemper mot den islamske invasjonen og vår tids landssvikere.

- *Anders Behring Breivik («Knights Templar»):*
  - Vi er de nye korsfarerne som kjemper mot muslimenes tredje forsøk på å erobre Europa for Islam, og mot forræderne som bistår dem.

I Norge har vi hatt en rekke bevegelser. Noen av dem, de eldste… ja, det var flere før det, men Norsk Front var den som kanskje var mest aktiv på slutten av 70-tallet. Det kulminerte med 1. mai-bombene, et par små bomber som ble sprengt i 1. mai-toget, det var i 1979, tror jeg det var, og førte til slutten på Norsk Front. Og det har vært et mønster vi har sett gjentatte ganger. Det samme skjedde med Nasjonalt Folkeparti, eller også grupper som kom før dem eller parallelt med dem, som het Norges Germanske Armé. Det sluttet jo brått, det var bare en liten flokk, en liten gruppe, men de endte jo da opp med Hadelands-drapene, det var slutten på dem. Så fikk vi Nasjonalt Folkeparti, hvor de også utviklet en terroristisk kultur og sprengte en del større eller mindre… eller små bomber blant annet, én av dem mot Nor Moské, så ble på en måte slutten på Nasjonalt Folkeparti. Så fikk vi utover på slutten av 80- og mye av 90-tallet det vi kalte nasjonalistmiljøet, som var en forholdsvis bred bevegelse eller samling av ulike grupperinger. Noen kalte seg radikale nasjonalister, andre var klart nynazister, noen var skinheads, andre prøvde å bygge partier. Nokså sammensatt. Men de hadde et… ja, det var snakk om 200-300 relativt unge mennesker fra ulike deler av landet. Mange av dem var relativt marginaliserte. Altså noen var det i utgangspunktet, andre ble marginaliserte av å tilknytte seg dette miljøet som var veldig stigmatisert. Igjen så har vi en rekke

sporadiske volds- og terroraksjoner, bomber mot Blitz, skyteepisoder og lignende, mye voldelige konfrontasjoner mot militante antirasister hvor begge sider kunne være ekstremt voldelige. Men dette kulminerte igjen med en voldsaksjon, nemlig drapet på Benjamin Hermansen i februar 2001. Det førte spesielt til at denne Bootboys og skinhead-kulturen fikk en bråstopp. Det var fullstendig stopp i rekrutteringen, og de forsvant helt ut.

Det eneste som egentlig førte seg videre er dette miljøet som heter Vigrid, som var ledet av Tore Tvedt, som var en slags merkelig sammenblanding av gammel norrøn mytologi eller, hva skal jeg si, nasjonalsosialistisk og antisemittistisk ideologi ikledd gammel norrøn mytologi. Han prøvde å lage en slags sånn religiøs ramme rundt dette her. Jeg snakket med en del av de som var med, og de sa at det var ingen som trodde på dette her, men det var ganske kult. Og de hadde ganske mye rekruttering. De drev og døpte folk og greier. Men det var jo også veldig stor gjennomtrekk i dette miljøet, og det har liksom dabbet av. Dels fordi de ikke lyktes med å holde på folk, men også fordi at det ble gjort en veldig god innsats fra politiet og PST med å ta bekymringssamtale med disse ungdommene og hvor det var veldig effektivt, de fikk plukket ut den ene etter den andre. Og jeg snakket med leder etterpå som sa at de var veldig frustrerte over det at politiet var så effektive i dette her. Og det funket, og det var veldig effektivt. Og det miljøet, ja, det har vært nedlagt flere ganger, men de finnes nå fortsatt på en hjemmeside, men de har ikke noe særlig kraft igjen.

Så det var på en måte ungdomsmiljøene. Og så hadde man da en rekke nasjonalistiske organisasjoner mot innvandring primært. Vi hadde Folkebevegelsen mot innvandring (FMI) hvor Arne Myrdal var den ledende personen. Han ble arrestert og straffet for bl.a. å planlegge en sprengning av et asylmottak, så han ble litt for radikal for dem, så han måtte starte sin egen bevegelse: Norge Mot Innvandring (NMI). Han jobbet da tett sammen med disse mer nynazistiske grupperingene i nasjonalistmiljøet. Det var vel den dyktigste lederen man har hatt i Norge kanskje siden Erik Blücher,

som ledet Norsk Front i sin tid. Men Myrdal hadde en betydelig grad av karisma og en viss troverdighet i disse miljøene som gjorde at han var ganske effektiv. Men han forsvant også ut etter sin andre voldsdom og døde sånn rundt 1995 og forsvant. Men Folkebevegelsen Mot Innvandring, de finnes fortsatt og er faktisk ganske aktive på Facebook-sider, en av de største, hva skal jeg si, der mye av den største aktiviteten foregår nå, faktisk.

Så hadde vi noen partier som Fedrelandspartiet, Hvit Valgallianse som hadde lyktes med å få valgt inn noen lokalpolitikere her og der. De hadde det i Drammen, bl.a., de hadde tror jeg også et eller annet fylkesvalg. Lederen for Hvit Valgallianse ble dømt for rasisme, Jack Erik Kjuus, for å ha promotert at man skulle sterilisere personer som var da adoptert fra andre deler av verden fordi de da ikke hadde riktig rase. Det ble litt for kraftige saker, og han ble dømt, og det partiet forsvant også ut. Men disse bevegelsene hadde en betydelig nedgang i aktivitet på 2000-tallet og lå ganske lavt nede i mange år. De fantes fortsatt, men det var ikke så veldig mye igjen av dem. Så fikk vi en ny fremvekst av det vi kan kalle anti-Islam- eller anti-jihadisme-bevegelser, som jeg skal komme litt tilbake til.

Den forrige bølgen av høyreekstremisme i Norge (1980-tallet frem til tidlig 2000-tall)

- Nynazistiske og ekstremnasjonalistiske ungdomsmiljøer
  - Norsk Front, Nasjonalt Folkeparti, «Nasjonalistmiljøet», BootBoys, Vigrid, m.fl.
  - Skinheadsgjenger
  - Sporadiske volds- og terroraksjoner (bl.a. drap)
  - Voldelige konflikter med militante antirasister
  - Sosialforebyggende tiltak var effektive overfor marginaliserte ungdommer
- Nasjonalistiske organisasjoner mot innvandring
  - Folkebevegelsen/Norge mot innvandring (FMI / NMI)
  - Fedrelandspartiet, Hvit Valgallianse m.fl.
- Nedgang i aktivitet på 2000-tallet

Og det vi ser nå er en fremvekst av… eller vi har sett de siste drøyt 5-6-7-8 årene, er en fremvekst av en ny type anti-innvandrings-bevegelse som først og fremst profilerer seg med å være anti-Islam. Men det er mange likhetstrekk mellom den nye bevegelsen og den tidligere anti-innvandringsbevegelsen. Noe av det som har vært fremtredende i denne nye anti-jihadistiske eller anti-islamske bevegelsen er ideen om det som kalles eurabia-teorien, altså en idé om at europeiske eliter har en sammensvergelse, altså EU spesielt, EU-ledelsen, en sammensvergelse med den muslimske verden om å legge til rette for at muslimene skal kunne komme og erobre Europa for Islam. Det har vært grunnlaget for denne eurabia-teorien. Den er ikke ny.

Bevegelser mot innvandring og islamisering

- Mye er som før:
  - Retorikken fra anti-innvandringsbevegelsene på 1980- og -90-tallet likner på mye av dagens Eurabia-teori: Europeiske eliter konspirerer med den muslimske verden om å erobre Europa for Islam

Hvis vi ser hva Arne Myrdal sa da jeg intervjuet han i 1989… for det første så skrev han en bok som kom ut i 1990 (*Sannheten skal fram*) hvor han beskriver da innvandrere og asylsøkere som pionerer i en muslimsk invasjonshær som skal erobre ”brohoder for Islam i Norge”. Dette inngår i en muslimsk sammensvergelse med sikte på å oppnå verdensherredømme. Akkurat det samme som eurabia-teorien sier: ”alle de fremmede inntrengerne som kommer hit […] var nemlig ikke kommet for å redde livet, slik de prøvde å innbille oss. De var kommet for intet mindre enn å overta landet vårt, bli så mange at nordmenn ville bli en minoritet i sitt eget land”. Det er grunnteorien. Og han sa videre når jeg snakket med han at ”muslimene er kommet for å erobre Europa. Jeg tror borgerkrigen ligger tre år frem i tid” sa han da i 1989. ”Enten kan vi gi opp, og la dem ta landet fra oss, voldta landet vårt. Eller vi kan forberede oss på motstand, og det er det vi holder på å gjøre nå.” Og så sa han videre at, det han mente, det var

legitimt. ”Vi skal ikke bruke vold mot innvandrerne, det er ikke de vi skal ta, vi skal ta politikerne”. Så spurte jeg hvordan da? ”Jo, ved å slå eller skyte dem”, sa han. Ganske kraftige ord han hadde.

Ja, litt om denne eurabia-teorien var jeg litt inne på, som er da fremmet av en rekke sånne ledende intellektuelle på dette feltet, Bat Ye’or er en av dem. En som heter Pamela Geller, og Fjordmann, som vi kjenner fra Norge, er sentrale ideologer i denne fremstillingen. Og Breivik tok dette til sitt bryst, og det ble sentralt i hans tenkning og hans kompendium.

Eurabia-teorien

En populær konspirasjonsteori om at EU-myndigheter har inngått en hemmelig avtale med islamistiske ledere om å legge til rette for muslimsk masseinnvandring til Europa, slik at Europa kan islamiseres.

En sentral forestilling hos bl.a. Fjordmann og Breivik.

Når vi da har disse anti-Islam-bevegelsene som vi har sett nå på de siste 5-6-7 årene, så bygger det i stor grad, ikke utelukkende, men i stor grad på disse eurabia-teoriene. Vi har en rekke grupperinger og bevegelser som har dukket opp. En av de største er vel det som heter Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN), som også har koplinger til lignende, som Stopp Islamiseringen av Europa eller ulike europeiske land. Det er vel den som har vært av de største. Så har vi fortsatt FMI, Folkebevegelsen Mot Innvandring, som er ganske aktive i en ny generasjon, stort sett relativt eldre folk. Og så har vi en del sånne som har vist seg å være døgnfluer, som Norwegian Defence League (NDL) som ble importert etter forbilde fra English Defence League. De prøvde liksom å skulle være aktivister i gatene. I England har de jo fått tusenvis av folk ut. I Norge ble det stort sett bare noen titalls. Og

det samme gjaldt Pegida som kom da fra Tyskland, en litt nyere bevegelse. De har masse folk i Tyskland og veldig lite i Norge. Det siste stuntet er jo da Soldiers of Odin, eller Odins Soldater, som kommer fra Finland. Jeg skal komme litt tilbake til dem.

Men det som er hovedmønsteret, er at det meste av aktivismen, den skjer på internett. Så de har *gått fra gata til data*, som vi pleier å si. Det er veldig lite gjennomslag i å kunne markere seg på gata, dels fordi det oppleves som ubehagelig og stigmatiserende antakelig, men også fordi det er mye enklere å sitte bak en datamaskin og mene voldsomme ting enn å skulle uttrykke det på gata.

Men det som kanskje er et viktig trekk her, det er at deltakerne i disse bevegelsene er ganske annerledes enn de vi så på 90-tallet. Da var jo hele dette nasjonalistmiljøet, som var i stor grad preget av relativt unge, forholdsvis marginaliserte folk, med typisk veldig lite utdanning. Det var få, jeg vet om et par stykker, som hadde noe høyere utdanning i det miljøet. Så var det disse eldre i nasjonalistmiljøet, altså anti-innvandringsmiljøet, der fant man nok folk, ja, advokater og litt av hvert. Men de hadde en sånn høyreekstrem bakgrunn. Det nye som gjelder disse anti-Islam-bevegelsene, er at man finner ganske mange som kommer fra venstresiden. Lederen, han som grunnlag SIAN, han var jo en tidligere Arbeiderparti avisredaktør, Tumyr heter han. Han har også vært fylkesleder i Humanetisk Forbund, så han kommer fra en helt annen kant. Og vi ser flere som da har kommet og kommer fra den radikale kvinnebevegelsen eller fra AKP-kretser og som har en helt annen bakgrunn enn det vi forventer. Vi finner også ganske mange veletablerte samfunnsborgere. Og vi finner jo selvfølgelig også disse marginaliserte, svakt utdannede folkene som ofte er utenfor arbeidslivet, de finner vi jo også selvfølgelig. Men det er mer sammensatt enn det vi så før. Men vi har jo en type som Hege Storhgaug, for eksempel, som da er en gammel AKP-er og rødstrømpe eller kvinnesakskvinne som bringer inn helt andre perspektiver og preger dette på en annen måte.

Anti-islam-bevegelser på 2010-tallet

- Eurabia-teorier
- Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN)
- Folkebevegelsen mot innvandring (FMI)
- Norwegian Defence League (NDL) (fra England)
- Pegida (fra Tyskland)
- Nettaktivisme (Facebook, blogger)

- Mer sammensatt medlemsmasse enn før
  - Noen tradisjonelle ekstremnasjonalister
  - Noen kommer fra venstresiden og kvinnebevegelsen
  - Mange veletablerte samfunnsborgere
  - Men også en del sosialt marginaliserte personer

Vi ser også ganske mange, og jeg tror at vi må si at det er ikke så lett å si at disse er høyreekstremisme. Noen av dem er det, noen av dem kommer fra en annen bakgrunn og er, hva skal jeg si, antireligiøse aktivister. De kan være radikale humanister. Jeg har snakket med en del av dem, og en må tro dem på det når de sier at deres drivkraft er motstand mot det som de oppfatter som en antihumanistisk og antidemokratisk bevegelse i denne radikale Islam. Så det er nokså sammensatt, dette miljøet. Men her ser vi da noen bilder da på Pegida i Tyskland. Så mange er det altså ikke i Norge.

Så finner vi også fortsatt den antisemittiske varianten. Dette er jo et typisk bilde her fra ideen om Zionist Occupation Government til høyre her, ikke sant. Altså symptomet er flyktninger som kommer til Europa, men egentlig er det da en jødisk plan bak om at her skal vi ødelegge den hvite rase gjennom masseinnvandring hvor da amerikanske og israelske myndigheter står bak, og de benytter seg av kulturmarxismebegrepet. Dette er hentet fra Facebooksiden til det som heter Borgervernet Rogaland, som da har vært aktive i et par år, og hvor da sentrale personer kommer fra det den såkalte Den norske Motstandsbevegelsen eller Norfront, som er del av en skandinavisk eller nordisk bevegelse, som kalles Den Nordiske Motstandsbevegelsen, hvor tyngdepunktet er i Sverige, Svenska Motstandsrörelsen, som er en gammel bevegelse som har vært her helt siden en 15-20 år snart. Og sentrale personer der har jo vært aktive side slutten av 80-tallet. Den Norske Motstandsbevegelsen fant vi på slutten av 90-tallet også, men den har vært litt sånn *on and off*. De har endt opp i kriminalitet, en del av de gutta. Men det er det sterkeste uttrykk for nynazismen i Norge. De har en 4-5-6 såkalte ”reder” rundt om i landet hvor de har små grupper. Men de er ikke mer enn en håndfull, som regel mindre enn 10 på hvert sted, kanskje bare en 2-3. når de har markeringer, f ekstremisme i Trondheim… for en stund siden så var det 10 stykker så vidt jeg husker som møtte opp, og 8 av dem var fra Sverige. Så det var ikke veldig stor folkebevegelsen.

Den anti-semittiske varianten

(lastet ned fra Borgervernet Rogalands Facebook-side, med koblinger til Den Norske Motstandsbevegelsen/Nordfront)

Så la oss se på den politiske situasjonen utover i Europa, så ser vi da litt av de viktigste utviklingstrekkene, det er jo veksten i de høyreradikale partiene og til dels den økende innflytelsen på høyreradikale partier. Og her har vi også et stort spekter fra de høyrepopulistiske partiene, som er klart innenfor demokratiets rammer, slik FrP er i Norge. Dansk Folkeparti er litt lenger ut til høyre. UKIP i England, men de er også innenfor, de arbeider klart politisk innenfor demokratiets rammer. Så har vi da partier, og disse kommer i hovedsak ikke fra høyreekstremisme for å si det sånn, men så har vi da en gruppe partier som kommer fra det ekstreme høyre. Sverigedemokratene kommer fra Hvit Makt-bevegelsen i Sverige. Front Nationale i Frankrike var også klare koplinger til fransk fascisme. Og det samme gjelder altså i Østerrike, vi ser det i Italia, Lega Nord i Italia. Så har vi da noen sånne høyreradikale høyre-ekstreme partier som er helt klart rasistiske og fascistiske, typen Jobbik i Ungarn og Gyllent Daggry i Hellas, hvor de ikke legger særlig mye skjul på sin fascisme og nazisme. Men noen av disse, særlig Jobbik i Ungarn, har jo koplinger inn mot det konservative partiet med den nåværende statsminister Orbán som da har beveget seg veldig langt ut mot det høyre. Men Orbán snakker nå om at Ungarn skal være et *illiberalt* demokrati, hva nå enn det måtte være for noe rart. Vi ser også tilsvarende tendenser nå i Ungarn og i Polen og i Slovakia hvor da disse partiene går veldig langt i å bli autoritære regimer. Og det er en skummel utvikling.

Det politiske ytre høyre i Europa

- En glidende skala fra
  - Høyrepopulistiske, men klart demokratiske partier (FrP, Dansk Folkeparti, UKIP, m.fl.)
  - via sterkt høyreradikale partier som Front Nationale (F), Frihetspartiet (i NL og Ø), Sverigedemokratene, Lega Nord (I), m.fl.
  - …til høyreradikale og høyreekstreme partier som er åpenbart rasistiske og autoritære (Jobbik, Gyllent Daggry)
  - Høyreradikale partier med autoritære tendenser har kommet til makten i Ungarn og Polen

En variant av disse høyreekstreme bevegelsene er det vi kan kalle *nativisme,* som er altså ideene om at stater utelukkende skal være bebodd av den innfødte gruppen. Vi ser eksempel på det fra Sveits. Dette symbolet, eller denne plakaten der, altså det er hvite sauer som sparker den svart sauen ut, det sorte får. Det er en åpenbar rasistisk referanse må en kunne si. Dette har slått ganske godt an i søsterpartier rundt om i andre europeiske land. Vi ser det her i Lega Nord i Italia, vi ser det i Vlaams Belang i Belgia og en rekke andre østeuropeiske partier. Der ser vi hvordan denne ideen tas opp, og de skammer seg ikke over det engang. Så det er jo en utvikling vi har sett.

Nativisme

"stater skal være bebodd utelukkende av medlemmer av den innfødte gruppen (nasjonen) og ikke-nasjonale elementer (personer og ideer) anses for å være en fundamental trussel mot den homogene nasjonalstaten" (Mudde 2007: 19)

Så har vi en ny problemstilling som har blitt veldig toneangivende de siste ukene og månedene, ideen om at muslimer er en trussel mot europeiske kvinner og hvor hendelsene i Köln i nyttårshelgen og andre steder – veldig dårlig håndtert av politiet, har bidratt til å skape veldig mye frykt blant kvinner og også blant europeiske menn som frykter at deres kvinner blir… altså det ligger noen koplinger her i forhold til å beskytte *våre kvinner*. Dette er et polsk magasin, "Islams voldtekt av Europa", sorte hender eller mørkhudede hender som

griper og voldtar en europeisk kvinne ikledd EU-flagget. Og denne plakaten fra Süddeutsche Zeitung som vel var ment som en kommentar til hendelsene i Köln og reaksjoner på det, men som vel har dukket opp på plakater i demonstrasjonstog som uttrykk for synet på muslimer. Det er klart at denne frykten er reell. Det er mange kvinner som har opplevd sånne situasjoner, så det er et reelt problem. Men samtidig så ser vi at dette blir pisket veldig opp av militante ekstremister på den ekstreme høyresiden og anti-muslimske bevegelser for alt det er verdt.

Muslimer – en trussel mot europeiske kvinner?

Og i Danmark… det som vi har fått, da, er en utvikling av det vi kan kalle *borgervernbevegelser* i en rekke europeiske land. Vi ser det mye i Tyskland, vi har sett det i alle nordiske land. Den første som var ute, som kom for et år siden, DanerVærn heter den, de har et symbol av et villsvin, som de sier er fredelig så lenge du ikke tirrer det, men hvis du tirrer det, så kan det bli voldsomt. Det er vel den gruppa i Norden som mest åpenlyst kaller seg borgerverngruppe og utfordrer statens monopol på legitim maktbruk. De sier at: ”DanerVærn, er en borger-rets og borgerværns-gruppe, der er dannet i erkendelse af, at den

danske stat ikke længere lever op til sin første og vigtigste forpligtelse: At beskytte borgerne. Ifølge ”samfundskontrakten”, frasiger vi os retten til våben og selvforsvar, mod at staten beskytter os. Den kontrakt har staten brudt. […] Hvis staten ikke forsvarer os, forsvarer vi os selv, med de nødvendige midler …” Når det er sagt, så sier de også at de ikke vil bruke vold offensivt. Men hele tiden driver de med sånn dobbeltkommunikasjon. På den ene siden så sier de at de skal ikke bruke vold annet enn i selvforsvar, mens på den andre siden legger de veldig vekt på at ”jo, vi har militær bakgrunn og har våpen hjemme og greier”. Så de har hele tiden denne dobbelt-kommunikasjonen.

Og det er vel noe av det vi finner typisk også i denne Odins Soldater, som oppstod i Finland. Grunnleggeren der, han kommer fra den finske motstandsrørelsen, som også var del av denne nazistiske nordiske motstandsrørelsen. Og han tok jo helt med seg tydeligvis da symbolikken fra disse høyreekstreme grupperingene med dette veldig krigerske navnet, Soldiers of Odin, og disse tradisjonelle høyreekstreme symbolene med vikinger og flagg og sånne ting, som helt klart kommuniserer høyreekstremisme og det kommuniserer krigerskhet og voldsberedskap. Samtidig, både i Finland og i Norge og i en del andre land hvor det har spredd seg, så prøver de å kommunisere veldig at ”Nei da, vi er ikke borgervern, vi skal ikke bruke vold, vi skal bare hjelpe politiet i deres oppgave med å holde orden i gatene og skape trygghet”. Og de er veldig opptatt trygghet, da. Det ser jo veldig trygt ut.

Se her! Det er to damer som kom gående over Bjørvika-brua, jeg var ute og gikk der for to og en halv uke siden, mitt bilde der. Og de damene ble intervjuet av avisen etterpå, og de sa at de var ganske skremte da de møtte den gjengen der. Og på bildet til venstre der er jeg og min kollega Ingvill Gjelsvik som står. Vi har sett det på nært hold. Altså de ser mye farligere ut på avstand enn når du får snakket med dem. De er i og for seg ganske hyggelige folk sånn sett, men samtidig de sentrale folka der, når vi fikk en oversikt over politiet, altså han nede der som står med bikkje, han hadde 74 saker på seg.

Han andre som er lederen for drammen, han hadde 24 saker, og det var ran og vold og dynamitt og våpen og sånne ting, kniv. Så det er ikke akkurat de som jeg følte var mest trygghetsskapende da i gatene.

Odins soldater skaper trygghet i gatene?

17

Samtidig så tror jeg også at dette er folk som i hovedsak var mellom 25 og 30 år og åpenbart hadde hatt en ganske rufsete ungdomstid. Jeg tror det i stor grad er folk som er på vei ut av en kriminell karriere, at de er på slutten av en kriminell karriere. Han ene, fra Tønsberg, hadde dom i 2015, men jeg tror altså riktignok at det i det hele tatt i stor grad er folk som kanskje ønsker å gjøre noe godt. De har vært med å gjøre mye bøll, men de ønsker å… antakelig tror de på det, at de ønsker å bidra positivt, for kanskje å gjøre litt opp for seg for det de har vært med på, samtidig som de gjør det på en måte som er veldig lite trygghetsskapende. Det er klart at politiet i Drammen, jeg fikk lov til å være med på deres parolemøte, og de brukte jo hele møtet til å snakke om hvordan de skulle håndtere disse for å unngå at det blir bråk med Odins soldater, så det var jo ikke

akkurat så veldig… og de satte av da ganske mye politiressurser til å passe på disse her. Og det ble jo… det var jo ressurser de da helst ville ha brukt på Drammens Torg for å passe på de fyllikene der. Så det var jo ikke mye hjelp for å si det sånn. Men også her så ser vi denne splittede kommunikasjonen, altså på den ene siden ser innmari farlige ut og på den andre siden prøver å si at de bare skal hjelpe folk. Og det funker ikke veldig godt.

Ja, og så den siste tematikken her. Det handler om denne terroristiske volden. Vi har jo hatt en forferdelig føling med det i Norge med 22. juli-angrepene som har ført terrorismen veldig nært oss. 77 mennesker ble drept. Veldig mange skadde. Det var jo tvil, var dette en gal manns verk eller var det en høyreekstrem terroraksjon. Og retten endte på det jeg mener er den riktige konklusjonen, det var en høyreekstrem terroraksjon. Og det er ikke den eneste vi har hatt i Skandinavia. I Sverige har vi hatt en serie veldig alvorlige terroranslag, først og fremst da Peter Mangs, altså det går langt tilbake i Sverige, de har hatt mange drap i Sverige. Men av de mest kjente, altså Lasermannen tilbake på tidlig 90-tallet. Peter Mangs var da en seriemorder som gikk rundt og skjøt folk med pistol i Malmö. Han ble dømt for to drap og en lang rekke drapsforsøk. Han har ganske sikkert gjennomført flere av de drapene han ikke ble dømt for. Og vi hadde nå… han var også en som rettsapparatet trodde var først og fremst en *mental case* selv om han ble dømt. Men senere har en forskningskollega av oss fått intervjuet han, og det er ingen tvil om at han var en høyreekstrem terrorist. Og det kommer veldig klart frem.

Vi hadde i fjor høst denne skolemassakeren i Trollhetta med da en person som drepte med sverd tre personer, en lærer og noen elever. Han valgte helt klart folk med mørk hud. Og det han etterlot seg av dokumenter viste klart at dette var et høyreekstremt terroranslag og hatkriminalitet. Han ville endre svensk innvandringspolitikk. I Tyskland har vi hatt også veldig mye høyreekstrem vold av forskjellig slag, både brenning av asylmottak og lignende ting. Men vi hadde også en gruppe nasjonalsosialistisk undergrunnsgruppe som opererte i mange år og drepte ti mennesker. Så det er… Det som er felles for

Peter Mangs og disse nazi-folka i Tyskland, det var jo at de prøvde å få det til å se ut som om dette var oppgjør i den kriminelle underverdenen, prøvde å få det til å se ut som om dette handler om innvandrerkriminalitet. I realiteten så var det rasistiske drap. Og politiet gikk på limpinnen og mediene gikk på limpinnen i ganske stor grad ganske lenge. Og det var ganske slående.

Så har vi hatt rundt i Europa, så ser vi da den høyreekstreme volden og terroren kommer ofte litt i skyggen av den islamistiske. Men når vi begynner å telle hvor mange som har blitt drept, så er det nesten like mange. Ikke fullt så mange, men særlig i Russland har det vært da 600 som har vært drept høyreekstremister de siste 10 årene. Det er ganske formidabelt. Og vi har da sett 300 i Vest-Europa siden 1990 etter da studier som er gjort av mine kolleger Jacob Aasland Ravndal og Johannes Due Ernstad.

Jacob har laget en statistikk her som viser hendelser, ikke antall drepte. Der ser det ut som antall har gått ned. Men vi hadde da her en stor bølge på tidlig 1990-tall. Det var en stor grad anslag mot asylmottak. Noen av dem var dødelige, men de fleste var da ren skade. Men i antall så ser det ut som om dette har gått ned. Men når det gjelder drap, så kan den ha sett litt annerledes ut. Det ser du her i 2011, så bar det bare 3 registrerte anslag, men ett av dem var jo i 22.-juliangrepene i Norge med 77 drepte. Så mønsteret er at det har vært noen få veldig dødelige terroranslag fra de høyreekstreme. Og veldig mange som har vært sånn at de har drept én eller to eller ikke drept noen og at det bare har vært materielle skader eller kroppsskade hvor hensikten har vært først og fremst å skade eller ydmyke eller trakassere eller skremme folk vekk eller skremme folk til taushet. Men det har vært rettet mot bestemte kategorier mennesker, altså: Muslimer, jøder, innvandrere, homofile og en stor kategori jeg vil kalle *flyktningevenner* eller antirasister.

Høyreekstreme drapshendelser i Vest-Europa
1990-2015 (N=185). Kilde: Jacob Aasland Ravndal

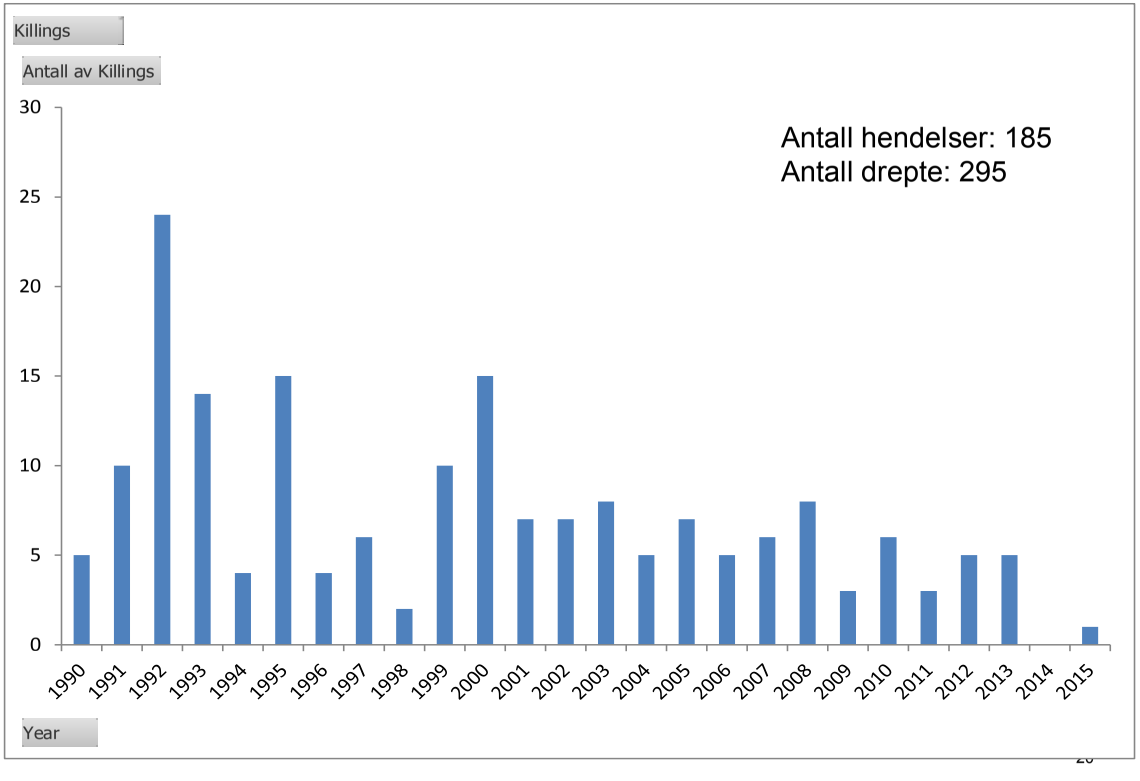

Det meste av den høyreekstreme hatkriminaliteten er vold i liten skala, vanligvis ikke for å drepe

- **Rettet mot bestemte kategorier av mennesker**
  - **Muslimer, jøder, innvandrere, homofile, «flyktningevenner», etc.**
- **Vold for å skade eller ydmyke**
- **Trusler og trakassering for å skremme, påvirke eller fordrive**
- **Skadeverk mot eiendom**
- **Nedbrenning av asylboliger, etc.**

Jeg skal helt til slutt ta en liten vase som handler om hverdagsrasismen. Dette er hentet fra Facebook i et lite sted på Østlandet. Vi har prøvd å analysere det som best vi kan. Men foranledningen var altså at det var et bolighus i dette området hvor det var flyttet inn ti enslige mindreårige asylsøkere, barn, uten foreldre. De leker i hagen med ball. Stadig vekk så triller ballen over til naboen, og de blir forbanna. Og så begynner da disse naboene å utveksle en del synspunkter på facebook. Og disse personene her, de fremstår da med fullt navn selvfølgelig, det er en helt åpen facebook-gruppe, med bilder av seg selv og dåpsbarnet eller ungen eller noe sånt, det er helt tydelig familiefedre med villa, Volvo og vovvov:
(Følgende utveksling av meninger er hentet fra en «screenshot» fra Facebook i 2015. Sted og navn er anonymisert. Dialektuttrykk er tatt vekk. Noen av de litt mindre «kraftige» utsagn er også redigert bort. Ellers er dialogen autentisk):

- Hans Hansen: Fy faen til møkk. Jeg blir varm i topplokket. (19.11)
- Nils Nilsen: Snart går ruta di i stykker pga. fotballen, og så setter dem seg til å drite i hagen din. For dass vet de ikke hva er.(kl. 19.15)

- Hans Hansen: Det blir mord snart. (19.17)
- Arne Arnesen: Skjer a Hans? (19.17)
- Hans Hansen: Våre landsmenn tar snart over hele Lillevik (19.18).
- Arne Arnesen: Stedet er jo snart ikke annet enn en ghetto. (19.19)
- Svein Svensson: Låne hagle?(19.19)
- Hans Hansen: AG3.(19.20)
- Svein Svensson: TNT.(19.21)
- Hans Hansen: Ja. (19.21)
- Svein Svensson: Legg ut sjølskudd. (19.31)
- Karl Karlsen: Jaggu på tide at du bidrar litt til fellesskapet og tar imot noen du og. (19.34)
- Bård Bårdsen: Jeg bor nå bare 200 meter unna deg og er ikke plaget av dem. Men de går etter pengelukta. (19.36)

Hvis du ser på tida, så går dette veldig fort. Og så noen dager senere, så er de i gang igjen:

- Hans Hansen: Jeg får snart hjertestans. (18.04)
- Nils Nilsen: Teller 17 unger sånn av og på i hagen din. (18.06)
- Hans Hansen: Eier du noen. He. He? (18.09)
- Nils Nilsen: Nei, de er ikke mine. Vil ikke at de skal blande seg med neandertalerne.(18.11)
- Hans Hansen. Ha. Ha. Hvordan skal en få satt en stopper for dette? (18.12)
- Bjørn Bjørnsen: Tja, dynamitt? (18.13)
- Hans Hansen: Nils! Kjør inn bilen din. Ballen var innom den nå. (18.15)
- Bjørn Bjørnsen: Finn frem hagla. (18.15)
- Nils Nilsen: Skal ned og sette på kufanger'n nå. (18.16)
- Hans Hansen: Tøfft. (18.17)
- Hans Hansen: Er tragisk hvor frekke folk er. (18.25)
- Jørn Jørnsen. Finnes visst ikke grenser lenger.(18.26)
- Hans Hansen: Å faen får en gjort med dette? (18.27)
- Jørn Jørnsen: Ikke lett å si det. Må nok kjøpe huset etter Iversen. (18.31)

- Svein Svensson: Deng dem en etter en.(18.38)
- Erik Eriksen: Be dem inn på pizza. Husk svinekjøtt. (18.40)
- Hans Hansen: Her gir vi ikke bort noe.(18.42)
- Trond Trondsen: Sett deg på trappa og spis sjokoladeboller samtidig som du humrer ondskapsfullt. (18.47)
- Hans Hansen: He, he, he. (18.47).

Dette er en ganske typisk utveksling. Det er ikke spesielt. Det er veldig mange sånne historier hvor folk sitter… dette er ikke høyreekstremister, dette er folk som er forbanna og irritert over det som de ser i deres møte med flyktninger i nabolaget, og så får det sånne uttrykk som er… dette er ikke ment bokstavelig. Jeg tror ikke noen av dem kommer til å finne frem hagla og skyte eller å kjøre over ungene med bil. Men det er uttrykk over mye frustrasjon og mye aggresjon og ganske rasistiske holdninger. Dette er hatprat. Det er ikke hathandlinger i den forstand, de kommer neppe til å drepe disse ungene, men det er veldig hatefullt. Og det kan da gi, selv om ingen av disse her kommer til drepe noen, så kan det gi legitimitet til de som kanskje tar det skrittet selv.

Noe av det vi fant da jeg forsket på rasistisk vold på 90-tallet var at de som gjennomførte voldsaksjonene var ikke de som på en måte stod for ideologi og argumentasjon, men det var unge, det var den lokale rampegjengen som ikke var politisk bevisste eller ideologisk eller noen ting, men de trodde de representerte den tause majoritet og gjorde det andre ikke turte å gjøre. Og så er det spørsmål om hva en skal gjøre med sånt, altså den type utsagt vi så, det er antakelig at… det er ulovlige handlinger. Jeg snakket litt med politifolk om dette som sier at dette er straffbart. De kunne ha rykket inn. Og mye av det ligger i grenselandet. Og så er det da spørsmål om hva man gjør med dette. Skal man gripe inn?

Det som skjedde var at etter en viss… politiet var litt trege, dette lå ute ganske lenge, så tror jeg det var de som jobbet med flyktningene som presset litt på politiet, så tok politimannen en telefonsamtale og ringte de som hadde hatt de kraftigste uttalelsene av de som eide

den… det var en privat men åpen Facebook-side. Og da la de seg flate og de beklaget, og etter påtrykk fra politiet så stengte de ned eller i alle fall fjernet disse uttalelsene. Så det var vel det som ble utkommet av det, og det er ganske typisk for hva politiet gjør med dem, at de bruker… det er sjelden de straffeforfølger. Det har vært en del caser av straffeforfølgning av hatkriminalitet i løpet av 2015. Så det er en økende tendens til at politiet tar det ganske… bruker strafferettslige virkemidler. Men det mest vanlige er å ta disse advarslene og snakke med folk. Ja. Jeg tror vi skal stoppe der. Så har vi kanskje tid til noe spørsmål.

Hva betyr dette – og hva gjør vi med det?

- Er slike utsagn innenfor eller utenfor ytringsfrihetens grenser?
- Er det ulovlig å fremsette slike hatefulle ytringer?
- Kan dette forstås som å fremsette trusler?
- Eller er det bare forkastelige uttrykk for sinne og frustrasjon?
- Er slike utsagn som skjer i det offentlige Facebook-rommet noe politiet, kommunen eller andre bør følge opp?
- Hva kan eller bør politiet eller kommunen eventuelt gjøre?

- I dette tilfellet ringte en politimann fra det lokale politidistriktet til de som hadde kommet med de kraftigste uttalelsene, og snakket dem til rette.
- De beklaget og var enige i at dette hadde gått for langt.

Fokus på ekstremisme v/ Jan Erik Sandli, assisterende direktør i Kriminalomsorgsdirektoratet

Da er vi i gang. Det vi skal snakke litt om er hva vi gjør i KDI på dette temaet for konferansen. Jeg hadde tenkt å, siden jeg er invitert hit, så hadde jeg tenkt å starte med noe helt annet og benytte anledningen til å si og snakke om noe helt annet i to minutter, da.

Hva var det vi opplevde i kriminalomsorgen… Ikke sant, vi har jobbet veldig mye med kapasitet og kapasitet og plasser og plasser, og i årevis. Og vi har alle vært enige om, fagorganisasjonene, vi i KDI, har vært enige om at 90 % er liksom det belegget vi skal ha. Det er 90 % vi skal ned på. Det har vi jobbet for i alle år. Og hva så vi? Og så har vi sett det, så vidt, et par ganger før i historien, en gang sånn i 2010, så

var vi nedom i januar, og så var vi en gang på 90-tallet, så var vi nedom. Men da var vi liksom i januar, rett etter juleferien, og alle ledige plassene var i de store, åpne anstaltene, og det var smekk fullt i alle lukkede fengsler. Og da var det sånn at vi hadde stor kø, det var masse brudd på varetektstidsfrister, og vi hadde ledig kapasitet de gangene. Men hva var det som skjedde i fjor når vi åpnet Norgerhaven fengsel? For første gang så opplevde vi altså den situasjonen som vi mener er den ideelle. Jeg mener, man kan være enige eller uenige i å leie plasser i Nederland, det å synes at det er helt vanvittig, det er helt akseptabelt. Men det var mange som var ute og sa at vi ikke trengte kapasiteten, at vi hadde ledige plasser i Norge, og det synes jeg var unødvendig å si den gangen, at vi ikke trengte de 242 plassene. For da i 10 minutter var vi nedom, 89,9 %, og så var den ledige kapasiteten, den var i stor grad på fengsler med høy sikkerhet. Så vi var i en ideell situasjon, plutselig klarte vi varetektstidsfrister, og da var det masse folk ute og sa at vi trengte jo ikke de plassene i Nederland. Eller… vi trengte... Nederland var jo greit, at man ikke trenger Nederland, men vi trengte ikke kapasiteten, for vi kunne jo fylt de norske fengslene i Norge. Og da blir det tungt å argumentere for 90 %, altså. Jeg måtte ta den, Asle. Så hvis dette skjer igjen, så synes jeg vi skal fortsette, vi skal jobbe for 90 %, og den ledige kapasiteten når vi er på 90 %, den skal vi ha på fengsler med høyt sikkerhetsnivå, da klarer vi varetektsfristene, da klarer vi blant annet å jobbe med dette. Da har vi fleksibel kapasitet.

Det andre, før jeg går løs på temaet, det er at jeg skal hilse fra Marianne Aardal, som bruker å være her. Hun forsvant i går på et sånt internasjonalt møte, hun hadde ikke anledning og beklager det, for hun bruker å være her og setter stor pris på dette seminaret.

Så så jeg litt hva dere snakket om i fjor, og da virket det som om vi snakket veldig mye om kaffe på dette seminaret i fjor, og Cirkelkaffe. Så jeg gikk inn og sjekket, da, hvor mye Cirkelkaffe kjøpte vi i fjor. Altså, vi kjøpte 53 000 poser à kr 1, så vi brukte altså 53 000 kr på Cirkelkaffe. Og så kjøpte vi Evergood, 4 enheter kjøpte Evergood, og

den koster 27 kr posen. Og der kjøpte vi for 53 000. Så det var dagens oppdatering på kaffefronten. Formidabelt, altså!

Det vi skal snakke om, som er dagens tema, er hva vi gjør i KDI på området. Vi har en del oppgaver. Bakgrunnen for hvorfor vi fokuserer på radikalisering og voldelig ekstremisme, det er kjent, og det er mange foredrag her av folk som har mye mer greie på dette her enn meg, så jeg skal ikke gå inn i det. Men både fra terrorhendelsen i København, i Paris og Tunis, alle de satte jo… en del av diskusjonen der var jo kriminalomsorgen som arnested for radikalisering, både da fengsler, men også straffegjennomføring ute i samfunnet er nevnt. Og dette er jo bakgrunnen for i og for seg hvorfor dette kommer på dagsorden i kriminalomsorgen, hvordan dette store temaet diskuteres i dag. Og i regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme, så er Kriminalomsorgen gitt en plass i 3 av tiltakene som er nevnt. Og det første er at vi skal styrke kunnskapen gjennom utdanningen av ansatte, vi skal for det andre etablere et korps av livssynsmedarbeidere i Kriminalomsorgen, og det tredje er etablering av en mentorordning. Jeg skal si litt om de to første, og så kommer prosjektlederen for mentorordningen og snakker om det siste.

Så gjorde vi en annen ting, som er litt spennende, synes jeg, på grunn av dette her, det var når vi skulle diskutere hvordan skal vi organisere dette arbeidet med radikalisering, så… I stort i Kriminalomsorgen, så startet vi, vi skulle etablere dette mentorprosjektet som Siham leder, og da vi skulle etablere det, ja, da må vi ha en styringsgruppe, samarbeid med tjenestemannsorganisasjonene, hovedverne-ombudet. Så satte vi opp en prosjektorganisering rundt det. Og i diskusjonene om det, så ser vi at her skal vi ha de store tingene, som er en diskusjon av dette problemet i stort, som i og for seg dette seminaret er et bevis på, der har vi ingen organisering og samhandling. Mens på det mentorprosjektet, som er bare en del av hele problematikken, der hadde vi en stor styringsgruppe der jeg satt, Marianne Vollan satt og sånn, og så fant vi ut at dette er jo ikke klokt.

Så da gjorde vi i og for seg noe som er nytt, og jeg synes det er spennende for å få til en samhandling med tjenestemanns-organisasjoner og hovedverneombud, at vi lager i og for seg en styringsgruppe for å jobbe med hele den brede problematikken, med radikalisering, voldelig ekstremisme, så lager vi en styringsgruppe som har et mye bredere mandat enn bare prosjektet, som vi skal i gang med. Så det er det jeg har prøvd å illustrere med den tegningen, da, at i og for seg man har en styringsgruppe som går ned for hele og koordinerer hele arbeidet. Og så er den jo samtidig i og for seg styringsgruppe for det selve prosjektet, som dere ser på høyresida. Jeg synes dette er en spennende måte å organisere et utviklings-arbeid, som har en mye mer sånn… mye av dette er jo linjestyrt og sånn. Vi har for øvrig fått til det arbeidet, så har vi fått 3 millioner kroner til kriminalomsorgen i friske penger, der 1 million er til KRUS og 2 millioner til kriminalomsorgen generelt.

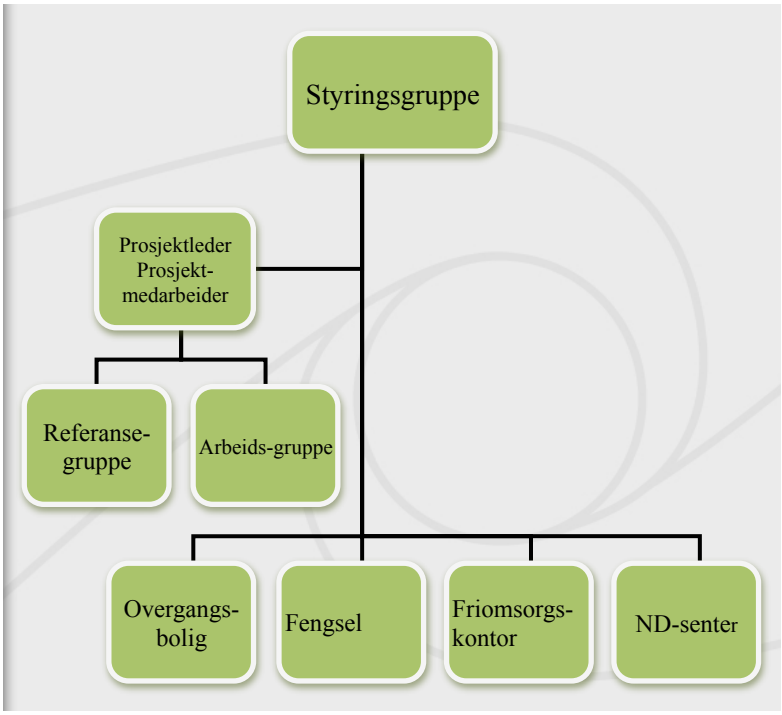

Hva er det vi gjør? Styrke kunnskapen, altså det tiltak 7. Hva er det vi har igangsatt der? Jo, det vi har igangsatt er ulike tiltak for å styrke kunnskapen. Og for det første, så er jo disse spørsmålene tatt inn i studieplanen for de som går på fengselsskolen. Så de lærer om det som en del av sin grunnutdanning og diskuterer dette. Så har vi fått inn flere kurs i KRUS sin kurskatalog i 2016. Det skal være en stor samling 23-24. mai Det skal være en fagkonferanse 16. og 17. november. Og så i tillegg, som jeg kommer til, så etableres det et korps av ressurspersoner ute på regionene og lokalt nivå som skal jobbe med dette her, og det er planlagt 4 samlinger for disse, den første nå i neste uke. I tillegg, så har jo KRUS ressurser til å komme ut og diskutere. Så i og for seg, det informasjonsarbeidet ut, det koordineres av Hege Bøhm Ottar på KRUS, og man henvender seg der dersom man ønsker innspill. Og vi skal jo få noe av det etterpå, på hva KRUS kan bidra med. I tillegg så foregår det også forskning fra KRUS på området, så det iverksettes.

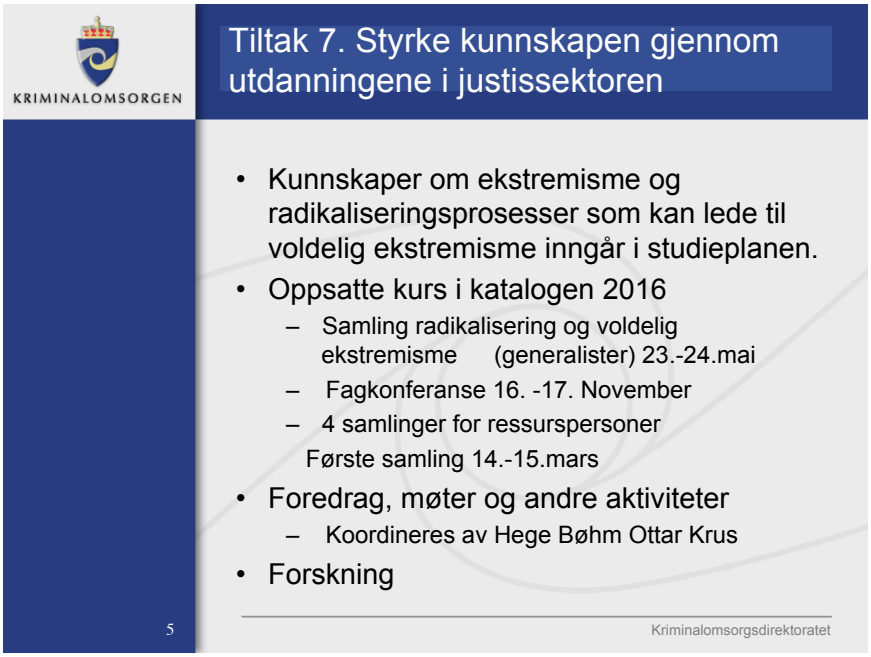

Den gruppen av ressurspersoner som også er en del av dette å få informasjon og få diskusjon, som denne gruppen er, den er under etablering. Det er mulig at allerede navnet er kommet inn. Så tanken er å ha en liten gruppe som bistår da i og for seg direktoratet og KRUS i å formidle kunnskap nedover i organisasjonen og også være et bindeledd mellom i og for seg Kriminalomsorgen og samarbeids-partnere og koordinere det. Så det som er planen i dag, det er at det totalt sett skal være 11 personer som da oppnevnes og er en del av dette i og for seg nettverket. Så det er i og for seg det vi gjør på dette området, altså vi har grunnutdanningen, vi har en omfattende konferanse og kurs på området, det er mulighet for foredrag, vi har forskning, så har vi denne gruppen av ressurspersoner. Det kan du si at vi foreløpig har gjort for den kunnskapsformidlingen. Men en helt sentral medarbeider på dette området her hos oss er jo Finn Grav, som har ansvar for mye av dette her.

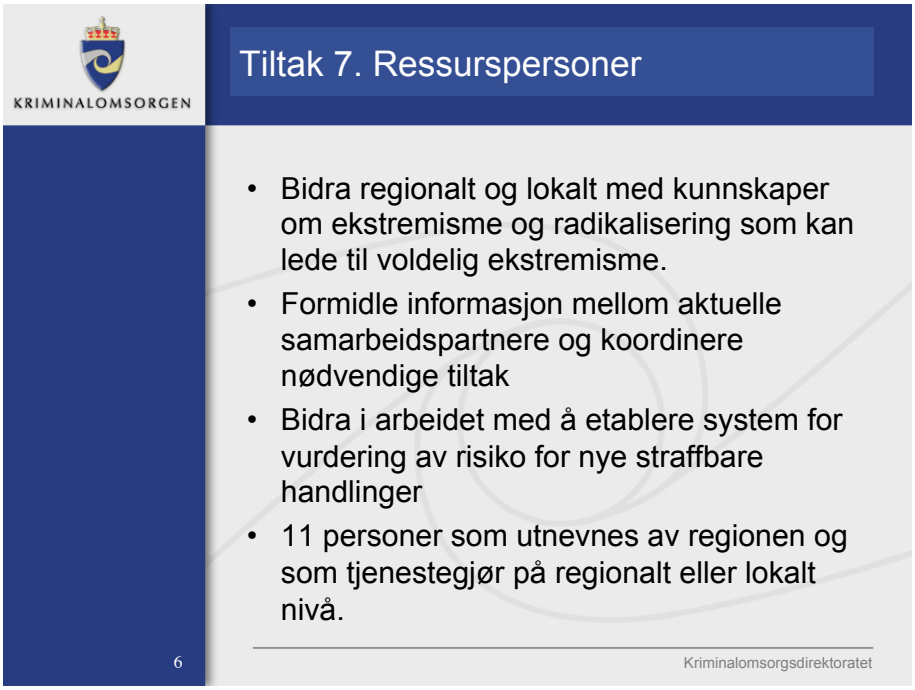

Det neste som vi skal gjøre, det er å etablere en gruppe av livssynsmedarbeidere i kriminalomsorgen. Og tanken bak det, og det man skal begynne med, er et team i Oslo og Oslo fengsel, det er planen. Og tanken bak det er at hvis man får et team av representanter fra ulike livssyn som jobber sammen inne i fengselet, så vil det kunne bidra til å unngå en sånn polarisering mellom ulike religioner, kulturer osv., altså at man har i og for seg livssynsmedarbeidere fra ulike religioner som jobber sammen og i og for seg demper mulige konflikter. Tanken er også at det vil bidra til at man unngår at enkelte sterke innsatte i og for seg tar den lederrollen selv og blir mer sånne selvoppnevnte ledere på ett eller annet vis.

Denne ordningen er dessverre ikke... arbeidet er ikke kommet langt. Det er noen diskusjoner… vi betaler jo vanligvis ikke for dette, dette er jo sånn forvaltningssamarbeid mellom etater… normalt sett som religiøse tjenester inni fengselet. Så det er ikke noen, foreløpig i hvert fall, ikke noen finansiering på plass. Jeg synes vi i kriminalomsorgen har nok å bruke pengene på om dagen. Så det er noe med det. Men

dette antar jeg kommer på plass. Men det ligger litt etter, altså den del 1, om kompetanse, og det vi skal snakke om nå, som er det vi har jobbet mest med, og det er etablering av mentorordningen. Da har vi et lite skifte.

Siham Sidali, prosjektleder for mentorprosjektet (KDI)

Hei! Som sagt, mitt navn er Siham Sidali, nyansatt i KDI. Jeg har jobbet i kriminalomsorgen i nesten 12 år, jobbet tidligere i fri-omsorgen i Oslo. Jeg skal si littegrann om mentorordningen. Det er et 3-årig prosjekt, det startet i november 2015, og det er satt opp frem til november 2018. Og så var det riktig som det ble sagt i går fra statssekretæren, at det er innvilget 2 millioner. Og det er ikke mye, men det er i hvert fall litt som vi kan ta av og som vi har begynt å bruke. I tillegg til meg i prosjektet, så er det prosjektmedarbeider Gazi Mikaill, som er tilsatt. Han er lokalisert i region Øst. Så det er de to faste stillingene, eller på engasjement i prosjektet i tillegg til da… det mentorordningen står for er å rekruttere mentorer. Målsettingen med prosjektet er å forebygge at domfelte og innsatte rekrutteres til voldelig ekstreme radikale miljøer gjennom bevisstgjøringsarbeid. Når vi sier "innsatte og domfelte", så gjelder dette her alle de som er under kriminalomsorgen til enhver tid, også varetektsinnsatte. Så det er ikke bare de som er under dom. Og det gjelder både de som soner da innenfor og utenfor fengsel.

Formålet med prosjektet er også å utvikle og utprøve en mentor-ordning som vi er i startfasen i nå, som er rettet mot innsatte og domfelte som forstås å være sårbare for radikalisering og rekruttering til voldelig ekstremisme. Og i handlingsplanen så stod det "spesielt unge innsatte". Men vi har i prosjektet valgt å ikke ha noen aldersgrense, så det gjelder jo alle. Så lenge det foreligger en bekymring, så skal den meldes inn. Og mentorordning kan da settes inn på alle.

Formålet med mentorordningen er at den skal bidra til å forebygge fremtidig kriminalitet relatert til ekstremisme hos målgruppen. Og det skal også utvikles og utprøves en opplæringspakke for mentorer,

for de mentorer vi rekrutterer nå tenker vi skal ha en opplærings-pakke fra oss uavhengig av hvilken yrkesbakgrunn og utdanning de har fra før av.

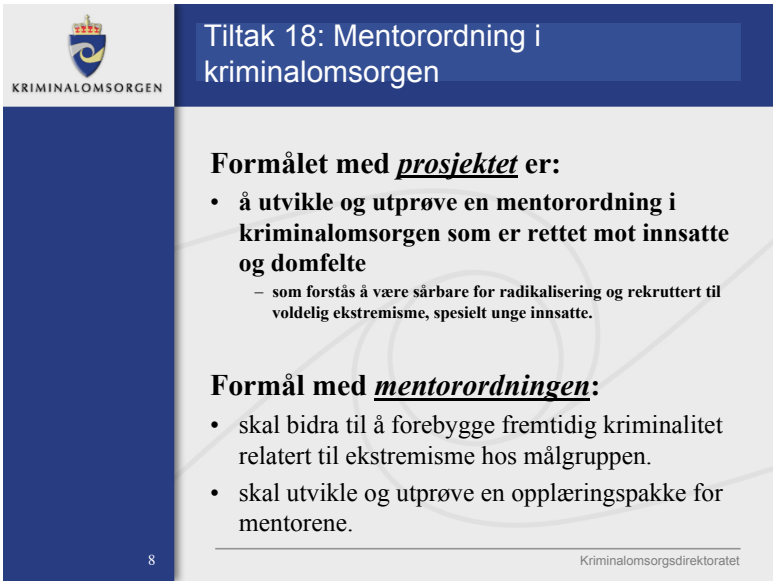

Og så har prosjektet noen delmålsettinger. Jeg skal ikke gå inn på alle de, men den er på en måte litt sånn todelt, det er både forebyggende, for å hindre at personer, vi bruker den samme definisjonen som ble nevnt her tidligere, forebygge at personer er villig til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Og så er det i tillegg å gripe inn i prosesser, som ble nevnt her i går, på de som allerede er gjennom tunellen, som jeg tror det var PST som la frem.

Prosjektets delmålsettinger er:

•Å forebygge at domfelte bruker eller oppmuntre andre til å bruke vold for å nå politiske mål.

•Å forebygge at domfelte oppretter eller opprettholder kontakt med personer eller grupper av personer som er villige til å bruke vold for å nå politiske mål.

•Å gripe inn i prosesser der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske mål.

Kriminalomsorgsdirektoratet

Litt om hvem som er i målgruppen for mentorordningen: Vi har tatt utgangspunkt i straffeloven i forhold til hatkriminalitet, men det er ikke noen uttømmende liste, det var bare for å nevne noen. Men dette er i hvert fall de som vi kommer til å se nærmere på i forhold til om det foreligger noen bekymring på de som er dømt for hatkriminalitet. Og de har vi jo ikke mange av i norske fengsler. Men det som er avgjørende er hvorvidt personen er sårbar, og der kommer dere inn i forhold til hva det er dere fanger opp av personer som kan være i risikosonen av at det enten er allerede i radikaliseringsmiljøet eller det er fare for å bli rekruttert, som vi har snakket veldig mye om tidligere i forhold til fengsler, at det er en plass hvor man er mer sårbar for å bli hentet inn. Men dette kommer vel kanskje David til å si litt mer om etterpå.

Dette her baserer seg på frivillighet. Tanken er at det å tvinge noen til mentorordning vil påvirke forhold mellom mentor og mentorerte. Så da har man tanken om at det skal være frivillig for å oppnå best mulig resultat. Så det er om å finne og motivere våre domfelte til å ta imot en slik ordning. Og det har jeg troa på at vi kommer til å klare, dette med å jobbe med motivasjon.

Mentorordningens målgruppe:

Domfelte og innsatte med utgangspunkt i straffeloven - hatkriminalitet :

- Terrorhandlinger
- Hatfulle ytringer
- Diskriminerende handlinger
- Skjerpende omstendigheter

- **Det avgjørende er hvorvidt den domfelte eller innsatte er sårbar for radikalisering og rekruttering til voldelig ekstremisme**

Baserer seg på frivillighet

Litt om mentorer: De vi tenker oss å rekruttere i Kriminalomsorgen, vi skal opprette en sånn mentor-pool eller mentor-korps, med personer fra ulik bakgrunn, alder og etnisitet, kjønn. Vi har vært og observert litt i Danmark og i England i forhold til hvordan man har gjennomført mentorordning der. Poenget er å finne en god mentor-match, og da har vi sett at hvis man rekrutterer personer fra ulike lokalsamfunn, hvor man har noen felles interesser, så er man bedre i posisjon til å vekke tillit hos den domfelte. Så vi har per i dag rekruttert 6 mentorer som starter en opplæring på mandag neste uke. Mentors oppgaver vil i hovedsak være det å gi råd og veiledning, bistå med noe praktisk bistand og dette med å ha kognitive samtaler.

Og så har vi satt noen kriterier til disse mentorene, at de skal fremlegge uttømmende vandelsattests, det er ikke noe krav til plettfri vandel, men de skal fremlegge det, de skal fortrinnsvis være over 25 år, de skal dokumentere sitt arbeid, de skal føre logg, og de skal følge kriminalomsorgens etiske retningslinjer og samarbeide med alle våre samarbeidspartnere.

KRIMINALOMSORGEN

Tiltak 18: Mentorordning i kriminalomsorgen

En klar fordel er opprettelse av en «mentorpool» eller et mentorkorps.

MENTORER:

Mentorkorpset bør bestå av et

- bredt spekter mennesker med ulik status, både hva gjelder alder, etnisitet, utdannelse, kjønn, etc.
- Poenget er å finne en god «mentormatch» i hvert enkelt tilfelle.
- Mentorkorpset bør videre være åpent for alle faggrupper og samfunnssjikt.
- Det avgjørende må være interesse og hvorvidt personen er i stand til å vekke tillit hos domfelte.
- Mentors oppgave vil være:
  - Råd og veiledning
  - Praktisk bistand
  - Kognitiv samtaler

Kriminalomsorgsdirektoratet

Det vi er avhengig av i prosjektet, er jo å få henvendelser fra enhetene, så vi er jo avhengig av alle dere som sitter her. Så vi rekrutterer jo da fra fengsel og overgangsbolig, friomsorg og ND, der hvor man har personer som er i målgruppen. Så det er det dere opplever i hverdagen, og drøfte det internt og melde det via linja som gjør at vi kan gå inn og jobbe med målgruppen. Men det er viktig å huske at mentorordningen er kun ett av tiltakene som kan settes inn. Så det er jo ikke sikkert at det er mentorordning som er det rette tiltaket. Men KDI ønsker å få rapportert alle personer man har vært bekymret for i forhold til radikalisering og voldelig ekstremisme. Og så får man se deretter om det er mentor som er et egnet tiltak. Men dette er det viktig å ha med seg, at det er en ekstra ressurs i tillegg til det vi allerede har inne. Og de blir lønna da av prosjektet.

Litt om status om hva som gjøres nå: Det er jo fremdeles i startfasen, så vi må gjøre oss noen erfaringer og evaluere det. Men vi jobber nå med implementering og forankring av mentorordningen. Det gjelder for hele landet. Vi sender ut et brev nå, sendte det i hvert fall inn i til region øst i forhold til alle enhetene. Vi har fortrinnsvis rekruttert mentorer fra østlandsområdet, men vi skal også besvare henvendelser som kommer fra hele landet og finne samarbeid med regionen og lokale kommuner.

Som sagt så nevnte jeg noe om opplæring av disse mentorene, de skal jo få en innføring i hva det vil si å jobbe i oppdrag for kriminalomsorgen, litt om etiske retningslinjer, taushetsplikt, hvilke krav vi stiller til dem i forhold til rapportering og varsling og dette med å føre loggbok. Og så jobber vi også da med å rekruttere potensielle innsatte og domfelte. Og da har vi jo møter med enhetene i forhold til hva det er vi kan se etter. Det vil også bli utarbeidet en mentorveileder, i tillegg så utarbeider KRUS også en veileder i forhold til tema radikalisering, som gjør at vi kan bli bedre rustet til å se på disse bekymringstegnene.

Så jobbet vi også med samarbeidsrutiner, for det som er med mentorordningen, er at skal det være under kriminalomsorgen, så lenge vi har et mandat, men utfordringen er jo når personen er ferdig

med å sone, at mentorforløpet må ikke da stoppe opp når vi gir dem sluttdato, når dommen er ferdig sonet. Så det vi jobber med nå er å forankre dette i samarbeid med kommuner og stat i forhold til å overta mentorforløpet dersom det fremdeles er et behov for at det fortsetter. Som regel er det jo det etter løslatelse. Og der er jo kommunene veldig åpne, og de har jo alle tiltak, som det ble nevnt i går i forhold til handlingsplanen, alle har jo fått sine tiltak i forhold til hvordan de skal jobbe med målgruppen, så de jobber også lokalt med å opprette sine egne mentorer, og mest sannsynlig kommer vi til å samarbeide ved bruk av samme mentorer også. I tillegg til det så skal prosjektet prosessevalueres og sluttevalueres. Og det jeg tenker er hensikten, er å ha med noen som kan evaluere det fra starten av fra vi møter første kandidat, fra kartleggingen og til personen er ferdig for å se hva som er blitt gjort og hvordan vi kan korrigere veien videre.

Status:

- Implementering og forankring av mentorordningen
- Rekruttering av mentorer
- Opplæring av mentorer
- Rekruttering av potensielle innsatte/ domfelte
- Samarbeidsrutiner
- Evaluering

Så det er littegrann om prosjektet, hvor langt vi har kommet så langt og hvilke planer vi har fremover. Så vi tar jo runden og besøker enhetene, i hvert fall i region Øst, og så tar vi også og besvarer henvendelser fra de andre enhetene. Men vi ser i hvert fall frem til et videre samarbeid med dere, for det er dere vi er avhengig av i forhold til prosjektet. Og omfanget er det vel litt vanskelig å si noe om, men det er jo avhengig av hvor mange bekymringer man får inn, så tar vi det derifra. Hvis det er noen spørsmål, så er jeg her resten av dagen. Takk for meg!

Radikalisering i fengsel v/ David Hansen (PhD), førsteamanuensis ved KRUS

Dette her er for øvrig da det nye moderskipet, for de av dere som ikke har sett det, Lillestrøm. Fantastisk nytt og fint bygg som kriminalomsorgen leier, hvor da Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter også er lokalisert. Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter er da bestemt i løpet av denne uken her. Så det var det nye fra vår side.

Som det står her, vi skal ha en veldig overordnet tilnærming til radikalisering i fengsler, det vil si hva er det som vi vet generelt om radikalisering i fengselet. Littebitt om hva vi ser i norsk kriminal-omsorg, samt bare noen få linjer og ord om hva vi på KRUS gjør.

Bare veldig kort om min egen bakgrunn, så har jeg jobbet med denne tematikken her i 15 år, dog ikke da med fokus på fengselet, men i det åpne samfunn og i en litt mer internasjonal sammenheng. Mitt doktorgradsarbeid baserer seg på feltarbeid fra Pakistan. Vi har gjennomført feltarbeid i 6 år på den tematikken, men jeg har også sett på den tematikken i Norge i ganske mange år. Ja. Jeg skal ikke gå igjennom dette her med dere, jeg skal bare si at på lik linje med det som er blitt nevnt i noen bisetninger her, så er det veldig viktig å skille mellom dette voldelige og det ikke-voldelige.

Jeg synes Tore Bjørgo viste frem noen gode eksempler i dag på hans definisjoner, som lars Gule også, at vi må kunne tenke at det er greit at folk kan være radikale så fremt det bare ligger på uttrykk som ikke går over den grensen hvor det kan straffeforfølges. Men det er fornuftig å tanke at det ikke er alt som er radikalt som er kriminelt. Og for dette foredraget her sitt vedkommende, så velger vi en ganske pragmatisk tilnærming. Og når vi sier radikalt, så mener vi det samme som ekstrem. Og husk da også at vi ikke nødvendigvis mener voldelig ekstrem. Det er en kort overordnet tilnærming.

Ja, på lik linje med alle akademikere, så tror de at de har verdens beste løsning på ting. Jeg har også min egen variant av *radikalisme*.

Som dere ser her, så skiller jeg på tankeprosesser og faktisk utøvelse av vold. Jeg vil også understreke da den siste setningen her, som Tore Bjørgo var inne på i stad, at det er klart at slike holdninger i samfunnet er fruktbare for andre å gå videre med og omsette til handling.

Ja, som vi har sett i løpet av uken her, så er ikke dette her med tematikk på radikalisering i fengslene ny problemstilling. Det har fått en mye høyere grad av oppmerksomhet etter 11. september 2001 hvor man da så noen som man trodde kunne vært radikalisert som følge av fengselsopphold, bl.a. denne karen her, Richard Reid, som ble kjent som den såkalte "skobomberen" hvor han pakket inn litt C4 i den ene skoen sin og prøvde å få ned et fly på vei over Atlanteren. Så viste det seg i ettertid at det ikke nødvendigvis var en direkte kopling der, men han hadde sonet altså en tid i et fengsel. Går vi bakover i historien så ser vi jo en rekke andre aktører som man ganske så sikkert ser har vært radikalisert som følge av fengselsopphold, herunder Josef Stalin og selvfølgelig Adolf Hitler. Bare for å trekke inn noen som da også ble radikalisert i forhold til hva for verden ble en positiv opplevelse, så var jo også Nelson Mandela en av disse. Og det finnes en hel rekke andre tilfeller også på mennesker som snudde da de negative erfaringene sine til noe positivt.

I nyere tid har vi også da visstnok nåværende leder av Al-Qaida, Ayman al-Zawahiri samt også denne lederen av IS, Islamsk Stat, Abu Bakr al-Baghdadi, som etter å ha hatt noen opphold i amerikanske *detention-sentre*, som har litt annet fokus på sikkerhet enn det vi har, kommet ut og blitt enda mer sinte enn tidligere. Og igjen, selvfølgelig, som også har blitt nevnt her, nyaktualisert gjennom da disse angrepene på Charlie Hebdo i Paris og dette litteraturhuset i København i fjor, hvor man ser at noen hadde hatt visse kontakter med noen som hadde sittet i fengsel selv om det ikke nødvendigvis er slik at disse her kan etterspores og har blitt radikalisert i fengsel. Det er heller snarere slik at de hadde fått kontakt med noen som hjalp de på utsiden. For mer om dette så anbefaler jeg alle å kikke litt på hva

Petter Nesser skriver, for han har gått ganske i dybden på disse tingene.

Når vi ser generelt på hva er det som gjør fengsler, soningssteder spesielt aktuelle for radikalisering, så er det noen faktorer, og selvfølgelig dette her med inkapasiteringen, isoleringen, selve soningen, at man blir fratatt identiteten sin, privatliv osv., det er en forsterkende faktor som kan være med å bidra til en radikalisering i forskjellige varianter. Nå skal ikke jeg stå her og snakke så mye om utenforskap i dag. Det kommer en ganske så brilliant mann med navn Ikhlaque Chan litt senere i dag som kan veldig mye om det. Jeg kunne gjerne ha ønsket å stå og prate litt om det, for jeg mener at utenforskap, opplevd eller reelt, er en veldig viktig bit av det. Jeg mener også at kriminalomsorgen har en utmerket sjanse til å snu utenforskap og faktisk se innsatte og gi dem likeverdig behandling, og ikke bare likeverdig behandling, men også gi dem en sjanse til å bli sett for første gang. Og dette utenforskapet vi så vidt var innom i går, hvis dere husker det, det var jo en litt sånn type overflatisk tilnærming, utenforskap for mange av dem vi ser faller utenom i samfunnet, og spesielt de med annen, fremmedkulturell bakgrunn er også i høy grad noe av det som ligger til grunn for den radikaliseringen som de har gjennomgått.

Og de vi ser også generelt da i fengselssituasjoner i det store utland spesielt, det er at man rett og slett har soningsforhold som gjør at man har et opplevd behov eller reelt behov for beskyttelse, at man må alliere seg med noen. Enten så er du i den gruppen, eller så er du sammen med White Suprimitives-gruppen eller en eller annen gruppe for i det hele tatt å overleve. Og dette er jo veldig fjernt fra fengselshverdagen vi har i Norge foreløpig. Men det er jo også slik at mange oppsøker da andre, for spesielt da noen som er innsatt for hatkriminalitet og/eller voldelig ekstremisme/terrorisme for å prøve tilnærme seg en viss grad av status som ligner ganske mye som vi ser i andre typer fengsler igjen med gjeng- og gruppesosialisering, hvor det er spesielt etter etiske eller andre typer skillelinjer.

En ganske så undervurdert sak som vi ikke har pratet så mye om her tidligere, det er jo dette her med frelse, å få tilgivelse for disse handlingene man har gjort, en reell indre motivasjon, et ønske om å få en forandring; anger som man søker å bøte på. Og det litt merksnodige er at dette har jo skjedd i all verdens fengselshistorie. Men frem til for en 30 år siden, så var de aller fleste solskinns-historiene om innsatte som konverterte til Kristendommen, ikke sant, de fant Gud gjennom Kristendommen. Ser vi på eksempler fra USA nå, så er 80 % av de som konverterer til religion mens de er under soning, de konverterer til Islam. Og da får man plutselig overskrifter som "Fengsler er arnested for radikalisering" osv. Og det er verdt å tenke litt på. For det ligger også noe ekthet i dette her for veldig mange, det ligger et indre behov/motivasjon. Man kan også si, etter mitt skjønn, og det vi har sett i lang tid, er jo at hvorfor Islam som en innpass til frelse/religion? Kanskje fordi Islam er en lettere religion å tilnærme seg til som ikke krever i utgangspunktet all verdens teologisk forståelse. Det er enklere ritualer som kanskje faller veldig godt inn med å forholde seg til små, enkle ting, som det er lettere å ta tak i. Jeg skal ikke gå så veldig mye mer i dybden på det.

Vi ser jo også da at noen reagerer på, som vi også ser her hjemme, noen reagerer på den fangebehandlingen eller den behandlingen de får i forhold til at de ikke liker at kvinner kommer inn, kvinnelige betjenter osv., og visa versa. Det finnes også radikale kvinnelige innsatte og ekstreme innsatte dømt for voldelig ekstremisme og terrorisme av kvinner rundt omkring i verden, selv om vi ikke har de i Norge enda.

Et annet viktig poeng her som i aller høyeste grad også gjelder situasjonen her hjemme, det er man har en overfokusering på radikalisering, terrorisme, den islamske fare osv. gjennom mediene som kan være ganske så skummel. Dette forplanter seg mer på avdelingsnivå hvor man ikke nødvendigvis gjør det av ond vilje, men det blir litt snakking om radikale muslimer og radikale innsatte, ja, "han er jo sånn IS-tilhenger-type", og dette vil forplante seg også blant de innsatte som kan gi uheldige konsekvenser, ikke minst i

forhold til da at nesten uten unntak, så vil man se smitteeffekter. Når det danner seg radikale tendenser i en retning, så vil man få en smitteeffekt over i en annen retning. Det letteste eksempelet er Odins soldater. Jeg sa til aspirantene våre her for noen uker siden at ok, gi oss et par dager nå, så vil vi se noe sånt som Allahs soldater eller noe sånt ute i gatene. Så gikk det 3 dager, så var de der. Og det er ikke fordi jeg er spesielt glup, men det er sånn dynamikken i dette fagfeltet er. Og sånn kan vi tenke oss til at det også vil kunne komme til å bli dersom vi ser økende grad av radikaliseringstendenser i norske fengsler også. For dette ser vi andre steder i andre deler av verden.

Jeg vil også tørre å påstå, da, nå som vi har pratet litt om dette her med å være radikal, det å være ekstrem, og skille vekk det politiske, skille vekk det religiøse, at innsatte i utgangspunkt er litt mer radikale eller ekstreme enn folk flest. Det er jo en grunn til at de sitter inne. Det sitter sikkert noen rundt omkring i verden som er offer for justismord også, men de aller, aller fleste som er straffedømt har jo gjort noe, så de har gått over noen terskler som folk flest ikke vil gjøre. Og det i seg selv er en sårbarhetsfaktor sammenkoplet med altså gangen inn i deres kriminelle aspekt, de avviksteoriene som ligger da til grunn for deres inntreden i den kriminelle løpebanen - som er veldig likt hvis man ser på radikaliseringsprosesser, hvilket ikke jeg skal snakke om her, jeg tror PST var innom dette litt her i går. Det er veldig mye lik dynamikk som ligger til grunn for ordinær kriminalitet som for voldelig ekstremisme og terrorisme.

Ja, i Norge så er det som vi ser, vi har ikke gjort veldig mye på dette her de siste årene, forskningsmessig. Det sitter imidlertid en høy grad av kunnskap blant veldig mange av de som sitter her, og utrolig mye blant betjenter og andre ansatte på gulvet nede rundt omkring i soningsstedene våre. Utfordringen er at det ikke er godt nok utnyttet eller satt i system enda. Som jeg nevnte i sta, så er det sammenlignbart med gjengdannelser og annen type kriminalitet for øvrig, men det gjelder ikke nødvendigvis Norge hvor vi har en annen type soningsforhold, vi har en helt annen type tilnærming til de

innsatte og måte å organisere og spre og plassere innsatte enn for eksempel i fengsler i Spania og andre steder, hvor de plasserer da helt bevisst en ving med mennesker som er dømt for terrorrelatert forbrytelse.

Og noe som er veldig, veldig viktig, som dere vet og kan, det er jo at de forskjellige lands fengselssystemer gir forskjellige resultater. I den forbindelse så vil jeg gjerne nevne en av de få studiene som er gjort på tematikken i Norge, er gjennomført av en veldig flink student som leverte hovedfaget sitt på universitetet i Oslo for et par år siden. Han fant da noen trekk som tilsa at forskjellige typer tilnærming til innsatte ved å kunne gi rom for utøvelse av religion, gi rom for tilpassing av mat og bønnetid osv., ga en lavere grad av radikale uttrykk og uttrykte persepsjoner om radikale holdninger. Og det er ganske interessant.

I andre land så har jo dette med å havne i fengsel, og jeg tenker da spesielt på Storbritannia, har vært et sceneskifte. Det er en slags type restitusjonsperiode. Jeg tenker da spesielt tilbake igjen til IRA for en 30 år siden, 25 år siden, da det å havne i fengsel, det var en restitusjonsperiode hvor de leste seg opp på politisk ideologi, de brukte tiden på å rekruttere andre og manifestere sin egen status, man hopper litt opp i hierarkiet, og fikk faktisk lov til å forkynne sine budskap. I denne perioden her i Storbritannia så hadde man også et fengsel som ble kalt for ”The Maze”, hvor man hadde en situasjon som gikk fullstendig ut av kontroll og hvor IRA da etter hvert eide det fengselet samt alle innsatte hvor de ved hjelp av effektive trusler og rett og slett direkte angrep på ansatte, klarte å styre hele agendaen. Der er vi ikke endt opp i Norge.

Jeg vil også si at det er veldig viktig å skille mellom de innsatte vi har, som allerede er dømt eller er i varetekt for noen av disse paragrafene Siham viste i sta, altså § 147 a eller tilsvarende, og de som ligger i randsonen. Dette er veldig, veldig viktig, fordi de som er i varetekt eller domfelt for hatkriminalitet, voldelig ekstremisme/terrorisme, de vet vi i hvert fall på et tidspunkt har vært radikale. Vi kan ganske så

lett se hvorvidt de har et ideologisk budskap. Forskere som oss er jo veldig interessert i: klarer vi å få dømt han for terrorisme, som Tore var inne på i sta, det er kjempeviktig, kjempeviktig fordi der ligger det noe ideologi. Og så går det i forhold til hvilken straffelovshjemmel vi kan da idømme dem straff på. Skillet mellom disse og andre som ikke nødvendigvis har en eller annen tilknytning, men som ligger som randsonekandidater, og frem til dags dato, så er veldig mange av de som vi omtaler som halvkriminelle gærninger som har reist til Syria, ingen av disse er dømt for hatkriminalitet/voldelig ekstremisme. De er dømt for narkotikaforseelser/-forbrytelser og andre typer lavere typer kriminelle forhold. Det er verdt å ta med seg inn i betraktningene på vurderingene. Vi gjør også da gjerne skiller mellom det vi kaller for *intern radikalisering* og *ekstern radikalisering* i forhold til hva som kan skje med den innsatte i fengsel, hvor da vi sier at de internt produserte forholdene, det er forholdene som kommer som følge av soning, det er dette identitetstapet, tap av familie, venner, identitet. Det er avhumanisering osv. som gjør at de innsatte søker en ny identitet, de søker å identifisere seg med noe annet, som ofte kan religiøst.

Igjen, opplevd diskriminering, dette utenforskapet som blant annet skapes av dette, det er ganske uheldig og vil gjøre innsatte mer disponert for å kunne godta vold og aggressive løsninger. Det er ganske så undervurdert, dette med utenforskap. Det har vært et sånt ekko blant radikalisering-/teorrorforskning det siste året. Jeg tror det er verdt å holde i littegrann. Men det er noe med dette utenforskapet som gjør at man begynner å tenke hevn, hevn mot overgriperen. Og kopler man dette her på med en religiøs lesning av visse type tekster, så er hevn mot overgripere, det er i aller høyeste grad legitimt.

Dette som vi kaller ”eksternt produsert”, eksternt produsert radikalisering, det er denne radikaliseringen som kommer som følge av eksterne faktorer, en påvirkning fra utsiden. Jeg hadde tenkt at det er fra utsiden av et fengsel, men det er gjerne da det vi liker å kalle for *radikalisatorer*, karismatiske ledere, karismatiske personer på avdeling, det kan være også andre typer innflytelser, det kan være

brev de får, besøk, eller som vi kanskje er mest bekymret over, bøker, den litteraturen som ligger i Bibsys som de innsatte kan få tak i. Det er klart at vi har jo noen paradokser hvor i teorien så kan Anders Behring Breivik, han kan bestille og lese all mulig litteratur, Ted Kacxzynski, han kan bestille Mein Kampf og all type politisk relatert ideologisert litteratur på lik linje med alle de andre som er dømt… hjemvendte Syria-farere for eksempel kan bestille politisk islam-ideologisert litteratur.

Som vi har vært inne på tidligere, så her også er det et symbiotisk forhold. Her kan man altså gå inn og erstatte noen av disse *inputsene* med noe annet, for eksempel så kan man gå inn og intervenere. Hvis man ser at noen lukker seg helt inne og bare er inne på en bok og leser dette her, så går det an å gå inn og veie opp med samtalegrupper osv. Det er en del å gjøre her. Det vi i tillegg har sett, uten å være konkret på det, så har vi sett noen tilfeller av eksportert radikalisering hvor innsatte får besøk av andre fra utsiden som har endt opp i terrorbevegelse. Dette går ikke over natten, men det har vi i hvert fall et par eksempler på.

Ja, se littegrann overordnet på status i norske fengselet. Hva ser vi her? Og dette er jo ikke en ny tematikk for Norge heller. Norge har hatt fokus på dette her en god stund, og det er skrevet om det, og fagforbundet har tatt tak i det, og vi har politikere og statsråder som har vært på banen og sagt at dette skal vi gjøre noe med. Som Jan Erik var inne på tidligere i dag, så har KRUS en rolle i dette. Men KRUS har også gjort dette her en god stund. Dette her er et bilde fra 2013 med Frank Orban som allerede da hadde fokus på dette her. Og vi fortsetter dette fokuset. Jeg skal si noen få ord om hva vi på KRUS gjør helt på slutten.

Ok. Det vi ser da, generelt, med basis i en del samtaler fra høsten i fjor til nå, og det vi får av erfaringer fra disse samlingene vi har og samtaler med betjenter og avdelingsledere og andre typer ansatte-kategorier i fengslene, det er at ikke bare noen, men en del soningssteder har altså erfaringer med håndtering av radikale innsatte,

primært da fra tidligere av med høyreekstremisme men også nå i nyere tid hvor vi har etter hvert en del varetekts- og domfelte ekstreme islamister. Igjen, dette her er ikke kunnskap som er satt godt nok i system enda, men vi søker å lære og vi søker å lære opp. Det er mange fellestrekk i det man ser ute. Det er noen unntak. Hovedforskjellen er type kategoritype innsatte som kan være radikale, hvor det er da spesielt da ett sted som har en hovedvekt av det som kan kalles, i hvert fall noen som lener seg mot noe mer høyreradikalt enn noe annet. Så er kriminalomsorgen veldig, veldig flinke på å spre og plassere innsatte på en slik måte at man ikke får disse veldig tette klikkene.

Ja, hva ser vi blant disse innsatte? Det er jo selvfølgelig noen utfordringer med noen av de som er domfelte, og den største terroristen av alle skal jeg ikke prate om. Men disse andre her er stort sett mønsterinnsatte. Det er visse utfordringer med visse der og, men stort sett er det ikke de som utgjør den største utfordringen. Opplevelsen er at de ønsker å gjøre seg ferdige med disse straffeutmålingene, de som da er domfelte. I tillegg så har jo de aller fleste soningsstedene sendt bekymringsmelding på en eller flere som de har vært bekymret for. Igjen, jeg minner om dette her med fokuset, hvem er det greiest å ha fokus på? Vi vet at noen av disse domfelte er radikale eller har vært det eller kommet ut med ideologisk tankegods. Kanskje vi skal fokusere mer på å se på de som går litt under radaren. Det er de vi har sett plutselig liggende døde i Syria.

Det er en liten varhet med noen av disse innsatte-gruppene, spesielt med konvertitter, og da snakker vi om konvertitter til Islam og også det som jeg liker å kalle for *re-vertitter*, det er altså mennesker som har identifikasjon med Islam som en sånn kulturell greie, de har et navn, og så har de ikke gjort så mye ut av det, og så finner de på en måte religionen på ny i fengsel. Det er veldig mye snakk om dette her med konvertitter, at de har så mye mer å bevise og at de kommer til å være enda mer ekstreme og sånn, og det ser vi faktisk også tendensen på blant norske jihadister som har reist til Syria, så det

ligger noe der. Det er veldig høy grad av fokus på dette her. Tematikken er på de aller fleste avdelinger i løpet av dagen. Ansatte ønsker å gjøre en god jobb på dette her. Så føler de seg noe usikre, for de vet ikke helt hvordan de skal… hvilke ord og begreper de skal bruke på dette her. Noen ganger så kommer det litt uheldig ut, at man forholder seg til innsatte som ekstreme eller… ja, så legger man noe annet i *ekstrem* enn det vi pratet om helt innledningsvis her, ikke-voldelig. Og så skaper det en litt dårlig stemning rett og slett i arbeidet med de innsatte - kan gjøre. Og vi ser jo også i forlengelsen av dette, så får vi høre en del uttrykk for frykt, usikkerhet, hvor det er en diskrepans, det er en forskjell i forhold til hva man kanskje ser mediebildet dekker og de eller den innsatte som man treffer til vanlig. Fordi mediene ønsker jo selvfølgelig å selge store opplag, og de er jo veldig glad i å vise frem bilder med AK-er og uniformer og kople dette her opp mot IS og det verste mens betjenten og ansatte for øvrig kanskje møter en annen hverdag og blir sittende og lure på hva… blir vi lurt her, blir vi veldig lurt her, hva er det som skjer her?

Jeg ble spurt om hva er hovedbudskapet du vil formidle? Jo, hovedbudskapet jeg vil formidle er at vi må lære oss å bli enda flinkere på å skille religiøsitet fra radikalisering. Og hva mener jeg med det? Jo, det jeg mener med det er at en skal være veldig forsiktig med å bruke enkeltindikatorer. Ja, han har begynt å lese en del religiøs litteratur i det siste, han har begynt å gå med bønnekjede, han har blitt veldig der at han snakker om religion og rett og galt og det kommer en del konspirasjonsteorier. Noe av dette her er snarere uttrykk for en egen usikkerhet, ferskhet i religion eller det kan være nye veier inn i ett eller annet religiøst aspekt som vi må våge oss på å kunne tolerere uten å stemple det som radikalisering, våge å ta tak i det. Noe av dette her medfører også at man får en ulik risiko-persepsjon blant ansatte-grupper i fengslene. Et godt eksempel er da en tenkt innsatt som heter Ahmed, som betjentene sier at ”nei, han Ahmed er vi bekymret for nå, nå sitter han og leser hele døgnet, og det er noe arabisk skrift og det er sikkert noe sånn Al-Qaeda-greier”. Det høres litt flåsete ut, men dette er uttrykk som kan komme. Og så prater jeg med skoleavdelingen, så sier de: ”Vi er så stolte av han

Ahmed, nå har han endelig lært seg å lese!". Det ligger litt forskjell i det, og jeg tenker at vi nyter godt av å møtes, prates, tverrfaglig, sette dette her i en litt annen type kontekst.

Så har vi, som Jan Erik var inne på i sta, så har jo kriminalomsorgen fått i oppdrag å se på dette her med bruk av livssynspersoner i fengslene. Det er veldig mange usikre på. Frem til nå så er jo presten den som gjør det viktige, tunge, bra arbeidet med dette her og er sjelesørgere også for muslimske innsatte. Og mange er usikre på rollen med rette. Det er… hvis man snakker om å fylle rollen som imam, teolog i et fengsel, så selvfølgelig er det viktig. Men jeg har jo også sett at man misforstår en imam som en god sjelesørger, og det er ikke nødvendigvis det rette alltid. En imam har en helt annen type utdanning og tilnærming til folk enn det en prest har.

Vi har utfordringer med kartleggingsverktøy, hvordan behandle informasjon, hva kan vi tillate oss å gjøre av registrering. Sånn er det med demokrati i Norge, vi er ryddige, og vi søker å være ryddige, og da skaper det en del utfordringer og frustrasjon omkring hvorfor kan vi ikke få lov til å gjøre det.

Det er veldig mange som ytrer ønske om programvirksomhet tilsvarende type programvirksomhet for også de vi vet er radikale inne. Og da er spørsmålet: Skal vi gjøre *de-radikalisering* eller skal vi, som etter mitt syn er kanskje det riktigste, å begynne med en *disengagement*, hvor du har latt de innsatte med radikale holdninger få lov til å beholde holdningene men ta avstand fra den volden. Det er veldig skummelt å begynne å gå inn i hele ideologigrunnlaget med én gang. Det kan være mer fornuftig å gå inn på disengagement-perspektivet. Det ble Tore glad over å høre, han har skrevet en bok om det. Så er det utfordringer forbundet med tilgang på og kunnskap om bøker osv. Jeg får stadig vekk forespørsler: Hva er dette, det er noe arabisk? Det er ikke lett. Og det er rett og slett sak til sak som det må vurderes etter. Men ja, det er en utfordring også i forhold til internettbruk, som… Vi har jo også noen innsatte på skole med begrenset internettilgang, og det er ikke alle som føler at de har 100

% kontroll med dette her, selv om man da sier at ”nei, nei, dette er sikkert”. Det er ikke nødvendigvis slik det er.

Blant ansatte så er det helt klart uttrykt behov for mer kunnskap. Og det dreier seg om et vidt felt fra det vi kaller for fenomenkunnskap til kunnskap om religion, særegenheter ved religionen, fra spesielt grunnleggende Islam til radikal Islam. Og så vil selvfølgelig alle ha, for alle er jo operative på bakken, ikke sant, og vil ha tegn og trekk, ”vis oss noen tegn, da, vis oss symboler, har du noen tatoveringer, er det noen spesielle klesplagg vi skal være på jakt etter?”. Og det skulle vi gjerne ønske at vi kunne bistått med, men det er både et veldig, veldig dynamisk fagfelt, og så er det i stadig forandring. Og så krever det en helt annen type kulturell og språklig kompetanse til å kunne sette dette her godt i system. Jeg har sett ganske mange arabiske trosbekjennelser som har blitt presentert til meg som IS-logoen. Det er ikke IS-logoen. Det er Shahāda, det er trosbekjennelsen. Og det er noe med det at dette her krever kompetanse som tar også litt lang tid å bygge opp. Men vi er i hvert fall på vei. Ja.

Så etterlyser man: Hva skal vi gjøre med disse? OK, vi vet at han har den holdningen. Vi vet at dette har han gjort. Vi ønsker å gjøre en forandring. Han selv er villig til å gjøre en forandring, hvordan gjør vi dette? Her er det et lite vakuum nå. Vi mangler programvirksomhet, vi mangler en tanke bak hva kan vi gjøre, hva er rommet vi kan operere i? Kunne vi for eksempel hatt samtalegrupper? Å ja, samtalegrupper er utrolig bra. Det har vært snakket om tilnærminger i løpet av de to dagene her. Men la oss si for eksempel at vi får en ny publisering av tegninger av profeten. Kan man sette sammen tverrfaglige grupper, med en imam, med en prest, med en jurist, kanskje en redaktør, snakke dette her i hjel, i stedet for å latt det bli kjempemye frustrasjon på en celle, celleknusning, og frustrasjon og aggresjon i flere dager/måneder etterpå, hvilket vi også har sett. Det er viktig å ta tak i dette her på lik linje med andre problemstillinger vi har i fengsel til vanlig. Og mitt store trykk, det er at vi må få denne kunnskapen her ned til de ansatte, de som omtaler seg selv som ”på gulvet”, selv om jeg ikke er så sikker på om det gulvet er så hardt

lenger. Men fengselsbetjenten, ansatte, skole, andre som er i befaring med de innsatte må få den kunnskapen. Den kan ikke bare ligge på sikkerhetsinspektør-nivå eller ledelsesnivå, det må også ned til de som jobber med de innsatte.

Helt til slutt vil jeg bare se litt på hva er det vi gjør på KRUS, da? Nå ble det veldig kort nevnt av Jan Erik her i stad: Vi har en beskytterorganisasjon på KRUS. Og det er Hege Bøhm Ottar, som sitter der, som er nasjonal koordinator for det vi kaller for radikaliseringsprosjektet vårt. Så er det Franck Orban, som vi er så heldige å fått tilbake i en 20 % forskerstilling. Og så er det meg som sitter i en del av studieavdelingen med 35 % forskningsandel på tematikken og 20 % dedikert til radikaliseringsprosjektet. Så vi gjennomfører da tematisk relevant undervisning som en del av grunnutdanningen. Og det søker vi å gjøre bredere nå, vi søker å inkorporere fokus på radikalisering/voldelig ekstremisme/terrorisme som en del av alle emnene på grunnutdanningen. Og det tror vi også på sikt, da, dette vil jo ta litt tid, andre også ute vil nyte godt av. Det kommer nye, unge, spennende mennesker med variert bakgrunn som har med seg… noen av dem har med seg en kulturell kompetanse, en språklig kompetanse som vil være veldig verdifull i dette arbeidet på sikt. Det er klart at det tar tid. Så gjør vi også kortversjonen av det. Det er gjennom kursing vi gjør det, eller utdanningen, etter- og videreutdanningen, som Jan Erik viste her i sta. I år så har vi 4 separate kurspakker for ressurspersoner i tillegg til et større, bredere kurs om radikalisering og voldelig ekstremisme i løpet av året. Og så har vi denne årlige konferansen vår. Vi har forskning. Og så skal jeg avkrefte en myte som ble nevnt her i sta: Vi har ikke noe eierskapsforhold til denne veilederen enda. Denne nasjonale veilederen som ble nevnt her i sta utarbeidet et utkast av Ringerike fengsel, meget kompetente personer som sitter der, vi bistår de i arbeidet og håper å kunne gjøre det til en nasjonal veileder. Men det er litt tidlig enda.

I tillegg så er vi ute, vi støtter opp om seminarer, konferanser, vi veileder ved behov, og vi gjennomfører dagssamlinger og

forelesninger som er en del av oppdraget vårt også. Så det er jo egentlig bare å sende en mail til KRUS, så støtter vi når vi kan, på enda mer detaljert nivå enn dette.

Helt til slutt, så også et siste budskap fra oss, det er at det er Norge. Vi putter masse penger inn i kriminalomsorgen, vi bruker utrolig lang tid og penger og ressurser på å utdanne betjentene våre. Vi har veldig kompetent annen type kategori ansatte og tilsatte i fengslene våre, vi gjør ting på en annen måte. Ja, teoretisk sett så har vi samme type kundegrunnlag som resten av Europa har. Men akkurat på grunn av dette så har vi en helt annen mulighet til å kunne forebygge denne radikaliseringen som veldig ofte kommer på forsider av europeiske aviser. Vi er ikke der og vi kommer ikke til å komme dit. Men det betinger at vi gjør en innsats, at vi bygger opp denne kompetansen sakte men sikkert. Vi må ikke glemme hva vi gjør og hva som har gjort oss så gode, kanskje til en av verdens beste kriminalomsorger. Og det er å se de innsatte. Og grunnen til at jeg sier det, er for jeg tror vi blir sånn småskremt av sånne ekstremislamister og terrorister og… det blir litt fremmed for oss, og det kan bidra til å skape en unødvendig avstand mellom den innsatte og de ansatte. Så må vi lære oss å skille religiøsitet fra radikalisering. Det er veldig viktig. Det var det jeg hadde tenkt å si.

Erfaringer med mentorordningen i Danmark v/ Annette Esdorf, senterdirektør i Direktoratet for Kriminalforsorgen

Jeg sier mange takk for innbydelsen til å komme hit og fortelle litt om hva som rører seg i Danmark innenfor temaet radikalisering og ekstremisme. Jeg heter Annette Esdorf, og jeg har jobbet nesten 40 år i Kriminalforsorgen i Danmark, de siste 15 år som visegeneraldirektør, så jeg er en slags dansk Jan-Erik Sandlie. I motsetning til han makter jeg dessverre ikke å snakke norsk, så derfor må jeg klare meg med dansk. Men jeg skal forsøke å snakke langsomt og tydelig. Og hvis ikke det lykkes, så må dere si ifra og stoppe meg.

Det jeg er blitt bedt om å snakke om i dag, det er primært mentorordningen, som vi har hatt i Danmark i noen år. Den kalles også ”back on track”, og har fått en veldig internasjonal berømmelse. Så vi blir innbudt til mange steder i verden for å fortelle om ordningen, selv om, som jeg skal komme tilbake til, det ikke er en ordning som løser alle problemer med radikalisering i fengsler. Hvis tiden tillater det, vil jeg også fortelle litt mer om hva vi ellers gjør i danske fengsler og kriminalomsorg for å motvirke radikalisering. Og jeg snakker både om fengsler og om friomsorgen, for det er samme klienter vi har, og det er samme misjon og oppgave vi har med klientene, uansett om de sitter i fengsel eller er ute i samfunnet. Og når jeg snakker om radikalisering og ekstremisme, så snakker jeg om alle former for ekstremisme og radikalisering, både religiøs, politisk, høyre- og venstre-radikalisering.

Jeg kunne tenke meg å snakke litt i fire spor, hvis tiden tillater det: Først vil jeg snakke om de resosialiserende innsatser, så vil jeg snakke om hvordan håndterer man de innsatte når vi har de i fengslene, så vil jeg snakke om utdannelse av personale, som er en riktig viktig faktor for å motvirke radikalisering, og endelig vil jeg snakke om et nødvendig samarbeid mellom de forskjellige enheter som har med å gjøre med de klientene som i perioder sitter i kriminalomsorgen.

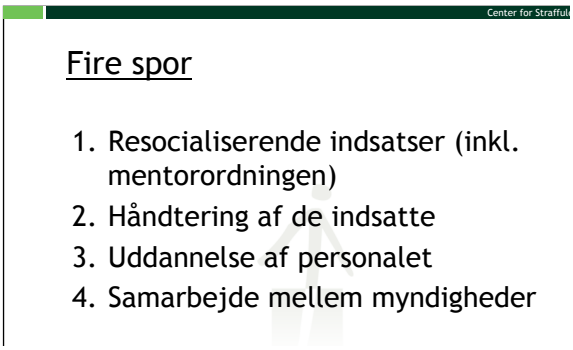

Det første sporet, det er resosialisering av innsatte. Det vil jeg starte med, fordi jeg tror at det er det aller viktigste. Som det er blitt sagt tidligere i dag av innleggsholderne, så er mange av dem som er i

risiko for å bli radikalisert i fengslene, det er sosialt utstøtte, det er noen som er dårlig tilpasset i samfunnet og har riktig stort behov for å få en identitet, få en status. Og hvis vi kan gi dem det på annen måte enn innenfor en religiøs radikalisering eller en politisk radikalisering, så er det det aller beste. Derfor er det riktig viktig å ha gode forhold i fengslene, gode behandlingstilbud, utdannelsestilbud, god støtte når man skal løslates fra fengslene, og ha riktig gode exit-tilbud, altså tilbud om å komme i andre miljøer enn de radikaliserte. Det vanskelige for klientellet er veldig ofte ikke å komme ut av et radikalisert miljø, men det er å finne noe å sette inn i stedet, et innhold som kan gi dem noe status og identitet i stedet for den radikaliserte verden. Og så vil jeg utover det selvfølgelig snakke om mentorordningen, det er faktisk den jeg er bedt om å fortelle om i dag, så det vil jeg selvfølgelig gjøre, og det vil jeg innlede med.

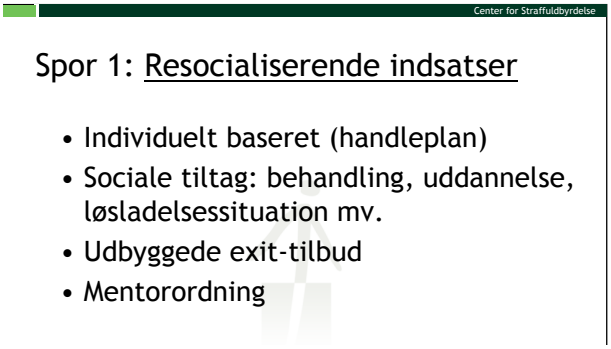

Den danske mentorordning startet for 3,5 år siden som et 3-årig forsøksprosjekt, og det er et prosjekt som har kjørt i et samarbeid mellom kriminalforsorgen og sosial- og integrasjonsministeriet. Det er et EU-finansiert prosjekt delvis, og formålet med prosjektet er det samme som jeg hørte omkring det forsøksprosjektet som skal kjøres i Norge nå, nemlig å utvikle og avprøve et mentorprogram for å motvirke kriminalitet relatert til ekstremisme.

Center for Straffuldbyrdelse

Mentorordningen

- 3-årigt forsøgsprojekt (2012 – 2014)
- Kriminalforsorgen i samarbejde med Social- og Integrationsministeriet
- Medfinansieret af EU-Kommissionen
- Formål: at udvikle og afprøve et mentorprogram for at modvirke kriminalitet relateret til ekstremisme

5 Norsk konference om ekstremisme KRIMINALFORSORGEN

Målgruppen for vårt forsøk er innsatte i fengslene, men også klienter i friomsorgen som har radikaliserte synspunkter eller radikalisert opptred. Noen av dem er dømt for terror eller politiske forbrytelser, hatforbrytelser, men det er bestemt ikke alle sammen. En del av målgruppen er også dem som bare er sårbare overfor radikalisering.

Center for Straffuldbyrdelse

Målgruppe:

- Indsatte/ klienter med radikaliserede synspunkter eller optræden
- Nogle, men ikke alle, er sigtet/ dømt for terror, politiske forbrydelser og hadforbrydelser
- Nogle er bare sårbare over for radikalisering

6 Norsk konference om ekstremisme KRIMINALFORSORGEN

Innholdet av vårt mentorprogram er å styrke klientenes motivasjon for å unngå kriminalitet og ekstremisme. Og det gjør vi blant annet ved å oppbygge nye relasjoner i ikke-kriminelle og ikke-ekstremistiske miljøer. Det er stort fokus på å involvere klientens familie og positive

og sosiale nettverk. Og derutover så er en viktig ting ved programmet også å bistå klientene med helt konkrete, praktiske utfordringer, for eksempel omkring løslatelsen, som jo er en stor og viktig ting for klientene.

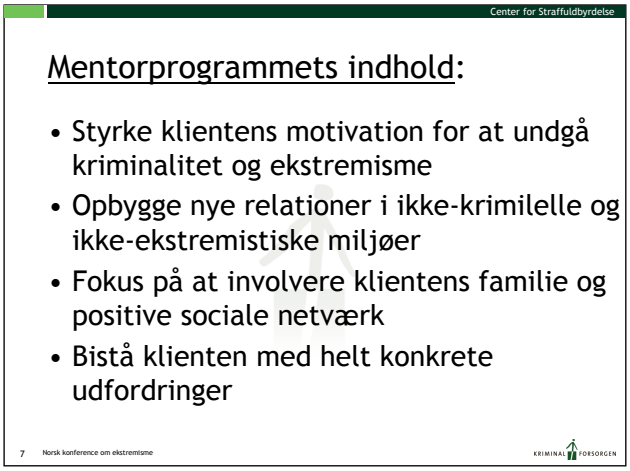

Hvis man ser på hvem det så er, mentorene, så har vi valgt å benytte våre alminnelige mentorkorps. Vi har i mange år hatt et *exit-program* relatert til bander og motorsykkelgjenger, og da har vi hatt riktig gode erfaringer med å gi muligheter for at de dømte kan komme i exit-program bl.a. ved å få en mentor. Så vi har et korps av mentorer som vi nå bruker både til de som er i exit fra bandene og som de som er i exit fra et radikalisert miljø. Vi bruker primært våre profesjonelle nettverk, og eksempler på hvem som kan være mentorer, det er fengselsbetjenter, det er politibetjenter, det er sosialrådgiver, pedagoger, men typisk noen som har en faglig bakgrunn og gjerne erfaring med noe tilsvarende arbeid. Vi har hatt et ønske fra noen at de som tidligere har vært *mentees* i ordningen om å fortsette som mentorer, men det har vi altså avvist. Det tør vi simpelt hen ikke fordi deres virksomhet er så langt fra oss og fra den kontroll som vi kan utøve, så vi synes det er for risikabelt å anvende noen som mentorer hvis ikke de har en faglig bakgrunn. Det er jo i motsetning til hva man gjør i mye narkotikabehandling for eksempel, hvor mange av behandlerne er tidligere narkomane. Vi har overveid det, men vi har altså valgt det vekk fordi vi synes det er for risikabelt.

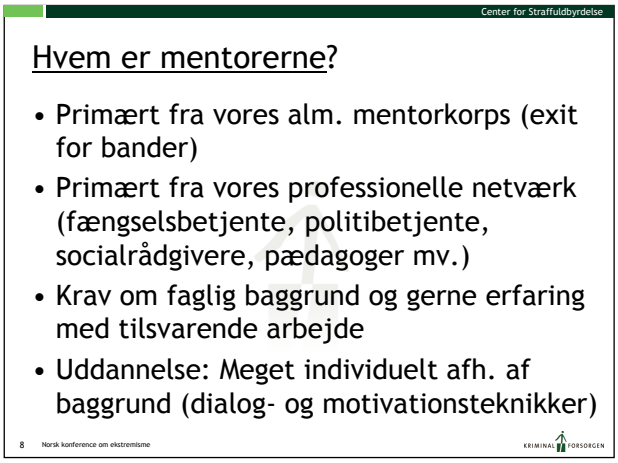

Den utdannelsen vi gir mentorene er veldig variert avhengig av hvilken bakgrunn de har i forveien. Det er en grunnutdannelse for dem alle, men derutover så kan det gjøres individuell utdannelse, og det man primært lærer dem er noen dialog- og motivasjonsteknikker, det kan være noen konfliktløsningsmetoder og forskjellige andre ting avhengig av hvilken bakgrunn de forskjellige mentorer har. Vi har for øyeblikket 75 mentorer i vår mentor-pool, og det er altså både til dem som skal ha en mentor for å bli av-radikalisert og de som er i bande-exit.

Hvis jeg skal si litt om hvordan mentorene typisk ser ut, så er de ikke helt unge, de er typisk over 30 år, de er noenlunde likt fordelt menn og kvinner. De får en betaling, men den er ganske symbolsk. Det er ikke noe man gjør for pengenes skyld. Man får et beløp per måned som svarer til 4 timer arbeid, som er på 750 danske kroner. Så det er ikke noe man blir veldig rik av. Og mange av dem bruker langt mer enn de 4 timer per måned enn det de blir lønnet for. Det er obligatorisk supervisjon for mentorene, fordi det er en vanskelig oppgave, og man har bruk for å snakke om de utfordringer og problemer man støter på, så det er en obligatorisk ting for mentorene.

Center for Straffuldbyrdelse

Hvem er mentorerne? (fortsat)

- P.t. har vi ca. 75 mentorer (afradikalisering og bande-exit)
- Typisk over 30 år
- Ligeligt fordelt M/K
- Betaling "symbolsk" (750 kr. for 4 timer)
- Obligatorisk supervision

Nå kommer jeg altså til en av de tingene som det pleier å bli stilt mange spørsmål til, nemlig hvor godt virker de så? Og da er det jeg må si at det er ikke mange man får ut av en radikalisert tilværelse via mentorordningen. I de 3 år vi har hatt ordningen har vi i alt oppstartet 22 forløp med mentorer, og det vil altså si 7 om året. Så det er ikke noe av det som er den store løsningen på radikaliserings-problemet. 17 av forløpene er fortsatt i gang, og vi er i gang med å oppstarte 6 nye forløp. Typisk var de ett år/halvannet år, men vi har eksempler på noen som har vært helt opp til 3 år, og noen har vært noen få måneder. Forløpene kan oppstartes under en avsoning og fortsette etter løslatelsen. Det er faktisk det typiske.

Center for Straffuldbyrdelse

Mentorforløb:

- 22 forløb opstartet (jan. 2013 – 2016)
- 17 forløb er fortsat i gang
- 6 nye forløb er under etablering
- Varighed mellem 4 mdr. og 3 år
- Typisk 1 – 1½ år
- Kan opstartes under afsoning og fortsætte efter løsladelse

10 Norsk konference om ekstremisme KRIMINALFORSORGEN

Hvis jeg skal si noe om resultatene inntil nå, så er det laget hele 3 rapporter. Noen av dem kalles *evalueringer*, men det tror jeg nok

forskere vil stille spørsmålstegn ved om man kan kalle det en evaluering når man kun har hatt 22 personer igjennom ordningen. Men erfaringene har vist at det er et verdifullt supplement til det arbeidet myndighetene i forveien gjør. Så vi har besluttet, selv om det var en forsøksordning på 3 år, at vi fortsetter programmet innenfor rammene av våre alminnelige exit-program for bander. Og når vi gjør det, så er det blant annet fordi det i dag er mye fokus på *cross overs*, som det heter; Det er mange av de som er i fare for å bli radikalisert som også har tilknytning til bander og omvendt. Så derfor synes vi det gir god mening å ha et felles exit for de to grupper.

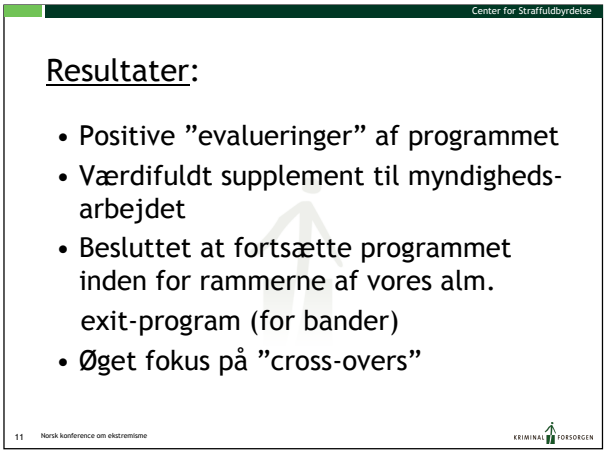

Hvis jeg skal si noe om de største utfordringer vi har hatt, så er den aller største nok å motivere målgruppen. Og det er også grunnen til at vi har hatt så få igjennom programmet. Når man er radikalisert, så er det typisk uttrykk for at man tror man har funnet en sannhet i livet. Og så er det riktig vanskelig å overbevise den pågjeldende om at det finnes andre sannheter. Det ligger vel nærmest i begrepet ”å være radikalisert” at det er vanskelig å få noen ut av radikaliseringen. Så det er nok den oppgaven vi vil komme til å skulle jobbe aller mest med, det er å bli bedre til å motivere.

En annen utfordring er å rekruttere de riktige mentorer. Som jeg nevnte, er det ikke noe man kan motivere til med økonomi, det er

ikke noe man tjener mange penger på. Det er noen som skal gjøre det fordi de gjerne vil gjøre en forskjell og ønsker å bistå med en viktig samfunnsoppgave. Og det er i hvert fall i Danmark ikke så lett å overbevise noen om, at de skal gjøre den form for frivillig, kan man si, arbeid.

Vi har konstatert at det er et stort behov for en mangfoldighet blant mentorene fordi menteene er veldig forskjellige, og det er riktig viktig at det er en god personlig kjemi mellom mentor og mentee, så derfor skal det være et bredt spektrum i den gruppe som er rekruttert som mentorer. Så det er også en av utfordringene, å finne mange forskjellige mentorer.

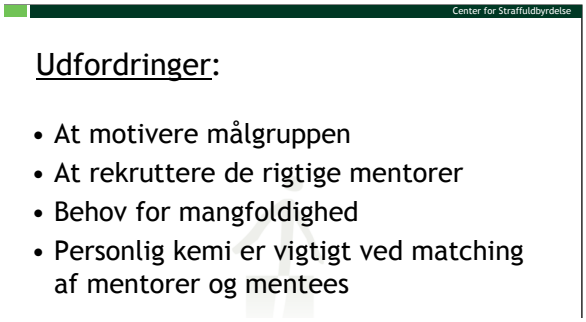

Det tror jeg var det jeg ville si om vår mentorordning, som vi som sagt synes vi har gode erfaringer med, men hvor vi må erkjenne at det er ikke løsningen, fordi det er stadig vekk ganske få vi har hatt igjennom programmet.

Men jeg vil supplere litt med hva vi øvrig gjør i Danmark for å motvirke radikalisering blant dømte. I fengslene er det en stor oppgave hvordan man håndterer både de radikaliserte, de som allerede er radikalisert, og de som er i risiko for å blir radikalisert. Og det er to hovedutfordringer, sånn jeg ser det. Den ene er å forhindre de sårbare innsatte, de som er i risiko for å bli radikalisert, å forhindre at de blir plassert og har samkvem med de som er radikaliserende. Så man er altså nødt til å beskytte de som er i risiko. Det er den ene hovedutfordringen. Den andre er å motvirke de subkulturer som kan

oppstå hvis man plasserer radikaliserte innsatte sammen med andre radikaliserte innsatte, så vil man kunne oppnå en ytterligere radikalisering ved at man får en subkultur hvor man støtter hverandre i de radikaliserte og ekstremistiske synspunkter.

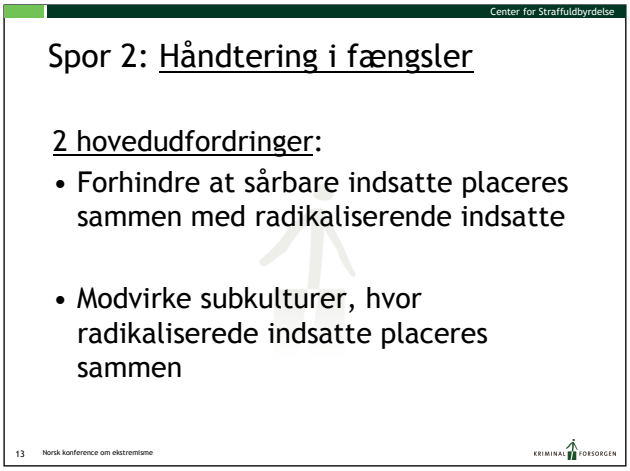

Så den måten vi håndterer de innsatte i fengslene på hvis de enten er radikaliserte eller i risiko for å bli det, det er at vi foretar en individuell risikovurdering av alle allerede fra det tidspunkt hvor de ankommer. Så innretter vi små avdelinger. Det er dessverre noe som er dyrt, fordi små avdelinger er både dyre å innrette og det er dyrt personalmessig, fordi hvis man har mange små avdelinger, så skal man også bruke mer personale. Og en forutsetning for at man kan ha litt fordel av små avdelinger og seksjonering, det er at det er en stor personaltetthet, slik at personalet har et overblikk over hva som foregår på avdelingene. Vi har i Danmark, som jeg også vet dere har i Norge, i forhold til resten av verden, en veldig stor personaltetthet. Og det er klart at det er dyrt, men det er en god investering, fordi det er den mulighet man har for å kunne følge med i hva som foregår, holde øye med hvem er i risiko for å bli radikalisert, hvem er radikaliserende, og sikre at man skiller de grupper ad som ikke bør være sammen. Det er det man også kaller en *dynamisk sikkerhet*, og som jeg tror det er riktig, riktig viktig å kjempe for når vi sloss med våre finansmyndigheter om å gi ressurser til kriminalomsorgen, så er det altså riktig viktig å holde fast i en stor personaltetthet så man kan

ha et relasjonsarbeid, en dialog med de innsatte, *one to one*, slik at man kan unngå at det skjer ting man ikke er herre over og ikke har overblikk over.

Så har jeg allerede nevnt at det er riktig viktig at man har et godt resosialiseringsarbeid for å ha noe å konkurrere radikaliseringen og ekstremismen med, nemlig noen andre ting som kan gi status og identitet. Og det siste man selvfølgelig har i fengslene, det betrakter jeg nærmest som en nødløsning, det er tvang og straff, for eksempel isolasjon. Men i visse tilfeller kan man bli nødt til det. Vi har ett eksempel i Danmark på en innsatt som uansett hva vi gjorde og sa fortsatte han med å uttrykke sine radikaliserende synspunkter og forsøke å rekruttere andre. Og vi var faktisk nødt til sist å isolere vedkommende inntil vi kunne finne den helt riktige plasseringen. Men det er ikke noen god løsning, for hvis man er en radikalisert innsatt, så blir man typisk enda mer skjør i hodet hvis man blir isolert. Så det er absolutt en nødløsning.

En liten ting som også er viktig for oss i forhold til hvordan man håndterer de innsatte i fengslene, det er de religiøse aktiviteter, likt som i Norge tror jeg, alle innsatte har rett til å utøve deres religion og snakke med en prest eller en fra deres religionsretning. Vi har prester i alle fengsler. De største fengsler har også ansatt imamer. Men vi har

laget en særlig rekrutteringsprosess hvor vi har eksperter som vet noe om forskjellige religioner for å være sikre på at det er de riktige imamer vi får. Risikoen er jo å få imamer eller andre representanter for trosretninger som kan være med på å radikalisere. Men hvis man får de riktige, så er det vårt inntrykk at det er en riktig… imamer spiller en riktig viktig rolle i forhold til å motvirke radikalisering.

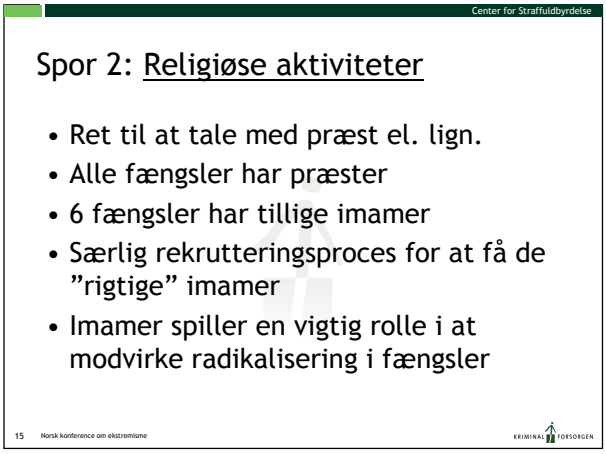

Så kommer jeg til et riktig viktig spor, nemlig utdannelse av personalet. Det er nok et område hvor vi selv står tilbake, vi er ikke gode nok til å utdanne vårt personale til å håndtere denne her nye trusselen med radikalisering og ekstremisme. Vi har en grunnutdannelse for alle, både uniformerte og sivile, hvor man lærer om avradikalisering. Men det er selvfølgelig begrenset hvor mye det kan fylle, fordi det er mange andre ting man skal lære på grunnutdannelsen. Vi holder løpende kurser i samarbeid med vår etterretningstjeneste, Politiets Etterretningstjeneste. I 2015 holdt vi senest et kurs hvor vi også hadde norsk kriminalomsorg med, for dere har jo også noen viktige erfaringer i forhold til deres berømte terrordømte som er vel høyrepolitisk radikalisert. Innholdet i kursene er mange forskjellige ting. Det er primært å spotte tegn på radikalisering i utseende, i opptreden, i tale. Det er prosedyrer for hvordan man innberetter de som viser tegn på radikalisering. Det er et samarbeid med myndigheter, som jeg skal komme tilbake til, og så er

det ellers læren om fremmede kulturer, ekstremistiske grupper som eksisterer osv., osv. Men det er selvfølgelig veldig, veldig viktig hvis vi vil spotte de riktig til å komme ut av radikalisering til for eksempel å komme inn i vår mentorordning, så skal personalet være godt utdannet til det.

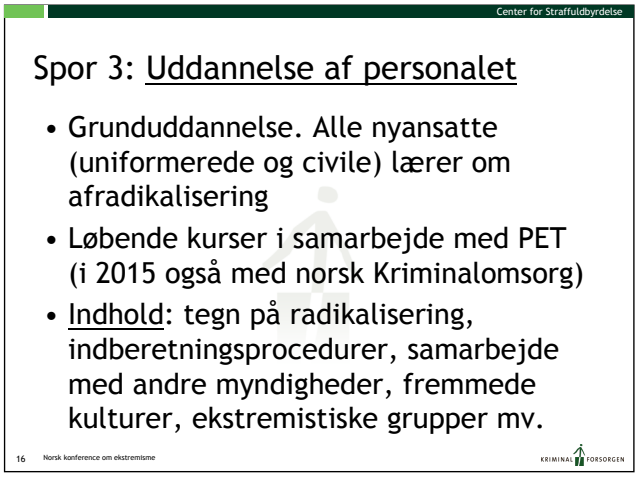

Det siste spor jeg vil si noe om, det er viktigheten av samarbeidet mellom myndigheter, dels mellom ministerier, justisministeriet, sosialministeriet, integrasjonsministeriet osv. Det er viktig å samarbeide med kriminalforsorgens forskjellige grener, med fengsler og friomsorg. Og det er viktig å samarbeide med politi og etterretningstjenesten og ikke minst med kommunene.

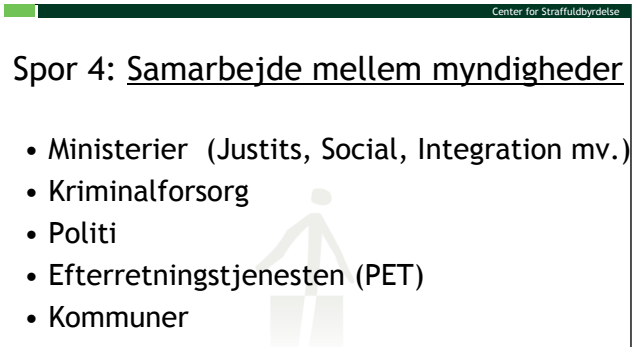

Og det samarbeidet skal selvfølgelig skje både i forbindelse med

innsettelse, hvor det er veldig viktig at vi får informasjon. Hvis kommunen for eksempel har noe informasjon om den som blir satt inn, hvis politiet har noen informasjon om tegn på radikalisering, så er det jo viktig at vi får vite det slik at vi kan plassere de det riktige stedet. Det er viktig under avsoningen at man løpende er oppmerksom på hva det er som rører seg. Vårt personale skal være i stand til å spotte tegn på radikalisering. Og vi har en helt fast ordning hvor alle tegn på radikalisering skal innberettes til sentralstyrelsen hvor vi så videre innbretter til vår etterretningstjeneste, Politiets Etterretningstjeneste, så de også er oppmerksom på at her er det en person som man skal ha fokus på. Så skal det informeres ved løslatelse.

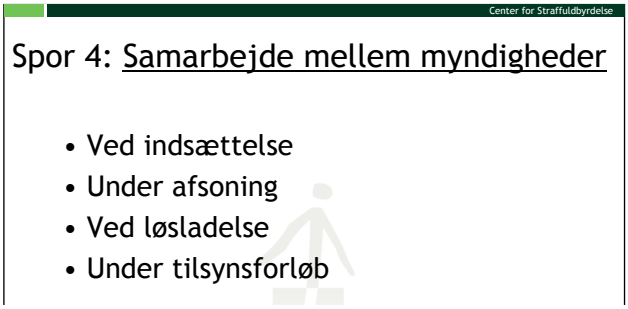

Det er en utfordring som er vanskelig og som vi ikke er gode til å håndtere. For eksempel har vi den helt aktuelle terrorsaken i København, som vi hadde for et år siden, og hvor rettssaken startet i går. Der blir den pågjeldende jo tre ganger under sin innsettelse, ble han innberettet for å ha vist tegn på radikalisering. Men da han ble løslatt var det ikke noen som husket at man kanskje skulle fortelle det til politiet eller til etterretningstjenesten. Så de hadde ingen viten om at her var det en person som hadde vist tegn på radikalisering. Og det er det jo selvfølgelig også viktig at man er oppmerksom under et tilsynsforløp i kriminalomsorgen, om det er en som viser tegn på radikalisering. Og det skal også innberettes til myndighetene.

Etter at vi har hatt vår terrorsak er det altfor mye fokus på det emnet her, vil jeg si, fordi vi får for øyeblikket ca. 20 innberetninger i måneden på innsatte som viser tegn på radikalisering. Det er det jeg

kaller *over-informasjon*. Vi sender alle innberetninger videre til Politiets Etterretningstjeneste, men de har selvfølgelig ingen juridisk mulighet til å følge så mange personer, følge med hvor når blir de løslatt, følge dem opp etter løslatelsen. Så jeg tror vi ser frem til at denne saken blir avsluttet og at det kan komme litt mer ro slik at man ikke får innberettet alt mellom himmel og jord.
Men det er mange utfordringer i samarbeidet mellom myndigheter. Det er en diskusjon om hvem skal informere hvem, skal vi informere politiet, er det politiet som skal informere etterretningstjenesten? Det skal lages noen klare prosedyrer, fordi det er noe av det vi arbeidet med akkurat nå. Vi arbeider også med det problemet som ligger i regler om taushetsplikt som setter noen grenser for hva vi må innberette og hva vi må fortelle, for eksempel kommunene, omkring de innsatte når de blir løslatt. Da har vi for øyeblikket noen lovforslag om at man i høyere grad skal kunne innberette hverandre, eller at man skal kunne innberette om de innsatte til hverandre. Så har vi en stor mangel på digitale løsninger på tvers av myndighetene. I dag foregår alt med penn og papir, og det gir riktig mange feilmuligheter, og det er veldig uhensiktsmessig. Men vi mangler riktig mye å ha systemer til å kunne innberette på tvers av myndigheter. Og jeg har nevnt det problemet at i en periode hvor det er riktig mye fokus på radikalisering og ekstremisme, så får man simpelthen så mange innberetninger at det blir umulig å håndtere dem, og det blir umulig å ta dem alvorlig.

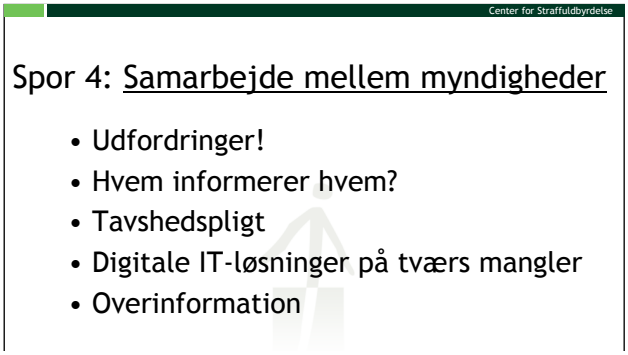

Så hvis jeg skal oppsummere vår innsats mot radikalisering og

ekstremisme, så vil jeg si at det er ingen lette løsninger, og det er ingen garantier. Vi har som sagt gode erfaringer med vår mentor-ordning, men det et en ganske liten gruppe som vi formår å bruke den ordning på. Og uansett hvor mange vi får inn i ordningen er det stadig vekk radikaliserte personer som enten aldri har vært i et fengsel eller som blir radikalisert under alle omstendigheter. Og det er også noen som blir radikalisert uten at de overhodet viser tegn på det, fordi de holder det inne i seg selv. Så man skal ikke tro at man skal finne løsninger på problemet radikalisering/ekstremisme hvor det ikke stadig vekk vil være problemer.

Tidlig intervensjon er vel nok den aller viktigste anbefaling. Det er alltid lettere å forebygge enn å helbrede. Og derfor så er utfordringen å prøve allerede i samfunnet å fange opp tegn på radikalisering fremfor å vente til de personene kommer inn i kriminalomsorgen eller kommer i fengsel. Suksessfull integrasjon er nok den aller, aller største utfordringen, og det er i hvert fall noe som i Danmark, det gjelder formodentlig også i Norge, for øyeblikket er i en kjempe-utfordring i samfunnet, fordi vi får riktig mange utlendinger for øyeblikket, og vi har ikke lett ved å suksessfullt å få dem integrert i samfunnet. Og det vil komme til å utgjøre en ytterligere risiko for radikalisering og ekstremisme som man ikke skal tro at man kan fange opp hvis man venter til man får dem i fengslene.

Så er det behov for en løpende evaluering av innsatsen. Det har vi nettopp avsluttet i Danmark. Vi har laget en veldig stor evaluering. Det var også i kjølevannet av terrorangrepet for et år siden hvor det selvfølgelig kom stort fokus på radikalisering og ekstremisme. Og den evalueringen har fanget opp en rekke punkter som vi skal arbeide videre med.

En viktig ting som jeg også hørte var ett av temaene man skal arbeide med i Norge, som Jan Erik fortalte om, det er å bli bedre til å få personer utenifra med kjennskap til forskjellige religioner og viten om hva som rører seg i de forskjellige religiøse miljøer, få dem inn i fengslene, for det mangler vi i høy grad viten om blant vårt

personale. Ellers så peker vår evaluering primært på at personalet skal utdannes bedre, at vi skal bli bedre til å samarbeide på tvers av myndigheter og ikke minst få en god IT-understøttelse av samarbeidet. Og det er nok de primære punkter vi kommer til å skulle arbeide med i den kommende tid.

Endelig vil jeg som det siste nevne at det er behov for et internasjonalt samarbeid hvis vi kan lære av hverandre. Jeg er sikker på at mange av de tingene dere jobber med i Norge vil vi kunne ha glede av å høre om, derfor så er jeg riktig glad for å ha fått sjansen til å komme opp. Dessverre kunne jeg kun komme opp i dag, men jeg synes det har vært riktig spennende å høre om hvordan det er forskjeller og likheter i den måten man arbeider med utfordringene om radikalisering og ekstremisme i Norge og i Danmark.

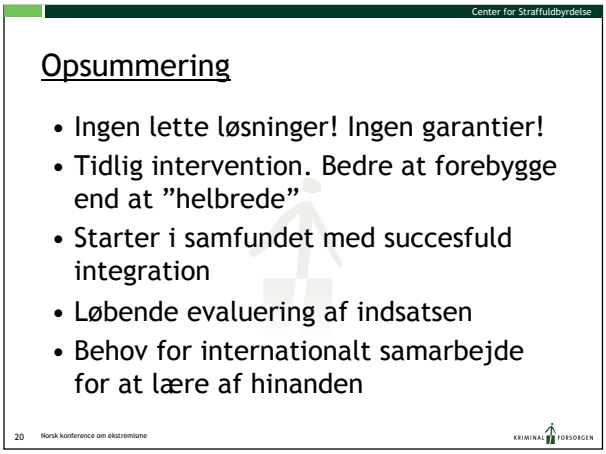

Og så vil jeg ellers, i motsetning til Jan Erik som startet med å si noe helt annet enn noe som handlet om temaet for i dag, så vil jeg si noe om noe i Danmark som slett ikke handler om radikalisering og ekstremisme. Normalt så har vi jo noenlunde de samme utfordringer i de skandinaviske landene. Det svinger litt i når, men vi kan lære riktig mye av hverandre ved å samarbeide. Og det som Jan Erik sa var det helt store problemet i Norge, det var kapasitet, kapasitet, kapasitet. Det er det også i Danmark, men det er bare med omvendt

tegn. For vårt problem i Danmark er ikke at vi mangler kapasitet, det er at vi mangler kunder i butikken. Vi mangler simpelthen fanger for øyeblikket. Ikke i kriminalomsorgen i frihet, der har vi masser av… vi har stigning i samfunnstjeneste, i fotlenker og i betingede dommer, men vi mangler riktig mange fanger i fengslene. Vi har for øyeblikket lukket ned mer enn 500 fengselsplasser. Kriminaliteten faller, dommene faller, varetektantallet faller. Og dermed kan vi altså ikke fylle våre fengsler opp. Selv om vi har lukket 500 plasser, så har vi stadig vekk vanskelig for å nå opp på 90 % utnyttelse av kapasiteten. Og det er selvfølgelig et godt problem, en god utfordring, fordi det er ett av våre hovedformål, det er jo å få fengslene lukket. Men det gir selvfølgelig store problemer, fordi hva skal man så gjøre av personalet når man nå stenger deres institusjoner? Og det er ikke fordi man av den grunn har det lett, men det er forhåpentligvis noe dere også kommer til å oppleve i Norge på et tidspunkt. Fordi jeg synes i alle fall at det er en ganske god situasjon, at vi mangler fanger.

Det var det jeg hadde tenkt meg å si. Og hvis dere har noen spørsmål, det vet jeg slett ikke om det er mulighet for her, det har det ikke vært etter det andre, men så vil jeg riktig gjerne svare på det.

Konferansier: Det har vi, muligheten for spørsmål. Vi kan holde tiden slik som vi har tenkt. Så du har frem til kvart over, så da er det 10-12 minutter med spørsmål, hvis noen har noe som de lurer på, eller muligheten til… da må vi nesten bruke talertutten, så jeg får gå rundt…

Spørsmål fra salen: Det var et spørsmål til din siste kommentar om manglende fanger. Henger dette sammen med kriminalitets-utviklingen generelt, altså er det en synkende kriminalitet i Danmark, er det dét dette er en refleks av?

Annette Esdorf svarer: Ja, det er hovedbegrunnelse, at det er fallende kriminalitet, navnlig på de grove forbrytelser som gir lange straffer. Også på vold for eksempel, som gir korte straffer er det veldig stort fall i. Vi har nettopp fått gjort en undersøkelse av

ungdomskriminaliteten som viser at den er falt til nesten halvdelen. Og det er jo et godt tegn, fordi hvis ungdomskriminaliteten faller, så er det noe vi kan merke i de kommende år. Så det er hovedgrunnen. En del av begrunnelsen er også at vi anvender alternative straffer mer enn vi har gjort. Det er stor stigning både i samfunnstjeneste og i fotlenker, så det er også en del av grunnen. Men hovedbegrunnelsen er at kriminaliteten faller. Så det er en god situasjon.

Konferansier: Jeg fikk en forespørsel fra Foreningen for fangers pårørende i pausen, om de hadde noen erfaringer med en mentorordning. Sånn at hvis du vil snakke litt om erfaringer med det, så kan du ta det nå. Der er du, ja. Det blir en bonus i programmet.

Foreningen for fangers pårørende: Hei, jeg kommer fra NFP, for fangers pårørende. Vi jobber jo mot utenforskap og for inkludering. Og veldig mange opplever jo at fengsling av et familiemedlem fører til store belastninger. Vi er der for å støtte dem. Og vi har også fått midler mot radikalisering. Vi gjør jo ikke det her fordi vi tenker at folk blir voldelige ekstremister hvis ikke vi er der for dem, men vi tror jo at man er i en veldig sårbar situasjon og det er så viktig å snakke om det her. Vi gir tilbud til alle pårørende. Vi opplever jo også at de som har minoritetsbakgrunn opplever en del ekstra utfordringer, og utenlandske innsatte kan oppleve diskriminering i fengslene, mangel på bruk av tolk, det at man ikke får morsmålssamtaler, og den ekstremt belastende situasjonen med utvisning som gjør at familiene kommer også i en veldig sårbar situasjon. Tenker på ungene til de som da blir kastet ut av landet.

Jeg skal avslutte, men jeg skal bare si at vi har lagt ut materiell der ute. Vi tilbyr tolk. Det er mange som ikke vet om det. Takk!

Spørsmål fra salen: Jeg heter Sverre fra Jussbuss. Bare et kort spørsmål om fotlenkeordningen, kan du si litt mer om den? Sånn som jeg tror det er i Norge, her må du jo ha en dom på under 4 måneder eller resterende 4 måneder igjen av straffen for å få plass på fotlenkeordningen. I Danmark, hvis jeg har forstått det riktig, så er

denne grensen på 6 måneder. Kan du si litt mer om hvilke vurderinger dere tar før dere sender folk på fotlenke?

Annette Esdorf svarer: Ja. Vi har riktig gode erfaringer med å utvide opp til 6 måneder. Vi startet i Danmark helt nede på 3 måneder, og så har vi utvidet til 5 måneder og 6 måneder. Og den seneste utvidelse har vi hatt på ett år. Og det fungerer veldig bra. Vi har for øyeblikket nesten 400 som sitter og soner der hjemme, som det daglige gjennomsnitt. Og det svarer vel til at vi har kunnet lukke to fengsler med 200 plasser. Og vi har et misbruk på under 10 %, det vil si 90 % klarer soningen i hjemmet uten problemer. Og det er selvfølgelig veldig, veldig bra, fordi de kan unngå å miste en jobb, de kan unngå å miste utdannelse og familie, fordi de kan bli i deres hjem og sone straffen mens de sitter der. Så jeg synes det er riktig suksessfullt. Og det beste er nesten at ordningen har stor folkelig oppbakking. Det er sånn at… altså man kan godt frykte at noen som soner en straff sitter hjemme i sofaen, men det er faktisk veldig stor forståelse i befolkningen at det stadig vekk er en straff, fordi man er veldig overvåket, man skal tenke over hver gang man går ned med avfallet, hver gang man går ut av sin dør, om man nå skal gå ut. Så jeg synes at vi har supergode erfaringer med det. Om man tør sette grensen opp, det snakkes litt om det nå, men det er nok også en øvre grense for hvor lang tid man makter å sitte og sone på den måten hvor man er så veldig overvåket og det er så mange fristelser man skal kunne klare. Så jeg er ikke sikker på at den vil kunne settes mye opp, men kanskje kan man sette den opp noen måneder eller kanskje opp til ett år. Men lengre tror jeg ikke man skal regne med at man kan sette den opp. Men det er politisk interesse for ytterligere å utvide ordningen.

Spørsmål fra salen: Et kjapt spørsmål: Jeg jobber i friomsorgen i Telemark og heter Roar. Jeg bare lurte på: Dere har fått økning i samfunnsstraffen, og i Norge så har vi gått litt ned de siste årene. Har dere gjort noe spesielt for å få økning i samfunnsstraffen?

Annette Esdorf svarer: Vi har mye målrettet gått etter å få flere i samfunnstjeneste. Og det har vi gjort helt konkret ved at vi har laget

et lite reisehold på tre personer som har hatt den ene oppgave å utvide og øke bruken av samfunnstjeneste. De har reist rundt til alle dommere, aktorer, de har vært ute og informert veldig bredt om hva samfunnstjeneste er og hvorfor samfunnstjeneste er godt og hvorfor samfunnstjeneste er bedre enn fengsel. Og jeg tror nevnelig det er mange besøk hos dommere som har hatt en god virkning, for tro det eller la være, så er det altså danske dommere som ikke riktig kjenner rammene for samfunnstjeneste. Og vi har også hatt en lovendring som har økt muligheten for å gi samfunnstjeneste for visse kriminalitetstyper, for eksempel vold, hvor det i dag er hovedregelen at første gang man begår vold, så får man samfunnstjeneste, hvor hovedregelen før var at man fikk fengsel for å begå vold.

En ting som vi også har gjort, det er at vi har utvidet antallet av personundersøkelser helt bevisst, sånn at nå er hovedregelen at det skal lages personundersøkelser hvor det overhodet er mulighet for å få samfunnstjeneste. Og antallet er så økt fra ca. 10 000 om året til 14 000 om året. Og vi vet jo erfaringsmessig at hvis det blir gjort en samfunnstjeneste, så er sjansen for å få en betinget dom eller en dom til samfunnstjeneste større enn hvis det ikke er gjort en personundersøkelse. Så det er en rekke ting vi har gjort veldig bevisst for å utvide antallet av samfunnstjeneste. Og det er faktisk lykkes så godt at vi har fra 2014 til 2015 har hatt en stigning på 20 %. Og det synes jeg er ganske flott.

Å jobbe med utenforskap og inkludering v/ Ikhlaque Chan, Leder for aktivitetssenter for ungdom i Bærum

Takk. Da håper jeg det er litt krefter igjen hos dere. Det er siste dagen på konferansen. Jeg jobber på et sted som heter Marie Plahte familieaktivitetssenter, og det ligger i Bærum. Jeg skal fortelle dere littegrann om hvordan vi har valgt å jobbe med mennesker som har blitt radikale i vår kommune eller er på vei til å bli radikale eller på andre måter har falt utenfor samfunnet. Så det er ganske stort spenn her, men jeg tror det har noen fellestrekk.

Jeg vil bare si det at vi jobber på et sånt grasrotnivå, og som alle gode kommuner i verden med respekt for seg selv, så har vi også en kommuneadministrasjon som bruker mye tid på litt rampestreker. Vi utvikler en del ord og uttrykk som det ikke alltid er lett å forstå. Og så er det vi som da skal på en måte konvertere disse tingene her til praktisk arbeid. For oss så er på en måte ord som *systemnivå* og *indikert* og *selektert* og *universelle tiltak* litt sånn lite guidende i forhold til hva vi skal gjøre. Og jeg ser at flere og flere kommuner har den type språk da for å møte utfordringen som er i dette her med å hindre utenforskap og radikalisme og annen type utenforskap. Vi er opptatt av å investere i relasjoner til de menneskene vi skal styrke. Og for meg og den verden jeg kommer fra, så er dette en sånn naturlig ting å gjøre når man vil tilnærme seg noen, ikke sant, at man investerer i relasjoner. Det gjør venner, det gjør man i det private næringsliv, det er en helt sånn naturlig ting å gjøre dersom man ønsker å komme i posisjon i forhold til noen. Så en veldig stor del av den jobben vi gjør handler om å bygge relasjoner. Altså det handler da om, hvis man sitter på et sånt systemnivå og lurer på hva er det vi holder på med, så er det ikke alle som skjønner hvorfor bruke tid på relasjoner, hva kan komme ut av det og i hvilken kommuneplan er dette vedtatt? Det er sånn ting som vi har fått ganske mye kritikk for, da, til tider ganske stygge, verbale angrep på hvorfor gjør dere dette her? Og da prøver vi å si noe om at: Ja, men det er sånn vi tenker… det derre tåkepratet egentlig.

Så det jeg prøver å forklare først, det er litt sånn hvilken plattform er det vi står for, og hvem er vi i forhold til de vi skal prøve å styrke, for det tror jeg er litt sånn interessant for dere å vite. Vi har et stort nettverk gjennom denne relasjonsbyggingen. Det er sponsorer, frivillige, og det vi er ute etter er ikke pengene deres, vi er ute etter kompetansen deres, ressursene deres, deres både *software* og *hardware*. For oss så er det å motta penger for noe litt sånn trøblete, det er merarbeid. Så jeg skal komme litt sånn tilbake etter hvert til hvordan det er i praksis, hvilken nytte vi har av de nettverk og relasjoner vi har, det kommer jeg tilbake til. Men vi har brukt mange år på å få gode relasjoner til de fleste innvandrerorganisasjonene i

Bærum. Det er ganske mange av dem, og vi har valgt å samarbeide med de som på en måte har hatt en sånn barn- og ungdomsfokus. Men så har vi også hatt et veldig langt samarbeid med moskeen, da, som aldri har hatt et barn- og ungdomsfokus, dessverre. Det er to moskeer i Bærum. Vi har veldig godt samarbeid med Al Noor moské, og vi prøver å komme i et godt arbeidsforhold med den andre moskeen, som heter Al Rahma-moskeen.

Innvandrerorganisasjoner

Sammen om kompetansedeling

- Somalisk kvinne og barn front
- Al Noor moske
- Al Rahma moske
- Pakistan Norwegian friends society
- Kurdisk samfunn
- Palestinsk gruppe
- Pakistansk kulturforening

for bedre oppvekstvillkår

- Somalisk kvinnegruppe på Rykkinn
- Somalisk kvinnegruppe på Bærums verk
- Philippinsk gruppe
- Tyrkisk familieforening
- Cricketklubben
- Asker og Bærum tamilske forening
- ADI dance institute

Offentlige tjenester, det er veldig lett å, jeg har ta meg selv i det, at vi er flinke til å kritisere offentlige tjenester for å virke dårlige, ineffektive og ikke alltid være samarbeidsvillige. Så derfor så har vi gjennom vårt *underground network* plassert en spion og hjelpende hånd i alle disse etatene. Kriminalomsorgen står der nede, jeg skal komme tilbake til det. Men det er ikke sånn at dette samarbeidet er enveis. Alle disse samarbeidsrelasjonene våre er toveis. De tjener masse på å ha et samarbeid med oss, for da kommer de nær en brukergruppe som de har interesse av å komme i kontakt med.

Offentlige tjenester

Kommunale

- Barnevernet
- Utekontakten
- Nav kommunal del
- Vøyenenga, Hauger, Levre Evje, Mølladammen, Rykkinn skoler.
- Bærum idrettspark
- Flyktningkontoret

Fylke og stat

- Politiet
- Nav
- Sandvika, Rud, Dønski Vgs.
- UDI/IMDI
- BUFDIR
- Akershus fylkeskommunes kulturkontor
- Kriminalomsorgen

Frivillige organisasjoner

Lokale

- Oslo flyklubb
- Oslo og omland friluftsråd
- Røde kors
- KFUM/KFUK
- BVIF
- Gjettum VEL
- Kirkerudbakken

Nasjonale /internasjonale

- DNT
- HORISONT Mela festivalen
- MIRA senteret

Vi har også et stort nettverk av bedrifter, ca. 50 bedrifter har vi i vårt nettverk som vi samarbeider tett med. Jeg skal komme tilbake til hvordan vi bruker disse nettverkene. Og vi har et ganske godt samarbeid med ulike universiteter og høgskoler.

Bedrifter i Bærum

Lokale bedrifter

- Sandvika storsenter
- Plantasjen Rud
- Toyota Rud
- Biltema Rud
- Mekonomen Rykkinn
- Dønski bbs
- Mariehaven sykehjem

Nasjonale/Internasjonale bedrifter

- Telenor
- Ikea
- Shell
- Mc Donalds
- Norgesgruppen
- General Electric
- Pluss mange mer…

Offentlige tjenester

Kommunale

- Barnevernet
- Utekontakten
- Nav kommunal del
- Vøyenenga, Hauger, Levre Evje, Mølladammen, Rykkinn skoler.
- Bærum idrettspark
- Flyktningkontoret

Fylke og stat

- Politiet
- Nav
- Sandvika, Rud, Dønski Vgs.
- UDI/IMDI
- BUFDIR
- Akershus fylkeskommunes kulturkontor

Undervisningssteder

- Høyskolen i Lillehammer
- NUST
- KHIO
- Universitetet i Oslo
- Universitetet i København

Disse relasjonene, de gir oss en ganske kort vei til våre samarbeidspartnere. Og uten disse samarbeidspartnerne er vi helt lost i forhold til den oppgaven vi har. Altså, vi snakker om verktøy, vi snakker om metodikk, og vi snakker om hva skal til for å nå våre mål. Det aller enkleste svaret på hva vi ønsker å oppnå er at vi ønsker trygg oppvekst for våre barn, vi ønsker å må en måte oppfostre foreldre som har kompetanse for å gi en trygg oppvekst for barna våre, og vi ønsker å bistå med kvalifisert hjelp.

Hva ønsker vi å oppnå?

- Trygg oppvekst for barn
- Foreldre som har kompetanse til gi trygg oppvekst for barna sine
- Bistå med kvalifisert hjelp når noen faller utenfor

Mari Plahte er et nærmiljøsenter i et område. I Norges rikeste

kommune, så er vi kanskje den fattigste bydelen, for å kalle det en bydel. Vi har mange innvandrerbrukere, veldig mange med lav inntekt, lav utdannelse, og vi ser også at det er en ganske høy grad av arveproblematikk, det vil si hvis foreldrene så har lav utdannelse, så får barna også det. Og hvis foreldrene har rusproblemer, så er det stor sannsynlighet for at barna også havner i rusproblematikk. Vår oppgave er da å bryte denne vonde sirkelen av utenforskap og følgeproblematikk som rus, kriminalitet og ekstremisme. Og så sliter vi også med at vi har brukere som ikke alltid forstår at hjelp er hjelp. Man er ikke vant til at … altså man vil ha hjelp og man vil selv definere hvordan hjelpen skal være, og så er man veldig sånn at man kommer i konflikt med hjelpeapparatet fordi de har sin egen forståelse. Og vi sliter også med at veldig mange hjelpetrengende blir marginalisert av det store hjelpeapparatet. Ett eksempel på det er at jeg ofte får høre av ganske oppegående, flinke, gode fagpersoner, at ja, men de sier jo at de ikke vil bli norske, de vil ikke at barna skal bli norske, ikke sant. Og da pleier jeg å be dem å spole tilbake til den sosialhøgskolen de gikk på og bla opp i boka si og se: Hva betyr det når en far sier sånn? Ikke sant. Det betyr ikke at ”jeg vil ikke at barna mine skal bli norske”, det betyr at ”jeg er utrygg på dette samfunnet, jeg vet ikke hva jeg skal gjøre med barna mine for at de skal få en trygg oppvekst, jeg mestrer ikke disse kodene”, og dette er en måte å uttrykke dette her på, ikke sant. Jeg har hittil, når man snakker med en forelder/foresatt, aldri møtt en foresatt som ikke vil at barna deres skal lykkes.

Utfordringer vi møter i vårt arbeid

- Mange innvandrerbrukere
- Fattigdomsproblematikk
- Lav utdannelse
- Arveproblematikk
- Utenforskap og følgeproblematikk som rus, kiminalitet og ekstremisme.
- Ulik forståelse av hjelp kontra intervensjon
- Marginalisering av individet, vi hører det vi vil høre..

Og de ressursen vi har i det arbeidet, det er barn og unge som vil lykkes og foreldre som ikke blir brukt, ressursene deres som ikke blir brukt. Og så har vi foreldre som ønsker en sosial mobilitet. Alle innvandrerforeldrene våre vil at barna deres skal bli leger. Og selvfølgelig kan de ikke bli leger alle sammen, men det er det ønsket om sosial mobilitet som vi må ta på alvor, at de ønsker å stå på sine egne ben. Og alle våre gode hjelpere i dette gode nettverket, som jeg viste dere, det er egentlig våre sekundære ressurser.

Primær-ressurser

- Barn og unge som vil lykkes
- Foreldre som sitter på ubrukte ressurser
- Foreldre som ønsker sosial mobilitet

- Sekundær ressurser:

- Alle våre gode hjelpere

Bærum har fått oppmerksomhet, fordi det var veldig mange ungdommer som leflet med radikale ideer, islamistiske bevegelser var ofte på besøk hos oss, både på skolene våre, på storsenteret vårt, på stasjonen, og de banket også på døra til en del moskeer og sa at hør nå her, det er vi som representerer den riktige formen for Islam,

og derfor så bør vi få innpass i moskeene. Heldigvis har disse moskeene klart å stå imot ganske mye av dette presset. Og det vi stod overfor, da har jeg lyst til å vise bare en liten sånn video for å illustrere den type… jeg synes denne her er veldig god, fra Islam Net sin konferanse.

Hvordan opererer de radikale i Norge?
http://www.youtube.com/watch?v=rJt_fTjmA1w

Det som er poenget her, er at de ungdommene der, fryktelig mange av dem kommer fra vårt nærmiljø. Og når de deltar i den type fredskonferanser, så er det jo en grunn til bekymring. Så dette her er bare et lite eksempel på hvilke arenaer disse ungdommene har… Altså "Islam Net er bare en relativt moderat gruppe som på en måte opererer i samfunnet". Jeg mener at den ikke er det, men den er av mange blitt karakterisert som moderat. Jeg mener at de er kjempeekstreme. Men blant de ekstreme så er de kanskje litt mer moderate.

Vi har Profeten Ummah-gründere bosatt i nabolaget, og vi har mennesker som har reist til Syria. Og da på en måte kommunen, samfunnet, foreldre osv. skjønte at dette her var ting vi måtte ta tak i, så hadde vi ganske mye på plass allerede, fordi vi hadde nettverket, foreldre og innvandrerorganisasjonene og moskeene, fordi vi allerede hadde etablert et samarbeid med dem gjennom veldig mange år, så var det veldig mye enklere å komme i posisjon når vi skulle sammen jobbe mot radikalisering. Og de investeringene viste seg å være gull verdt når vi da skulle mobilisere foreldre og innvandrerorganisasjoner for å ta et grep. Og det var også et kommunestyre og en administrasjon som tok oppgaven på strak arm og opprettet veldig, veldig kjapt en kjernegruppe som består av politi, SLT og Marie Plahte. Vi fikk på plass et dialogforum og en veldig tett oppfølging fra ledelsen, helt fra rådmann og ordførernivå. Og det ble også opprettet nye stillinger veldig raskt, bl.a. stablet politiet på beina en spesialstilling som skulle sitte da i denne kjernegruppen og jobbe opp mot kommune og politi for å forhindre radikalisering. Og så ble det jo

selvfølgelig laget handlingsplan for hvordan vi skal jobbe med radikalisering i kommunen.

Jeg pleier ofte å referere til Newtons 3. lov, for å gå litt sånn tilbake til hva er det som… hvordan er mekanismene i dette her som handler om hvorfor ungdom blir radikale. Vi har utenforskap, men vi har også noen… det er også en del sånne ”naturlover” inn i dette her. Og vi kan ikke forstå alt kun ut ifra et sosialpedagogisk regnskap. Vi må også se at det er ting som skjer rundt oss i verden, men selvfølgelig har det en sammenheng med hvem er det som reagerer hvordan på det som skjer rundt oss. Er det noen som kan Newtons 3. lov? Er det noen som har gått på videregående? Ingen? Nei. Det handler om at hvis du skal ha den ballen langt bort, jo lenger bort du vil sparke den ballen, desto mer vondt får du i foten. Skjønte dere det? Enhver reaksjon har en motreaksjon, ikke sant. Så når vi har som nasjon deltatt i Afghanistan og i Irak osv., og så har vi veldig mange ungdommer i Norge som er muslimer, og vi vet at veldig mange av muslimske ungdommer i Norge er kanskje ikke så godt integrert som vi ønsker, så må vi også, når vi sier at de kanskje ikke er så godt integrert, si noe om at de kanskje ikke heller er så godt integrert verken i Norge eller i deres foreldres kulturkrets. Og det medfører en del utfordringer knyttet til hvem de er og hvilken tilhørighet de har. Og dette er ting som vi er veldig flinke til å underkommunisere, fra storsamfunnets side, fra det norske, hvite samfunnet. Jeg vet ikke om det er VG, Dagbladet eller skole eller helsesøster, så er vi veldig flinke til å snakke om deres utfordringer i forhold til storsamfunnet. Men storsamfunnet har også utfordringer i forhold til kommunikasjon med denne gruppen. Og det er sånne ting som ikke alltid høres riktig ut. Men jeg skal komme tilbake til noen eksempler i forhold til det.

Reaksjon

- Vi mangler en grunnleggende kommunikasjon med våre muslimske ungdommer om vårt engasjement i muslimske land. 180.000 Muslimer bor i Norge og svært mange av dem er unge. Mange unge er utenfor både storsamfunnet og **foreldrenes** kulturkrets.

- Dette medfører en del utfordringer knyttet til deres identitet og tilhørighet.

- Dette temaet er svært underkommunisert fra storsamfunnets side. Vi snakker ofte kun om deres utfordringer i forhold til storsamfunnet.

Og så tenker jeg at vi har svære, ganske til dels… nå har jeg en bakgrunn fra også det private næringsliv, og så skal jeg prøve å forklare hvordan vårt hjelpeapparat ser ut, så vil jeg si at på mange områder så er det litt overdimensjonert. Og samtidig så har det et treffsikkerhetsproblem. Og jeg mener også at vi som storsamfunn, og de hjelpeapparatene vi har på plass, kanskje ikke er gode nok til å skape rutiner sånn at vi på en måte kvalitetssikrer oss at alle blir med, at veldig få eller ingen faller utenfor. Og så er det noe med; er vi innovative nok i tilnærmingen til denne gruppen? Gjør vi de riktige tingene når vi på en måte lager planer og skal utføre disse planene. Er vi konsekvente og handler vi logisk? Og jeg mener at med all den sosialfaglige bakgrunnen som finnes rundt omkring i kommunene, så er det på høy tid å reflektere over hvorfor så mange allikevel faller utenfor. Ikke det at de blir radikale, men hvorfor havner så mange utenfor?

Sosialfaglig kompetanse

- Vi har kompetansen i bunn. Alle i hjelpeapparatet har en sosialfaglig utdannelse eller erfaring.
- Vi må reflektere over hva som er da galt med vår praksis, når vi med all denne kompetansen ikke klarer å hindre utenforskap.

Jeg har lyst til å fortelle dere litt om bakgrunnen til de som har reist til Syria fra vårt nærområde. Vi har en 7-8 personer som har reist til Syria. Noen av dem lever, og noen av dem er døde. Noen av dem er der enda, og noen av dem har reist tilbake og blitt møtt av loven og rettsapparatet. Men i mange år, helt fra tidlig skole, så har det vært uttrykket en eller annen form for bekymring knyttet til disse barna. Og hjelpeapparatet har hatt kunnskap om at foreldrene deres ikke har den riktige oppvekstkompetansen for at barna deres skal lykkes. Og vi har sett at særlig guttene, da, for det er både gutter og jenter som har reist, har lang fartstid med andre ungdommer som er utenfor. Og da har det ført til at de har vært gründere i å danne ulike subkulturer. De har hatt lav mestring på skole, manglende dybdeforståelse i språk, de jentene som har reist har ikke det, guttene har hatt en kjempehøy kompetanse på hvordan man sniker seg unna samfunnsnormene, vært flinke til alltid å på en måte slippe unna. Og alle har hatt et veldig sånn sterkt ønske, når vi har intervjuet dem… hva er det som er drivkraften i livet deres fremover, hva vil de, og da har de alltid sagt at det å være betydningsfull og viktig er noe av det som er høyest på agendaen deres, da. Den type ungdom har vært lett bytte for Salafister, da, som har drevet med denne misjonsvirksomheten i vår kommune. Og Salafister, altså dere har sikkert snakket mye om det tidligere, det er den konservative delen av Islam som på en måte Profeten Ummah blant annet bekjenner seg til, da, veldig sånn bokstavtro. Og det som også har vært en viktig faktor her er at disse guttene, og til dels jentene, har prøvd å søke… altså de har søkt mange steder, men de har også prøvd å søke hos sine egne. Og da har de vært i moskeer, enten

nærmoskeen eller i Oslo, disse tradisjonelle, anerkjente moskeene som stort sett driver en virksomhet som er innafor, men der har de ikke blitt møtt, de har ikke blitt sett, og disse moskeene har heller ikke hatt en liturgi eller en språkdrakt som har appellert til de unge. De har i mange år vært veldig flinke til å skyve de unge ut og til siden i forhold til posisjoner i moskeene. Hver gang det har vært valg i moskeen, så har det alltid vært sånn at det er gubbene som vinner og at det er de som sitter igjen, og så sitter de unge der og er frustrerte og vet ikke helt hva de skal gjøre. Og denne frustrasjonen har bl.a. vært en av de tingene som har gjort at Islam Net og en del andre organisasjoner har på en måte lykkes i å få tak i veldig mange ungdommer.

Bakgrunnen til de som har reist fra Bærum til Syria

- Bekymring har vært uttrykt fra ulike hold fra noen måneder til mange år i forveien.
- Ofte har ikke foreldrene hatt oppvekstkompetanse eller oversikt over barnas miljø.
- Lang fartsid med andre ungdommer som er "utenfor". Dannelse av subkulturer.
- Lav mestring på skolen, manglende dybdeforståelse i språk.
- Høy kompetanse på hvordan man sniker seg unna samfunnsnormene.
- Ønske om å være betydningsfulle og viktige.
- Lett bytte for salafister, som trenger denne type unge mennesker til sin virksomhet.

Alle de vi har bekymret oss over har hatt en ganske til dels stor lavinntektsproblematikk, mange barn av foreldre som kanskje aldri har jobbet. De som har jobbet har ofte jobbet på tider av døgnet hvor de ikke har oversikt over hva barna foretar seg. Vi har tenkt i Bærum at vi må ta denne fattigdomsproblematikken og gjøre noe praktisk med den, bl.a. at alle barn og unge skal kunne delta i fritidsaktiviteter uten at man trenger å bry seg om hva foreldrene har i inntekt.

Fattigdomsproblematikk

- Alle vi har bekymret oss over, har lavinntektsproblematikk.
- Vi må som storsamfunn konvertere ideen om inkludering til felles praksis:
- Alle barn og unge skal kunne delta i fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldres inntekt.

Og vi har sett at særlig jentene, som har leflet med både ekstrem islamistisk ideologi eller har reist til Syria også har hatt en misforstått sånn seksuell frigjøringsagenda. Hun Diya Khan, hvis dere har hørt på henne, hun sier noe om det. Hun har sagt mye om den eneste måten å på en måte komme seg ut på av veldig strenge muslimske foreldres ”klør”, da, oppvekstklør, det er å bli enda mer konservativ muslim enn hva foreldrene er. Og så er det sånn da at veldig mange av de guttene som har hatt en kriminell løpebane, dere kjenner kanskje Profeten Ummah, nesten alle har på en eller tid fått en dom. Og for mange som før de kom inn i disse miljøene, så har det vært et oppriktig ønske om å ta avstand fra kriminalitet og lediggang osv. og dedikere seg til noe som er samfunnsnyttig. Det har vært kanskje en sterkere kraft i noen tilfeller enn Islam, faktisk.

Opprør/frigjøring

- Vi har sett at særlig jenter har hatt en misforstått seksuell frigjøringsagenda.
- Gutter både gutter og jenter har hatt «frigjøring» fra familie eller samfunn på agendaen.

Vi har noen verktøy som er helt essensielle, slik som forrige innleder også sa; Tidlig innsats, kommunikasjon med foreldre, særlig innvandrerforeldre er vi kjempedårlige til å kommunisere med. Vi snakker ofte over dem. Alle som jobber i en kommune har sikkert

deltatt på utallige samarbeidsseminarer, og jeg er en av dem, og jeg må si at jeg har ikke vært på et samarbeidsseminar som har ført til et bedre samarbeid. Dessverre. Men det som har ført til bedre samarbeid, det er at jeg har blitt kompis med en eller annen på barnevernet eller hos politiet, i idretten eller i næringslivet. Det er disse personlige relasjonene og investeringen i det som har gitt et godt samarbeidsklima.

Jeg mener også at det å gi foreldrene en god oppvekstkompetanse er en utrolig viktig investering. Og jeg tror at man må også være litt sånn uredd i forhold til det å bygge relasjoner til innvandrere og deres miljøer, fordi man kan komme veldig langt, kjempebillig, med verdighet og respekt i tilnærmingen. Jeg ser dessverre altfor mange ganger at tilnærmingen til innvandrermiljøene ikke nødvendigvis er respektfull.

Verktøy

- Tidlig innsats
- Kommunikasjon med foreldre
- Samarbeid mellom hjelpetjenester og mellom disse og andre aktører i samfunnet (næringsliv,idrett etc..)
- Gi foreldre norsk oppvekstkompetanse
- Ikke være redd for å bygge relasjoner til innvandrere og deres miljøer
- Verdighet og respekt i tilnærmingingen

Så tenker jeg å fortelle dere litt om hva vi har gjort, hvordan har vi jobbet og hvordan bruker vi alle disse ressursene, nettverkene våre, hvordan kommer det til nytte? Jo – jeg er veldig tilhenger av produksjon og hater sånne derre kommunale verden hvor man prater mye, har veldig mye møter og så produseres det veldig lite. Jeg mener at vi har fått til en utrolig fin kompetanseheving på tvers av alle tjenester i kommunen. Og vi har også fått med oss de ikke-kommunale aktørene, sånn som frivillige organisasjoner, næringslivet

osv. Vi har produsert en foreldreveileder. Den står fremme her. Den finnes også på nett. Den er laget sammen med foreldre, og den forteller hva du som forelder kan gjøre hvis du er litt usikker på hvordan det går med barna dine.

Brosjyrer

- http://www.kråd.no/forebygging-av-radikalisering-og-voldelig-ekstremisme/lokal-forebygging/bærum

Og så har jeg lyst til, nå som vi snakker om produksjon og vi har mange flyktninger, så er det også veldig mange flinke folk der ute. Og han skal få linken på referatet, men det er faktisk noen som klarer å skaffe flyktninger jobb fra første dag. Lillehammer kommune har gjort noe der som alle bør lese om.

"Flyktninger får jobb fra første dag: Flyktninger som kommer til Lillehammer får mulighet til å begynne i praksisjobb umiddelbart".
http://www.nrk.no/ho/flyktninger-far-jobb-fra-forste-dag-1.12648879

Jeg har lyst til å gå igjennom litt sånn i praksis hvordan vi gjør nytte av disse nettverkene våre. Og da bruker jeg sommerferien som et eksempel, fordi den er veldig sånn tydelig. Vi har 300 000 kr for tiltak, typiske sånne kommunale midler, og for det så får vi dette her: Vi får til en gratis summer camp for 130 barn fra 2. til 10. klasse. Og den varer i 4 uker, de 4 første ukene av sommerferien. Der jobber 15 studenter fra hele verden helt gratis. Og vi får med oss… altså disse studentene er ca. 22-23 år gamle, de kommer hit til Norge for å oppleve et eksotisk land med fjord og fjell, og vi hjelper disse studentene med de opplevelsene, og de kommer hit og jobber gratis i 4 uker, og så har de 2 ukers ferie. Vi får med oss sponsorer på å gi både barna og studentene som jobber til å betale for deres aktiviteter. Denne campen foregår på engelsk og norsk. Her har vi fattige barn, vi har diplomatbarn, vi har direktørbarn som har jobbet i

utlandet og som merker at barna deres snakker dårlig norsk etter 4-5 år i USA eller noe sånt, så er dette en myk landing når de skal flytte hjem. Å blande rike, fattige, mennesker fra ulike samfunnslag sammen, det gjør noe med hvordan barna ser på seg selv og tilhørighet og muligheter, ja, deres rom for utvikling, da.

Vi har hatt i mange år erfaringer med at svært mange drukningsulykker involverer innvandrerbarn og foreldre. Altfor ofte har vi sett at et barn er ute og svømmer, og så skal mor hjelpe eller prøve å redde barnet, og så kan ikke mor svømme, så drukner hun, og så kommer far og så drukner han også når han skal prøve og redde, og så kommer storebror helt til slutt. Det har skjedd en 5-6 ganger dessverre i Norge hvor hele familier har druknet på den måten. Så for oss er det veldig viktig da, ikke bare for svømmeferdighetenes skyld, men fordi at gjennom svømme-ferdigheter så får vi til en deltakelse i samfunnet fra innvandrer-foreldre hvor de tar i bruk både fjorden, sjøen, innsjøene, naturen og svømmehallene. Og det er en måte å komme seg ut i samfunnet på. Dette gjør at innvandrerforeningen stiller opp med sjåfører, med oversetting osv., søknadsskriving. Og det er Gjensidigestiftelsen som betaler alt sammen.

Vi har samarbeid med bedrifter av to årsaker. Det ene er at vi ønsker at ungdommene våre skal få en jobb der, og det andre er at vi ønsker å få kompetansen deres overlevert til ungdommene våre. Vi har hatt ekstremt god erfaring med for eksempel Statoil, da, som kommer inn og forteller barna våre om hva slags mennesker vi trenger i fremtiden og hvilke ting de skal satse på i fremtiden for at de skal på en måte få en jobb, for eksempel. Og det som alle disse organisasjonene eller bedriftene forteller barna våre og styrker dem i, det er å utvikle deres samarbeidsevner. Samarbeid, samarbeid, samarbeid. Er det noe vi trenger i fremtiden, og nå også selvfølgelig, så er det samarbeid.

Gjennom kontakten med alle disse bedriftene, så har vi 7 minutters intervjuer, 5 minutter bruker vi på å kartlegge hvem du er, hvilke interesser du har, og så i løpet av 2 minutter så har de en jobb. Dette

er ungdommer som har skrevet svært mange søknader og aldri fått svar. Og da mener vi at hvis vi skal være seriøse i en sånn jobbformidlings-ting, så må det skje på så kort tid som mulig. Og da har vi funnet ut at 7 minutter er en passende tid. Og mange tror ikke på oss at det går, men spør våre samarbeidspartnere! De er veldig glade for å kunne stille opp på den måten, og de liker ideen. Og det gjør så mye for utenforskap, det å ha en jobb og det å ha kolleger, det å ha noen som følger deg opp, som ikke er foreldre og skole, ikke sant, og så er det jo selvfølgelig et bonuspoeng, da, at veldig mange av dem får tilbud om jobb etter skoletid. Det motiverer til både jobb og utdannelse. Veldig mange av disse her har ikke opplevd å se for eksempel foreldrene sine i jobb. Og igjen, dette tiltaket koster skattebetalerne ingenting.

Sammen med disse samarbeidspartnerne våre så klarer vi også å få til actionfylte, adrenalinfylte aktiviteter for ungdommer som er litt sånn ute og sklir, ute og seiler, ute og sykler. Sammen med Oslo flyklubb, private personer, hva heter det for noe, *samfunnsstøttere*, så klarer vi å gi utrolig gode aktiviteter helt gratis til svært mange som ellers hadde kostet millioner. Vi klarer å få hundrevis av barn opp på fjellet og gi dem opplevelser som gjør at de føler en tilhørighet. Det handler om å kunne sitte etter høstferien i klasserommet og fortelle at ”jeg var også på fjellet, jeg har også vært på en hytte”. Å kunne på en måte ha en tråd inn til samfunnet på denne måten her, det gjør noe med barn. Det gjør også noe med barna å se at det er foreldrene som har tilrettelagt for dette, de har vært aktive, at det ikke har vært en hjelpetjeneste inne nødvendigvis.

Ja, jeg ser at tiden går. Men vi får til aktiviteter for ca. over 2500 barn i løpet av en sommer for svært lite penger. Og det som er vårt mantra er at når vi snakker om utenforskap, så kan vi forstå oss i hjel på metodikk osv., men er det noe som jeg vil at dere skal sitte igjen med, så er det at vi vil gjerne gå foran som eksempel på at samarbeid og relasjonsbygging er kanskje noe av det viktigste vi kan gjøre for å hindre utenforskap. Og da tenker jeg på samarbeid med alle aktørene i samfunnet som det går an å samarbeide med. Det kan være

postmannen som han Marco Elfasadi snakker om. Det kan være imamen, det kan være fotballtreneren, det kan være hun som jobber på Kiwi, altså samarbeid med alle de ressursene som finnes der ute. Ta i bruk dem. Man får så mye gratis. Og kommunebudsjettene, de blir mindre og mindre og oppgavene blir større og større. Og uten samarbeid så kommer vi ikke noe særlig langt.

I store trekk så er det litt sånn vi jobber med det vi ser i vår hverdag. Og jeg må også si at vi har fått til veldig mange ja-mennesker, vi har gått foran og vist vei. Og det er ikke sånn at Bærum kommune er en sånn sierompa nei-kommune. Vi har fått mobilisert, vi har fått en aksept, og vi har også fått en endring i samarbeidskulturer. Så jeg mener at vi er på god vei til å lykkes med det som vi kommer til å møte mer og mer av, særlig med tanke på at vi tar imot veldig mange flyktninger for tiden, og vi har ikke råd til å la være å samarbeide.

Er det noen spørsmål, så har vi to minutter til her. Nei. Ok. Da sier jeg bare takk for meg!

Avslutning og oppsummering v/ Mimmi Kvisvik, forbundsleder i Fellesorganisasjonen

Vi nærmer oss slutten. Det har vært en lang ferd, det har vært en spennende ferd. Det har vært den 23. kriminalpolitiske konferansen. René Rasmussen, som representerte FOs politisk ledelse sa innledningsvis i går at dette er et spennende tema, det er et utrolig viktig tema, det er absolutt dagsaktuelt, og det påvirker oss alle. Jeg mener at konferansen har bekreftet det. Og det var ganske logisk at vi skulle være akkurat på Sundvolden. Ikke fordi at vi alltid er på Sundvolden, men også fordi at Sundvolden og Utøya er ganske nær hverandre. Og vi vet alle hva slags sted dette også representerte for de overlevende og de pårørende etter tragedien på Utøya i 2011.

Vi har vært igjennom 12 innledere. Jeg tør å vise en liten pekefinger og si at to av dem var damer. Jeg synes også vi har kanskje hatt en utfordring i forhold til å utnytte all den kompetansen som vi i

sammen representerer, det at vi kanskje kunne hatt mer deltakelse. For når vi kom så langt at det var en dame her fra Danmark som inviterte til spørsmål etter innlegget sitt, så ble vi nesten helt stumme, fordi at vi hadde sittet i ro i halvannet døgn.

Men hva har vi vært igjennom, da, dere? Vi hadde en statssekretær her etter åpningen. Og jeg sier, send meg hvem som helst fra det departementet, men jeg kommer fortsatt til å savne Knut Storberget. Og jeg tenker også at når vi får besøk fra politisk ledelse i Justisdepartementet, hvor er det blitt av intensjonene bak stortingsmeldingen "En straff som virker, en rehabiliterende straff"? Det han sa derimot, som var viktig, det var jo at i kriminalomsorgen så er det fullt av ansatte som er engasjerte og kunnskapsrike. Og det er mennesker ansatte med høy lojalitet. Og når noe er besluttet i justissektoren, så gjennomfører kriminalomsorgen det. Det er for så vidt et bra skussmål, det. Men kanskje likevel at det skulle vært rom for littegrann mer protest i oss.

Den som overtok etter Vanebo, det var Einar Øverenget. Og jeg tenker at Einar, han leverte som alltid. Tre kvarter her på senen, uten manus og uten powerpoint - hvilken befrielse! Einars utfordring var at vi må forstå og vi må stille spørsmålene, hvorfor blir noen noe, og hva finner de i det de blir? Og at det kanskje i bunn og grunn handler om jakten på mening og at veien inn må forstås som et behov for å skape mening. Det tror jeg er viktig at vi legger oss på minnet. Etter Einar så overtok Lars Gule. Han jobbet seg gjennom definisjoner i forhold til ekstremisme og ekstremisering. Han sa at det er jo alltid en streben etter å finne disse definisjonene, og uten å være beskjeden så mente han at han hadde funnet noen av de bedre. Det handler om noe som er ytterliggående, det handler om noe uvanlig, det handler om noe voldelig, det handler om noe radikalt, og det handler om noe farlig. Det ekstreme handler alltid om ytterpunkter, både til venstre og til høyre. Han definerte seg også ned på to typer ekstremisme og en måte å forstå det på, det deskriptive og det normative og at vi alltid i forhold til å orientere oss på ytterpunkter også må definere en midte. Jeg synes det er befriende å definere et midte knyttet til

demokrati, knyttet til menneskerettigheter, og det er en trygghet i at de fleste stater har dette nedfelt i sine grunnlover. Så var vi igjennom denne tunellen, ekstremiseringsprosessen, som starter med at det finnes en kognitiv åpning. Det er en forklaring, en ideologi som kan hjelpe deg på vei og du finner et fellesskap.

Så fikk vi besøk av en spennende mann, journalisten Øyvind Strømmen. Og jeg synes noe av kanskje det viktigste han sa, og som jeg i hvert fall la meg på minnet, det er muligens fordi jeg har for mye av det i hagen, han sa noe om at når man leter etter disse røttene til islamisme, så er det som å lete etter røttene til skvallerkålen. Og det blir vanskeligere å forstå jo mer som graves. Han presenterte oss også for dette utfordrende nettverket, sa noe om hvem er det som rekrutteres, sa noe om viktigheten av noen sentrale personer som er viktig å knytte seg til. Men det han også sa, som jeg synes er vesentlig, for det er mange ganger vi bagatelliserer dette med internett. Han sa veldig tydelig: Internett er virkelighet. Og han sa at vi lever med youtube-generasjonen. Så avsluttet han med å se spesielt på fengselsradikalisering. Men det han sa også underveis, og som ble litt trøsten i det hele, det var at det finnes sikkert mange i denne salen som ikke helt forstår noe nå. Og det er det som også gjør det litt skummelt, det er ikke alt av dette vi forstår.

Den som kanskje sleit aller mest gjennom disse to dagene, det var denne mannen fra PST, Tommy Larsen. Han sleit veldig med å holde oppmerksomheten vår den siste timen i går. Da virket det litt som om forsamlingen tenkte at dette har vi da hørt før, kan ikke den mannen bli ferdig, nå vil vi komme videre og sjekke ut den nye butikken på Sundvolden. Mulig det var bare meg, men jeg kjente litt trekket fra salen at det var litt i sjangeren der. Han snakket om, bare som en påminnelse av hva den mannen egentlig snakket om, PST, han snakket om trusselsituasjonen og han snakket om hvordan man jobber i forhold til å forebygge radikalisering. Så gikk han gjennom en del av disse sentrale dokumentene. Det jeg synes var aller viktigste av det Tommy Larsen sa, det er at SLT er bra, SLT er viktig. Så det la jeg meg på minnet.

Så kommer vi videre til i dag, og da hadde vi jo våknet litt til liv igjen. Tore Bjørgo gikk på på morgenen i dag. Han er leder for Senter for forskning på høyreekstremisme. Og det han begynte med var å si at det er et bredt spekter men det har noen fellestrekk. Og ett av fellestrekkene er at det er å oppfatte noen som grunnleggende forskjellig fra oss andre, det har noe med verdigradering, og det har noe med konspirasjonsteori å gjøre, og det er et innbitt ønske om å avvise demokrati og menneskerettigheter. Tore brakte oss på et lite sånt historisk tilbakeblikk men beveget seg frem mot nåtiden. Og nåtiden betegnet han veldig enkelt som at vi har gått fra gata til data. Og i dette datafellesskapet, så befinner det seg en ganske sammensatt medlemsmasse. Det er de helt tradisjonelle som vi forbinder med høyreekstremisme, men det er også tydelig representanter fra venstresida, fra kvinnebevegelsen. Det er mange veletablerte samfunnsborgere, og så er det noe marginaliserte.

Så kom vår kjære venn, gamle venn Jan Erik Sandli, hadde også med seg Siham Sidali. Men jeg tenker alltid om Jan Erik: Aldri besøk av Jan Erik uten at det handler om fengselsplasser og det handler om kapasitet. Og mannen er da tydeligvis veldig frustrert over at vi har nådd målet på 90 % uten at vi alle sammen er like begeistret som han. Det må vi se til å bli. For nå har vi nådd målet. Vi har faktisk vært så langt nede at vi har ligget under 90-prosenten. Men det er klart at det har en sammenheng med det han også snakket gledesstrålende om, nemlig fengselsplassene i Nederland. Deretter gikk han over til regjeringens handlingsplan i forhold til radikalisering. Og han nevnte spesielt disse tre tiltakene som kriminalomsorgen er ansvarlig for å jobbe knyttet til: Det å styrke kunnskap gjennom utdanningene i justissektoren, livssynsmedarbeidere i kriminalomsorgen og mentorordningen i kriminalomsorgen. Han tok de første to selv, og så fikk Siham anledning, som nå er ny prosjektleder i mentorprosjektet, å snakke om mentorprosjektet. Bare to ting om mentorprosjektet og målene der: Det skal både være forebyggende og man skal gripe inn i prosesser.

Så var det David Hansen fra KRUS. David snakket generelt om radikalisering, spesielt om fengselsradikalisering og faktisk hva som gjøres på KRUS. Hovedbudskapet, sånn som jeg oppfattet David Hansen, var at vi kan mye, men vi har lite systematikk og lite forskning rundt kunnskapen vår. Og så understreker han veldig tydelig for oss at vi må ikke blande sammen religiøsitet og radikalisering. Og så sa han noe som er veldig viktig, og som vi må ta med oss hjem og ut i jobb igjen: Vi er en av verdens beste kriminalomsorger, det er et godt utgangspunkt også for å jobbe med dette. Det handler om å se de innsatte, og det å se er motvekt til utenforskap.

Og der fortsatte for så vidt Annette Esdorf, vårt besøk fra Danmark. Hun vektla spesielt mentorordningen i Danmark, som hadde vært et forsøksprosjekt fra 2012 til 2014, og som de også kaller "Back on track". Oppsummert så sa hun at dette handler om at det finnes ikke lette løsninger, og vi har ingen garantier, og at det er bedre å forebygge enn å helbrede. Hun sa også at dette starter faktisk i samfunnet, og suksessfaktoren er en suksessfull integrasjon. Det er viktig knyttet til mentorprosjektet å ha en løpende evaluering. Og det er behov for et internasjonalt samarbeid.

Heldigvis så var det også da noen som fikk anledning til å stille noen spørsmål, og hun ble bl.a. utfordret på dette her med at Danmark har økt igjen bruken av samfunnsstraff, noe som jeg også mener at vi har en utfordring i forhold til. Og jeg tror at det er forslag der å bringe med seg hjem.

Så synes jeg vi fikk et veldig flott avslutningsinnlegg av deg, Ikhlaque, omtrent slik uttaler vi navnet. Han snakket om det å komme i posisjon, og at det å komme i posisjon krever investeringer. Det krever investeringer kanskje ikke først og fremst i penger, men i relasjoner, i kommunikasjon, i verdighet og respekt og i samarbeid. Og så synes jeg du hadde en spennende inngang når du sa at dere møter stadig vekk spørsmål som handler om hvorfor bruker dere tid på det dere bruker tid på, og hva godt skal komme ut av det og i

hvilken kommuneplan står det? Som gammel helse- og sosialsjef så kjenner jeg meg veldig igjen i ”hvor er det dette egentlig står, hvor er dette forankret, hvor er dette vedtatt?”. Men jeg synes at dere på en god måte har oversatt de intetsigende ordene fra kommuneplanen. Dere har en tydelig ressursorientering. Du kommer med noen klare utfordringer, spesielt knyttet til: Har vi et overdimensjonert hjelpeapparat, og jobbes det sånn at det ikke er treffsikkert nok, og er det for lite innovativt? Jeg tror det er viktig å ta med seg ut i hverdagen nettopp at inkludering må bygge på relasjoner, må bygge på kommunikasjon, må bygge på en klar motvekt til utenforskap. Og husk dere: Newtons 3. lov: Enhver reaksjon har en motreaksjon. Og jo lengre du har tenkt å nå med reaksjonen din, jo mer vondt får du i beinet. Det var omtrent sånn? Så nå har jeg fått repetert Newton, for den tror jeg nesten jeg ikke har vært borte i siden jeg fikk på realgymnas i sin tid.

Men dere, vi er ved veis ende. Vi har vært på Sundvolden nok en gang, halvannet døgn. Dere er hjertelig velkommen tilbake her 9. og 10. mars neste år. Og vi skal bare runde av med å takke arbeidsgruppa. De har nektet plent å komme frem her, fordi at det har de gjort så mange ganger. Sånn at jeg må bare bukke og si tusen hjertelig takk for arbeidsinnsatsen, takk for at dere har tilrettelagt for en flott og viktig konferanse for oss, nok en gang. Og så sier jeg til dere andre: Vel hjem, også til arbeidsgruppa for så vidt, vel hjem. Men ta med dere lunsj, dere som har bestemt dere for det, før vi skiller lag, og så sees vi igjen i mars 2017, 9. og 10. mars. Tusen hjertelig takk!